JAARVERSLAG

2018

STICHTING H^3O

voor

christelijk peuterwerk, kinderopvang,

primair en voortgezet onderwijs

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING 4
2 VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR 5
2.1 ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID 5
2.2 BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2018 7
2.2.1. Jaarplan en realisatie 7
2.2.2. Onderwijskundig beleid en opbrengsten 9
2.2.3. Waardering 13
2.2.4. Personeelsbeleid 14
2.2.5. Middelen en voorzieningen 17
2.2.6. Prestatiebox VO en PO 18
2.2.7. Werkdrukmiddelen PO 21
2.3. FINANCIEEL BELEID 22
2.3.1. Ontwikkelingen en risico's 22
2.3.2. Risicobeheersingsstelsel 27
2.3.3. Risicobeheersingsmaatregelen 28
2.3.4. Wenselijke omvang weerstandsvermogen 29
2.3.5. Financiële positie per 31 december 2018 32
2.3.6. Analyse resultaat 2018 34
2.3.7. Investeringen en financieringsbeleid 35
2.3.8. Treasuryverslag 35
2.3.9. Continuïteitsparagraaf 35
2.4. ONDERTEKENING COLLEGE VAN BESTUUR 40
2.5. VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT 41
3. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 43
3.1. GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2018 (na resultaatbestemming) 43
3.2. GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2018 44
3.3. GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2018 44
3.4. ALGEMENE TOELICHTING 45
3.4.1. Activiteiten 45
3.4.2. Continuïteit 45
3.4.3. Consolidatie en verbonden partijen 45
3.4.4. Kasstroomoverzicht 47
3.4.5. Schattingen 47
3.5. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA 47
3.5.1. Algemeen 47
3.5.2. Materiële vaste activa 47
3.5.3. Financiële vaste activa 48
3.5.4. Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa 48
3.5.5. Vorderingen 48
3.5.6. Liquide middelen 48
3.5.7. Eigen vermogen 49
3.5.8. Voorzieningen 49
3.5.9. Kortlopende schulden 50
3.6. GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT 50
3.6.1. Algemeen 50
3.6.2. Opbrengstverantwoording 50
3.6.3. Overheidssubsidies 51
3.6.4. Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa 51
3.6.5. Personeelsbeloningen 51
3.6.6. Bijzondere posten 51
3.6.7. Financiële baten en lasten 51
3.7. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2018 51
3.7.1. Activa 51

3.7.2. Passiva 54
3.8. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2018 ... 58
3.8.1. Toelichting op de baten 58
3.8.2. Toelichting op de lasten 60
3.8.3. Toelichting op de financiële baten en lasten 64
3.8.4. Belastingen 65
3.8.5. Resultaat deelnemingen 65
3.9. ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H3O PER 31 DECEMBER 2018 66
3.10. ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H3O 2018 66
3.11. STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H3O 2018 67
3.12. ENKELVOUDIG KASSTROOMOVERZICHT STICHTING H3O 2018 69
3.13. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN 70
4. OVERIGE TOELICHTING 72
4.1. VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING 72
4.2. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM 73
4.3. MODELLEN 73
5. OVERIGE GEGEVENS 78
5.1. CONTROLEVERKLARING 78
6. BIJLAGEN 83
BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/PO/HP EN AANTAL GROEPEN PW/KO 83
BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES 84
BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN 86

1 INLEIDING

Stichting H3O legt met dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid in 2018 en de resultaten hiervan. Het jaarverslag is in eerste instantie bedoeld voor de Raad van Toezicht en de externe stakeholders, daarnaast voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (www.minocw.nl). Het laat zien hoe H3O vorm gegeven heeft aan haar beleid, en hoe beschikbaar gestelde middelen zijn ingezet.

Het jaarverslag bestaat uit vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 1 is de inleiding opgenomen. In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van de speerpunten in het jaarplan 2018 verslag gedaan van de activiteiten in het bestuursverslag en is de continuïteitsparagraaf met het verslag van de Raad van Toezicht opgenomen. Hoofdstuk 3 bevat de financiële verantwoording met de integrale jaarrekening. Hoofdstuk 4 bevat de overige toelichting, zoals de resultaatbestemming en de verplicht voorgeschreven modellen, en hoofdstuk 5 de controleverklaring. Tenslotte is een aantal bijlagen toegevoegd betreffende de gegevens van de rechtspersoon, de staat van reserves en een verklarende lijst van de gebruikte afkortingen.

Joke Bos
Jitze Ramaker
College van Bestuur

2 VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR

2.1 ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID

Gegevens rechtspersoon

Naam	:	Stichting H³O voor christelijk peuterwerk, kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs
Adres	:	Kolfstraat 120
Postadres	:	Postbus 151
Plaats	:	3300 AD Dordrecht
Telefoon	:	078-8905000
E-mail	:	secretariaat@h3o.nl
Internetsite	:	www.h3o.nl
Bestuursnummer	:	30582
Voorzitter College van Bestuur	:	drs. J. Ramaker
Lid College van Bestuur	:	drs. J.M. Bos
Controller	:	drs. L.H.M. van Stiphout
Telefoon	:	078-8905008
Fax	:	078-8905045
E-mail	:	rvanstiphout@h3o.nl

Organisatie

Juridische structuur
De organisatie heeft de stichtingsvorm als rechtspersoon. De stichting is opgericht op 1 januari 2006; de oudste rechtsvoorganger is opgericht in 1876. Aan de stichting is een steunstichting verbonden: Stichting Steun Christelijk Onderwijs Dordrecht (SCOD).

Vanaf 2 januari 2017 is H³O enige bestuurslid van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bestuursnummer 41466) in de persoon van de voorzitter College van Bestuur. De Raad van Toezicht van H³O is tevens benoemd tot Raad van Toezicht van deze stichtging. De stichting houdt een praktijkschool, de Hans Petrischool, in stand.

Organisatiestructuur
H³O heeft een bestuursmodel met een College van Bestuur en een Raad van Toezicht. H³O kent drie sectoren: primair onderwijs, voortgezet onderwijs en kinderopvang. Het College van Bestuur voert maandelijks overleg met de directies. Het College van Bestuur en het bestuurssecretariaat zijn gevestigd in het bestuursbureau, evenals ondersteunende diensten op het gebied van P&O, communicatie, ICT, huisvesting en financiën.

Kernactiviteiten
H³O draagt de verantwoordelijkheid voor zestien locaties voor peuteropvang, twaalf voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien Integrale KindCentra (IKC's), een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot en met gymnasium. De activiteiten vinden plaats op basis van het strategisch beleidsplan 2015-2019 'Voldoende is niet goed genoeg….' In de begroting 2018 zijn de beleidsvoornemens en de daarvoor benodigde middelen met elkaar in verband gebracht. In dit jaarverslag worden de beleidsvoornemens en de realisatie met elkaar vergeleken.

Zoals hierboven aangegeven draagt H³O vanaf 2017 tevens de verantwoordelijkheid voor een school voor praktijkonderwijs.

Nevenfuncties College van Bestuur
De voorzitter College van Bestuur, dhr. Ramaker, is eigenaar van Ramaker Holding BV. Hierin is zijn pensioen ondergebracht vanuit de tijd dat hij werkzaam was als zelfstandig adviseur. Binnen deze BV worden geen activiteiten meer uitgevoerd. Dhr. Ramaker is qualitate qua voorzitter College van Bestuur van de stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht en statutair directeur van Facilitair Bedrijf Dordrecht BV.
Mevr. Bos heeft geen nevenfuncties.

Doelstelling, missie, visie en waarden

Doelstelling
H³O wil zich onderscheiden met een breed vormingsaanbod van onderwijs en opvang, met één stimulerend pedagogisch sector overstijgend concept, waarbij de som meer is dan de optelling van de delen. Met waarden ontleend aan de Bijbel; waarden die integraal doorwerken in het handelen. Met oog voor de naaste, dichtbij en ver weg.

Missie
H³O biedt vanuit de christelijke identiteit een ontwikkelingsproces op maat, waarin alle kinderen en medewerkers hun verschillende talenten leren ontdekken en ten volle ontplooien, met als resultaat verantwoordelijke, goed toegeruste wereldburgers.

Visie
H³O werkt aan een doorgaande leer- en ontwikkelingslijn, waarin hoofd, hart en handen de leidraad vormen van samen leven, werken en leren. H³O biedt warmte en veiligheid voor kinderen van 0 – 18 jaar in een uitdagende, inspirerende omgeving. H³O is een betrouwbare organisatie die intern en extern verantwoording aflegt.

Waarden
H³O profileert zich als professioneel, innovatief, dynamisch en opbrengstgericht. Medewerkers zijn inclusief denkend, ruimte gevend, warm, open, respectvol, verantwoordelijk en solidair.

Goed bestuur

Code
De stichting past de code goed onderwijsbestuur van de VO-Raad toe. Hierin zijn 6 lidmaatschapseisen en 47 richtlijnen opgenomen. Het professioneel statuut en de integriteitscode zijn nog in ontwikkeling. Aan de andere lidmaatschapseisen en richtlijnen wordt voldaan.

Managementcontract
Op basis van het managementstatuut zijn de directeuren verantwoordelijk voor het door hen gevoerde beleid, binnen de door het College van Bestuur vastgestelde kaders en goedgekeurde jaarplannen en begrotingen. Directeuren van IKC's zijn ook verantwoordelijk voor de opvanglocaties gevestigd in de school. Afspraken tussen bestuur en directie worden vastgelegd in een managementcontract.

Klachten
Bij de landelijke klachtencommissie werden geen klachten ingediend. Overige klachten werden op bestuurs-, school- of locatieniveau afgehandeld.

Bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen zijn geen klachten en geschillen binnen gekomen. De klachten- en geschillenregeling Kinderopvang en Peuterspeelzalen wordt vanaf 1 januari 2016 uitgevoerd door deze commissie waar H³O zich bij aan heeft gesloten.

2.2 BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2018

2.2.1. Jaarplan en realisatie

Het jaarplan van het College van Bestuur is een korte notitie waarin op hoofdlijnen de doelen beschreven worden die het bestuur wil bereiken. Het plan brengt een ordening aan die de Raad van Toezicht kan ondersteunen bij de monitoring. Daarnaast levert het efficiencywinst op voor het jaarplan van de instellingen en sectoren. In plaats van onnodige herhalingen kan eenvoudig verwezen worden naar de 'bovenliggende' doelen van het bestuur. Wat niet in dit jaarplan is opgenomen is niet per definitie onbelangrijk, maar kan gerekend worden tot de lopende zaken.

De begroting anticipeert op vele kansen en risico's. In 2015 is een financieel beleidsplan met een risicoanalyse 2016-2019 tot stand gekomen, gebaseerd op het strategisch beleidsplan. De ontwikkelingen gaan echter snel. Ook dit jaar zijn we erin geslaagd om op basis van een verantwoord financieel beleid veel mooie plannen te maken en uit te voeren. H3O blijft in beweging. In onderstaand overzicht worden de te behalen resultaten zoals opgenomen in het jaarplan vergeleken met de realisatie in 2018.

Te behalen resultaten 2018	*Realisatie 2018*
algemeen	
In 2018 komt het strategisch beleidsplan 2019-2023 tot stand. Het strategisch beleidsplan 2015-2019 wordt geëvalueerd.	Het strategisch beleidsplan 2019/2023 is tot stand gekomen na sessies met het management, (staf)medewerkers en stakeholders. Het plan is door het College van Bestuur vastgesteld en door de Raad van Toezicht goedgekeurd.
In het voorliggende planjaar wordt in het kwaliteitskader omschreven wat de kwalificatie 'goed' voor H3O inhoudt.	In 2018 is er een kwaliteitskader tot stand gekomen met daarin een jaarkalender hoe de kwaliteit wordt bewaakt.
Het College van Bestuur stimuleert en faciliteert alle scholen om te komen tot de kwalificatie 'goed', onder andere door het benoemen van een kwaliteitsmedewerker.	Met ingang van 1 mei 2018 is een adviseur kwaliteit onderwijs & opvang aangesteld.
Einde schooljaar 2017/2018 is een kwaliteitscyclus ontwikkeld. Er is zicht op de aanwezige kwaliteit op de scholen.	Dit is gerealiseerd.
Om het aantal leerlingen in stand te houden bij een krimpende basisbevolking wordt het marktaandeel van H3O in Dordrecht vergroot, om dat te bereiken wordt o.a. een onderwijsmarketingplan ontwikkeld.	Het marktaandeel in het PO daalde licht van 29,8% naar 29,5%. Het VO steeg van 30,8% naar 31,5%. Met ingang van 1 mei 2018 is een medewerker marketing en communicatie aangesteld. Een campagneplan voor het profileren van de stichting is in voorbereiding.
Er is permanent aandacht voor meer- en hoogbegaafden, H3O houdt 3 klassen Leonardo-onderwijs in stand; het aantal plusklassen stijgt. Er wordt een tweejarig projectplan hoogbegaafdheid uitgerold over de totale doorgaande leerlijn van 2 – 18 jaar.	Naast de Leonardo-afdeling hebben basisscholen zelf of samen met anderen een plusklas of zijn bezig deze vorm te geven. Het project hoogbegaafdheid is gecoördineerd door een medewerker van de Dr. H. Bavinckschool. Vanaf de zomer 2019 worden scholen geacht dit zelf te continueren.

Het ziekteverzuim ligt onder het landelijk gemiddelde van de betreffende sector.	Dit is niet gerealiseerd.
Er wordt een onderzoek gestart of het mogelijk is met ingang van 1 januari 2019 over te gaan op 'eigen risicodragerschap' in het PO voor vervangingen en uit het vervangingsfonds te stappen.	Dit is niet gerealiseerd. De focus ligt nu op 1 januari 2020.
Na het VO is ook in het PO MijnBardo aangeschaft, een HR-softwarepakket om transparant en betrouwbaar te beoordelen. Implementatie in het PO is gestart in 2017.	Implementatie is gerealiseerd.
Op basis van de afspraken gemaakt in de gesprekscyclus via MijnBardo krijgt collegiale visitatie in toenemende mate vorm.	Collegiale visitatie vindt plaats op alle scholen.
In 2018 hebben alle medewerkers een individueel ontwikkelingsplan, afgeleid van de eisen en beoordeling als onderdeel van de gesprekscyclus.	Vanuit het perspectief dat ontwikkeling onderdeel is van de cyclus functionerings- en beoordelingsgesprekken, is minimaal 75% gerealiseerd.
voortgezet onderwijs	
Het percentage leerlingen van de basisscholen van H3O dat doorstroomt naar het Insula College stijgt van 39% in 2017 naar 45% in 2018.	De doorstroom van leerlingen van de basisscholen naar het Insula College steeg naar 42,7%.
De verdere digitalisering van het onderwijs wordt ter hand genomen. ICT is in toenemende mate ondersteunend bij het leren.	Het Apple-project op mavo en havo/vwo is geëvalueerd. Er wordt onderzocht of en hoe het project wordt voortgezet. In het primair onderwijs neemt het gebruik van kleine laptops door leerlingen toe.
In verband met o.a. invoering van de nieuwe managementstructuur wordt veel aandacht gegeven aan verhogen van de professionaliteit en aan leiderschap.	In 2018 is een leiderschapstraining voor directie en teamleiders voorbereid. De training start in het voorjaar van 2019.
De eindexamenresultaten liggen op of boven het landelijk gemiddelde.	Havo en vwo scoorden boven het landelijk gemiddelde. Mavo en vmbo lagen er iets onder.
In Vensters VO stijgt het aantal ingevulde indicatoren naar 100%. De optionele ruimte in Vensters wordt optimaal benut en voortdurend geactualiseerd.	Dit is gerealiseerd.
Migratie van 'Magister' naar 'SOMtoday' wordt op alle locaties in 2018 voorbereid. De implementatie wordt gestart aan het begin van schooljaar 2018/2019.	Migratie en implementatie zijn gerealiseerd.

In 2018 worden tevredenheidsonderzoeken gehouden onder ouders, leerlingen en medewerkers. Zij waarderen de school/locatie met een 7 of hoger.	De leerlingen van de mavo waarderen hun school met een 7,2. Ouders van Leerpark waarderen hun school met 8,0; leerlingen met een 5,9 en medewerkers met een 6,9.

primair onderwijs

Van de 22 indicatoren in Vensters PO stijgt het aantal ingevulde indicatoren van gemiddeld 13 in 2017 naar 22 in 2018. De optionele ruimte in Vensters wordt optimaal benut en voortdurend geactualiseerd.	Het aantal gevulde indicatoren steeg van 13 in 2017 naar 20 in 2018.
De resultaten van de eindtoetsen liggen op of boven het landelijk gemiddelde.	Twee scholen presteerden onder de ondergrens, bij de overige scholen lag het resultaat op of boven de ondergrens.
De Regenboog is gestart met leerlingportfolio's.	Dit is gerealiseerd.
In het kader van de doordecentralisatie huisvesting en op basis van het meerjarig huisvestingsplan wordt nieuwbouw voorbereid voor De Sterrekijker, de hoofdvestiging van De Regenboog en de Prins Bernhardschool.	Nieuwbouw voor De Sterrekijker start in april 2019. Verbouw voor De Regenboog in de zomer van 2019. Voor de Pr. Bernhardschool is een architectenkeuze gemaakt.
In 2018 worden tevredenheidsonderzoeken gehouden onder ouders, leerlingen en medewerkers. Zij waarderen de school/locatie met een 7 of hoger.	Ouders waardeerden hun school met een 7,57; leerlingen met een 8,08 en medewerkers met een 7,69.

kinderopvang

De term schoolplus+ is gewijzigd in IKC. De peuteropvang wordt in toenemende mate geïntegreerd in de onderbouw. Voor ouders wordt een doorlopende leerlijn 2 – 6 jaar zichtbaar. Elk IKC richt een team 'Het jonge kind' in.	Reguliere basisscholen zijn omgedoopt tot IKC. Ieder IKC heeft een team 'het jonge kind' waarin pedagogisch medewerkers en onderbouwleerkrachten samenwerken.
De regie van het IKC ligt nadrukkelijk bij de directeur. De gewenste rol van de beleidsmedewerkers kinderopvang wordt beschreven. Er wordt een draaiboek kinderopvang ontwikkeld voor de directeur van het IKC.	De twee beleidsmedewerkers kinderopvang hebben de organisatie verlaten. Een directeur is voor een dag per week aangesteld als beleidsmedewerker kinderopvang.
Om de kwaliteit in de opvang te monitoren worden alle locaties in 2018 bezocht door een audit medewerker. De daaruit voortgekomen aanbevelingen worden in 2019 geïmplementeerd.	Door het vertrek van genoemde beleidsmedewerkers kon de audit niet geheel worden gerealiseerd. Er komt een vervolg in 2019.

2.2.2. Onderwijskundig beleid en opbrengsten

Het College van Bestuur is in 2017 in het kader van zichtbaarheid en kwaliteitsbewaking gestart met visitaties aan alle scholen en locaties. In 2018 zijn negen scholen een dagdeel bezocht. Deze bezoeken zijn niet vrijblijvend. Naar aanleiding van wat geconsta-

teerd is en van de drie managementrapportages per jaar, krijgen directeuren opdrachten om de kwaliteit en/of de bedrijfsvoering te verbeteren.

Voortgezet onderwijs

Examenresultaten

Slaagpercentage	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Vmbo-b Insula	98,1	100	100	97,7	95,3
landelijk	96,9	97,5	97,7	98,1	97,8
Vmbo-k	92,7	97,8	99	96,8	94,4
landelijk	95,0	95,3	95,8	96,1	95,2
Mavo Insula	94,3	95,8	90	92	88,9
landelijk	93,4	94,3	94	93,2	92,5
Havo Insula	83,0	69,0	83,1	80	89,8
landelijk	87,9	87,6	88,6	87,2	88,1
Vwo Insula	88,0	91,3	91,6	82,3	92,1
landelijk	89,8	92,6	91,2	91	92

Locatie havo/vwo

De onderwijspositie t.o.v. het basisschooladvies, de doorstroom van de onderbouw en de doorstroom in de bovenbouw zijn boven de norm. De slagingspercentages waren in 2018 goed. Echter, de eindexamencijfers zijn nog niet op niveau. Daar is nog een kwaliteitsverbetering nodig. Ook in het jaarplan 2018-2019 is daar weer nadrukkelijk aandacht voor.

De kunst- en sportklassen blijven aantrekkelijk voor nieuwe leerlingen. Meer dan de helft van de nieuwe brugklas leerlingen kiest voor sport of kunst. In de tweede klassen blijft dat aandeel gehandhaafd.

Om de kwaliteit te borgen en te vergroten werken wij met een kwaliteitsagenda met verschillende cycli. De resultaten worden met vaksecties en individuele docenten besproken. Hen wordt gevraagd de resultaten te analyseren en vervolgens nieuwe (verbeter) doelen te formuleren. Individuele docenten stellen een POP op aan de hand van door hen verzamelde feedback over hun onderwijs.

In leerjaarteams wordt onderzocht met welke didactische en pedagogische maatregelen het onderwijs aan de leerlingen van de/het betreffende leerja(ar)ren kan worden verbeterd. Vier van de zes teams werken volgens de LeerKracht-methode aan systematisch verbeteren van het onderwijs.

Locatie mavo

Het slaagpercentage in 2018 is licht gedaald en kwam uit op 88%. Het gemiddelde cijfer voor het centraal examen was in 2018 iets hoger en kwam uit op 6,35. In de opbrengstenkaart van de onderwijsinspectie scoort het onderbouwrendement nog onder het gemiddelde. Het opbrengstenoordeel op alle hoofdonderdelen is voldoende. In de secties zijn de resultaten geanalyseerd en in het jaarplan van de locatie zijn doelen bepaald voor het examen in het cursusjaar 2018-2019.

Na een voorbereidingsjaar heeft de mavo in 2018 de licentie als Bèta Challenge school in ontvangst mogen nemen. In dit onderwijsconcept wordt er naar gestreefd het onderwijs en de arbeidsmarkt meer met elkaar in verbinding te brengen. Leerlingen werken aan praktijkgerichte bedrijfsopdrachten, leggen bedrijfsbezoeken af en in meer in het algemeen geldt dat theorie en praktijk met elkaar verbonden zijn.

De gemengde en de theoretische leerweg van het vmbo zullen in de toekomst een nieuwe leerweg vormen met daarin een praktijkgerichte component. In de leerjaren 1, 2 en 3 wordt het nieuwe vak Technologie en Toepassing binnen de mavo voor een deel van de leerlingen aangeboden.
Onder begeleiding van een procesbegeleider van Schoolinfo heeft de locatie in 2018 de visieontwikkeling over het onderwijs van de toekomst afgerond. In het najaar 2018 is de locatie verder gegaan met de uitwerking hiervan. Teamcoaches en teamleiders werken met de Stichting LeerKracht aan de uitwerking van de doelstellingen.

Locatie vmbo

In het jaar 2018 heeft een interim-directeur tot augustus de leiding gehad over de locatie Leerpark. Onder zijn leiding is er een beleidsplan geschreven waarin vier ambities staan beschreven:

- Toekomstbestendig en uitdagend beroepsonderwijs
- De professioneel onderwijs organisatie
- Intrinsieke leer en verbetercultuur
- Sterk verbonden met de omgeving

Met ingang van 1 augustus 2018 is er een nieuw MT aangesteld, een directeur en twee teamleiders zijn buiten de organisatie geworven. De nieuwe directeur heeft van het CVB de opdracht gekregen om de bovengenoemde ambities te realiseren. Deze ambities zijn beschreven in het schoolplan en vanaf augustus 2018 is er al een aantal onderwerpen opgepakt. Het gaat hierbij om:

- Het ontwikkelen van het regioplan in het kader van Sterk Techniek Onderwijs (STO)
- Het inrichten van een gesprekkencyclus volgens de Bardo systematiek
- Het aanstellen van leerjaar coördinatoren met als doel om zicht te houden op de ontwikkeling van de leerlingen op sociaal emotioneel en cognitief gebied
- Het opzetten en uitvoering geven aan het doorstroomprogramma po-vo

Primair onderwijs

Eindtoets basisonderwijs CITO

Voor de eindtoets in 2018 kon gekozen worden uit vijf goedgekeurde eindtoetsen, de Cito eindtoets, de IEP, Route acht, DIA en AMN.

EINDRESULTATEN GROEP 8

OG= Ondergrens
LG = Landelijk gemiddelde
Op of boven de bovengrens van inspectie
Op of boven de ondergrens van inspectie
Onder de ondergrens van inspectie
% = gewichtenpercentage scholengroep
*** een locatie onder de ondergrens

	2017-2018	t.o.v. OG	ondergrens	aantal lln	schoolgroep
SBO De Toekomst	ROUTE 8	145,8	187,0	25	26%
De Horizon	IEP	84,5	80,0	31	0%
Dr H Bavinckschool	CET	539,8	535,1	52	1%
Pr. Juliana sch	IEP	81,4	77,1	27	19%
De Repelaer	IEP ***	78,8	78,5	48	10%
De Fontein	IEP ***	76,3	76,3	22	24%
De Regenboog	IEP	74,6	76,8	35	21%
Prins Bernhardschool	ROUTE 8	197,6	199,0	25	7%
De Sterreklijker	ROUTE 8	218,8	201,8	32	2%
Het Kristal	IEP	81,35	79,7		2%
Ebs Eden	IEP	79,6	79,4	9	4%
CONCLUSIE: percentage boven de ondergrens		60%			

	2016-2017	t.o.v. OG	ondergrens	aantal lln	schoolgroep
ROUTE 8	144,9	192,6	41	17%
IEP	83,5	79,4	24	4%
CET	539,0	535,1	40	1%
IEP	68,6	77,1	27	19%
IEP	82,9	78,2	35	12%
IEP	72,8	76,1	20	25%
IEP	81,3	76,9	36	20%
ROUTE 8	199,1	197,8	21	9%
ROUTE 8	209,5	201,8	29	2%
IEP	84,0	79,4	50	4%
CET	537,3	534,0	14	8%
	70%			

	2015-2016	t.o.v. OG	ondergrens	aantal lln	schoolgroep
ROUTE 8	134,0	199,4	29	6%
CET	536,3	534,5	28	5%
CET	540,1	534,9	39	2%
IEP	67,2	77,1	25	19%
CET	529,8	532,9	29	15%
CET	525,0	530,3	23	32%
IEP	79,1	76,6	39	22%
ROUTE 8	185,5	196,2	33	11%
ROUTE 8	204,1	202,6	37	1%
IEP	82,7	79,4	57	4%
CET	527,0	533,5	12	11%
	50%			

2014-2015		ondergrens
CET		
CET	540,4	534,2
CET	536	534,9
CET	534,1	532,1
CET	534,4	532,9
CET	531,8	530
CET	534,7	530,1
CET	534,1	533,1
CET	535,4	535,1
CET	538,5	534,6
CET	534,8	533,4

Op het SBO is, in opmaat naar de verplichte eindtoets, Route 8 afgenomen. De resultaten zijn niet vergelijkbaar met het reguliere basisonderwijs, maar worden gerapporteerd aan de inspectie.

Aan alle basisscholen en aan de school voor speciaal basisonderwijs werd of is een basisarrangement toegekend. Dit betekent dat de scholen het vertrouwen van de inspectie hebben en de opbrengsten op of boven het landelijk gemiddelde liggen.

Er wordt gebruik gemaakt van de module Bovenschoolse Rapportage van Parnassys, zodat de resultaten op bestuursniveau inzichtelijk kunnen worden gemaakt. In de managementrapportages werd gerapporteerd over de tussen- en eindopbrengsten en welke interventies gepleegd werden op schoolniveau.
Aangestuurd door de nieuwe kwaliteitsmedewerker hebben op een groot deel van de H3O -scholen audits plaatsgevonden door de kwaliteitsmedewerker en MT-leden. Ook is door alle scholen een Schoolzelfevaluatie opgesteld. De resultaten van beide worden door de scholen gebruikt om hun kwaliteit verder te verbeteren (streven is een kwalificatie 'goed' vanuit het nieuwe toezichtkader) en worden meegenomen bij het opstellen van het jaarprogramma 2019-2020 en schoolplan 2019-2023.
Parnassys wordt steeds meer en steeds uniformer ingezet op administratief gebied, maar ook op het gebied van het bijhouden van resultaten, maken van groepsplannen e.d. Ook hierbij speelt de kwaliteitsmedewerker een grote rol.

Alle basisscholen zijn aan het einde van 2017 omgedoopt tot Integraal KindCentrum (IKC), waarbij de doorgaande lijn van 2-6 jaar steeds duidelijker zichtbaar wordt en de peuteropvang en onderbouw van de basisschool steeds verder geïntegreerd worden, aangestuurd door de 'Het jonge kind'-teams binnen de IKC's.

Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H3O vertaald door te werken met Levelwerk, aparte leerlijnen en ontwikkelingsperspectieven.
Op het SBO is er een vierde Plusgroep voor kinderen met zeer zware ondersteuningsbehoefte. Hiermee is de volledige lijn van 4 t/m 12 jaar gerealiseerd voor dit arrangement.

In de zomervakantie heeft H3O voor de tweede maal geparticipeerd in de Zomerschool die dit keer Dordt-breed was opgezet door de meeste Dordtse schoolbesturen gezamenlijk o.l.v. een projectleider. De Zomerschool vond o.a. plaats op De Fontein locatie Oud-Krispijn en De Repelaer locatie Eddingtonweg in Sterrenburg-I. Ook veel leerlingen van H3O-basisscholen hebben aan de Zomerschool deelgenomen. Zo kon er niet alleen gewerkt worden aan het op peil houden en verbeteren van het taal-, lees- en rekenniveau van de leerlingen, maar werden ze ook uitgedaagd op creatief, sportief en muzikaal gebied. Na evaluatie is besloten de Zomerschool ook in 2019 te laten plaatsvinden en daarvoor een afzonderlijke stichting op te richten.
Vanuit subsidiegelden is het project PO/VO opgezet in 2017 en gecontinueerd in 2018, waarbij de PO-scholen een samenwerking aangingen met het Insula College locatie Leerpark. Dit project zorgde voor extra uitdaging en motivatie voor leerlingen die wat meer praktisch en wat minder theoretisch zijn ingesteld en tevens een kennismaking van deze leerlingen met de locatie Leerpark.
Daarnaast bestaat groep 9, een samenwerking tussen het PO en het VO, om de hoog- of meerbegaafde leerlingen uit de groepen 7 en 8 tot meer presteren uit te dagen. Verder maakt de Leonardo-afdeling sinds augustus 2012 deel uit van de Dr. H. Bavinckschool. De Leonardo-afdeling heeft 3 groepen. Daarnaast heeft een aantal basisscholen zelf of samen met andere scholen ook een Plusklas o.i.d. of is bezig deze vorm te geven. De Prinses Julianschool werkt met Juliana XL: 3x4 uur gebaseerd op executieve vaardigheden.
Het opstellen en uitvoeren van al deze projectplannen rond hoogbegaafdheid wordt al sinds het vorige schooljaar (daarna moeten de scholen in staat zijn dit zelf te continueren) gecoördineerd door een medewerker van de Dr. H. Bavinckschool en het betreft de gehele lijn van 2-18 jaar. De formatie die is vrij gemaakt om dit te kunnen coördineren wordt betaald vanuit de innovatiebudgetten.
Ook het 2-jarige project voor de invoering van Wetenschap, Natuur en Technologie (WNL) op een vijftal basisscholen (vanaf de peuters) tot aan de locatie Leerpark van het Insula College wordt bekostigd vanuit de innovatiebudgetten. Centraal staat het onderzoekend en ontwerpend leren van en door kinderen.
Een mogelijk bijkomend positief effect van de uitvoering van deze 3 projectplannen is dat de doorstroom van de leerlingen van H3O-basisscholen naar het Insula College zal stijgen.

Kinderopvang

Uit de inspecties die de GGD uit heeft gevoerd in 2018 volgens het nieuwe toezichtkader bleek dat een aantal opvanglocatie nog niet alle nieuwe elementen uit het toezichtkader beschreven of uitgevoerd had. De gemeente heeft hierop gehandhaafd en inmiddels wordt op alle locaties voldaan aan de kwaliteitseisen van de wet kinderopvang.
In 2018 heeft een groot deel van de pedagogisch medewerkers een workshopdag gevolgd in het kader van de vernieuwde meldcode kindermishandeling. Ook is door een groot deel van de pedagogisch medewerkers een basistraining logopedie gevolgd.

Een van de directeuren van de IKC's is 1 dag per week aangesteld als beleidsmedewerker kinderopvang. In deze rol worden voor heel H3O de ontwikkelingen binnen de kinderopvang gevolgd en vertaald naar de opvangpraktijk binnen elk IKC.

Door de personeelswisselingen op het bestuursbureau is het uitvoeren van de audits op alle opvanglocaties om de kwaliteit van de opvang te monitoren in 2018 niet gelukt. Dit wordt in 2019 alsnog opgepakt, evenals de collegiale visitatie tussen pedagogisch medewerkers van verschillende IKC's.

2.2.3. Waardering

Voortgezet onderwijs

Locatie havo/vwo

In het voorjaar van 2018 is de leerling tevredenheid en sociale veiligheid met een enquête gemeten. De resultaten gaven aanleiding tot zorg over de waardering van de leerlingen van hun docenten en zorg over de ervaren sociale veiligheid. Aangezien de respons op de enquête klein was (24%) is in het najaar van 2018 dezelfde enquête nogmaals afgenomen en is leerlingen gevraagd deze in een mentorles in te vullen. De respons was daardoor 87%. De uitslagen van deze enquête laten zien dat de waardering van docenten door de leerlingen boven de benchmark is en dat de sociale veiligheid als hoog wordt ervaren. Dit neemt niet weg dat de resultaten van de eerste enquête noopt tot verder onderzoek naar de oorzaken van lage waardering van de docenten en de ervaren sociale veiligheid.

De gemiddelde oudertevredenheid is voldoende maar ligt onder de benchmarkgegevens. We hebben verbetering van de waardering van ouders in de eerste plaats gezocht in de verhoging van de waardering door leerlingen.

De uitslag van de medewerkers tevredenheidsenquêtes (voorjaar 2018) is aanleiding geweest om een taakgroep op te stellen met medewerkers die met de directie werken aan verhoging van de tevredenheid. Er zijn prioriteiten gesteld en acties ondernomen om de tevredenheid onder medewerkers te verhogen. We zetten daarbij in op: verlaging van de werkdruk, betrekken van medewerkers bij besluitvorming en helderheid in besluitvorming en communicatie daarover. Om de resultaten van deze acties te onderzoeken is/wordt maart 2019 een vervolg enquête afgenomen.

Locatie mavo

Leerlingen van de locatie waarderen de school met een 7,2. Zij zijn vooral tevreden over de veiligheid, over het aantal computers en het gebruik van internet. Minder tevreden zijn zij over het sanitair, de inspraak en de organisatie. Onderzoeken onder medewerkers en ouders worden in 2019 uitgevoerd.

Locatie vmbo

De tevredenheidsonderzoeken in 2018 hebben de volgende resultaten opgeleverd: ouders 8,0; leerlingen 5,9; medewerkers 6,9. De resultaten van deze tevredenheidsonderzoeken zijn geanalyseerd en besproken met de locatieraad. Vervolgens is deze analyse met het team besproken en de hieruit voortvloeiende actiepunten zijn opgenomen in het jaarplan van 2019. Tot nu toe heeft de realisatie van een aantal actiepunten geleid tot:

- Het splitsen van de pauzes waardoor er meer rust in de school is gekomen
- Het opzetten van een activiteitencommissie voor leerlingen
- De invoering van een emailadres voor het doorgeven van verzuimmeldingen

Primair onderwijs en kinderopvang

Het oudertevredenheidsonderzoek dat in 2018 is afgenomen laat zien dat de ouders van de scholen en de buitenschoolse opvang tevreden tot zeer tevreden zijn, zij geven de school/BSO als rapportcijfer een 7,57, op één school/BSO geven ouders de school het hoogste gemiddelde, 8,29. Medewerkers waarderen hun school/opvanglocatie gemiddeld met 7,69. De leerlingen waarderen hun school met een 8,08. Het volgende tevredenheidsonderzoek wordt in 2020 gehouden.
Een aantal scholen organiseert koffie- en inloopochtenden voor de ouders, zodat op een laagdrempelige manier informatie kan worden uitgewisseld en de ouders het werk van hun kinderen kunnen bekijken.
Voor ouders is een steeds groter deel van de onderwijskwaliteit inzichtelijk gemaakt via de gegevens die binnen Vensters voor verantwoording PO geraadpleegd kunnen worden. Afspraak is dat alle indicatoren ingevuld zijn en dat de optionele ruimte optimaal benut en voortdurend geactualiseerd wordt.

2.2.4. Personeelsbeleid

Personeelsbezetting primair- en voortgezet onderwijs

In de onderstaande tabel staat het aantal medewerkers en de equivalenten (fte) weergegeven. Deze tabel heeft betrekking op het primair- en voortgezet onderwijs.

Aantal / FTE	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Aantal medewerkers	561	558	559	560	561	561	561	537	542	540	543	541
Totale FTE	416,7	420,8	421,4	424,0	425,0	429,3	424,9	420,5	424,9	428,1	427,6	426,9
Aantal vrouwen	423	420	421	422	426	425	426	407	409	407	410	409
Aantal mannen	138	138	138	138	135	136	135	130	133	133	133	132
FTE vrouwen	292,5	295,8	297,0	298,9	300,6	303,5	301,5	301,0	304,4	306,5	306,7	306,1
FTE mannen	124,2	125,0	124,4	125,1	124,4	125,8	123,5	119,5	120,5	121,6	120,9	120,8

Leeftijdsopbouw primair- en voortgezet onderwijs

Categorie	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
0 - 20	1	2	1	1	2	1	1	0	0	0	0	1
20 - 30	82	81	82	84	83	83	80	86	89	87	87	86
30 - 40	150	148	146	143	144	147	147	127	128	127	127	124
40 - 50	111	110	113	116	117	114	116	114	118	120	121	121
50 - 60	144	144	143	139	138	137	138	134	131	129	129	130
60 - 65	69	69	70	72	71	73	73	70	70	69	72	69
65 en ouder	4	4	4	5	6	6	6	6	6	8	7	10
Gem leeftijd vrouwen	42	42	42	42	42	42	42	42	42	43	43	43
Gem leeftijd mannen	49	49	49	49	50	50	50	49	49	49	49	49

Personeelsbezetting kinderopvang

Aantal / FTE	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Aantal medewerkers	97	98	98	96	96	96	98	98	97	102	103	103
Totale FTE	42,0	41,7	41,7	42,0	41,6	41,1	41,1	42,3	43,4	44,5	45,0	44,8

Leeftijdsopbouw kinderopvang

De gemiddelde leeftijdsopbouw bedraagt in de kinderopvang 41 jaar.

Stagiaires

Stichting H3O biedt studenten van verschillende opleidingen een mogelijkheid kennis te maken met de praktijk en investeert graag in hun begeleiding. Door het aanbieden van stageplaatsen wil stichting H3O het aanbod en de kwaliteit van beroepsbeoefenaren in het werkveld vergroten. De organisatie zelf leert ook van het opleiden van studenten. Door het opleiden op de werkplek wordt men gedwongen om te reflecteren op eigen handelen en doelstellingen te verwoorden en te bereiken. Het aanbieden van stageplaatsen geeft ook ruimte voor inbreng van nieuwe ideeën. In 2018 hebben 11 personen een stage gelopen.

In- en uitstroom

In 2018 lag de wettelijke AOW leeftijd op 66 jaar. In 2018 zijn totaal binnen de stichting 90 (87 onderwijs en 3 kinderopvang) medewerkers ingestroomd en 123 (106 onderwijs en 17 kinderopvang) medewerkers uitgestroomd. De redenen van uitstroom zijn: vrijwillig ontslag, gebruik making van keuzepensioen, beëindigingsovereenkomst en einde tijdelijk contract.

Ziekteverzuim

Het verzuimpercentage geeft aan welk deel van de arbeidscapaciteit in een bepaalde periode wegens verzuim verloren is gegaan. In 2018 bedroeg het ziekteverzuim 5,79% exclusief zwangerschapsverlof. In onderstaande tabel wordt weergegeven welk percentage van het ziekteverzuim kort (0 t/m 7 dagen), middellang (8 t/m 42 dagen), lang (43 t/m 365) en extra lang (>366) verzuim betrof.

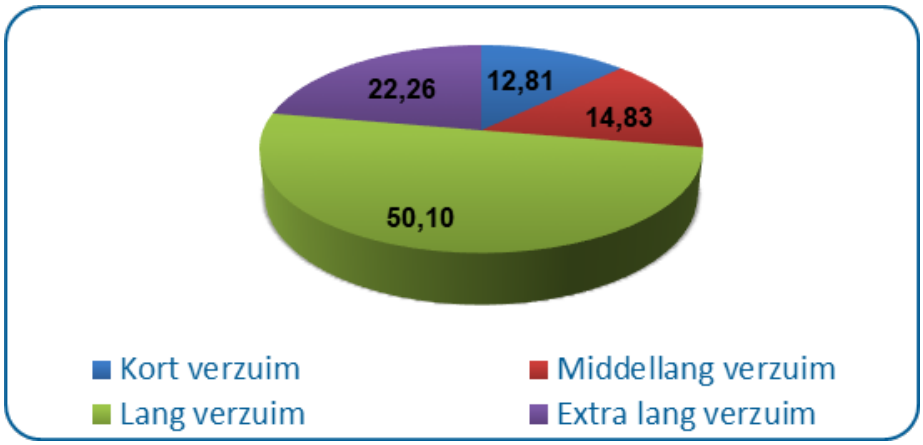

De meldingsfrequentie bedroeg in 2018 1,06. De meldingsfrequentie betreft het gemiddeld aantal ziekmeldingen per werknemer. Bij drie of meer ziekmeldingen per 12 maanden voeren de leidinggevenden een gesprek met desbetreffende medewerker (beleid) met als doel het kort frequent verzuim terug te dringen.

Eigen risicodrager vervangingsfonds primair onderwijs

In 2018 is besloten voorlopig nog bij het vervangingsfonds (primair onderwijs) aangesloten te blijven. Het College van Bestuur heeft het besluit genomen om 1 januari 2020 definitief uit het vervangingsfonds te treden.

Interne banenmarkt primair onderwijs

In maart 2018 is opnieuw een interne banenmarkt gehouden waarbij alle medewerkers welkom waren om zich te verdiepen in een andere school en een gesprek aan te gaan met een directeur/directeuren om te beoordelen of ze vrijwillig over zouden willen stappen naar een andere school. De intentie van deze banenmarkt is vrijwillige mobiliteit te promoten. Deze banenmarkt heeft geleid tot diverse interne personeelswisselingen.

Organisatieontwikkeling

Begin 2018 is gestart met de werving en selectie van een adviseur kwaliteit onderwijs en opvang. Het argument om een kwaliteitsfunctionaris aan te stellen is gelegen in het feit dat alle scholen van H3O hoogwaardig en gedifferentieerd onderwijs willen bieden. Het zichtbaar maken van kwaliteit uitgedrukt in opbrengsten en het borgen van de kwaliteit ligt hieraan ten grondslag. H3O wil planmatig en slagvaardig beleid voeren, om gedifferentieerd en goed onderwijs te bieden, passend bij de omgeving en bij de populatie van hun scholen. Om dit proces ondersteunen is het van belang iemand met expertise aan te stellen die geen andere taken daarnaast heeft. Op 1 mei 2018 is een nieuwe functionaris begonnen. De benoeming van deze functionaris heeft direct tot zichtbare resultaten geleid, met name in de voorbereiding op het bezoek van de onderwijsinspectie in januari 2019.

In 2018 zijn er nieuwe cao's voor het primair- en voortgezet onderwijs en voor de kinderopvang afgesloten.

In het primair onderwijs zijn er voor leerkrachten nieuwe functiebeschrijvingen opgesteld. In de afgelopen jaren is het beroep van leraar erg veranderd en de functieomschrijvingen die stammen uit 2006, passen daar niet meer bij. De functie-schalen LA, LB en LC verdwijnen. Er zijn in plaats daarvan nieuwe functies en nieuwe salarisschalen gekomen. Daarnaast is er in het primair onderwijs sprake van het nieuwe werkverdelingsplan. Uitgangspunt hierbij is de dialoog op school. Het team krijgt een bepalende rol bij de werkverdeling. De voorbereidingen zijn in 2018 gestart met als invoeringsdatum uiterlijk 1 augustus 2019.

In navolging van het voortgezet onderwijs wordt in de kinderopvang en in het primair onderwijs met ingang van het schooljaar 2017-2018 gewerkt met Bardo. Middels dit systeem houden de medewerkers hun eigen professionele ontwikkeling bij (bekwaamheidsdossier met onder andere een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP)) en het systeem wordt ook gebruikt voor de uitvoering van de gesprekkencyclus (start-, voortgangs- en beoordelingsgesprekken).

Op steeds meer basisscholen vinden intercollegiale visitaties plaats binnen en soms ook buiten de eigen school. De kinderopvang maakt gebruik van een carrousel om op andere locaties te kunnen kijken. Ook wordt er binnen de eigen IKC gevisiteerd tussen peuteropvang en kleutergroepen.

Door de uitbreiding van de vervangingspool en de toevoeging van de werkdrukmiddelen is er op de basisscholen meer ruimte gekomen om collega's de mogelijkheid te geven visitaties af te leggen en verlof op te nemen. Wel moet gezegd worden dat het lang niet alle scholen gelukt is om de extra formatie in te vullen, wat de uitvoering van dit soort plannen bemoeilijkt, om nog maar te zwijgen over het kunnen vervangen bij ziekte van collega's.

Met lerarenbeurzen volgen verschillende leerkrachten de master SEN, een IB-er volgt de master onderwijskunde, een leerkracht de universitaire studie onderwijskunde en een zorgcoördinator volgt de universitaire studie psychologie. Een directeur volgt vanuit de schoolleiderssubsidie een master Leiderschap.

In het voorgezet onderwijs hebben sociale partners in de cao VO 2018-2019 afgesproken de lestaak te verminderen. De vrijgekomen uren kunnen leraren inzetten als ontwikkeltijd en tijd voor verbreding en verdieping. Scholen moeten dit schooljaar afspraken maken over de invulling van deze tijd en hoe ze de lestaakreductie willen opvangen.

Zij-instromers

Het lerarentekort is een landelijk urgent probleem in het primair onderwijs. Ramingen laten zien dat, bij gelijkblijvende omstandigheden, het tekort in 2022 bij H3O kan oplopen tot 4,1 fte en in 2027 tot 11 fte. Om in te spelen op dit tekort is begin schooljaar 2018/2019 gestart met vijf zij-instromers. Vier in het primair onderwijs en één in het voortgezet onderwijs. Een zij-instromer is iemand met een hbo- of wo-getuigschrift afkomstig uit een andere sector. De zij-instromer heeft dus niet de reguliere lerarenopleiding afgerond.

2.2.5. Middelen en voorzieningen

Financiële middelen

Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.

Huisvesting

H3O is betrokken bij het proces van doordecentralisatie van de verantwoordelijkheid voor nieuwbouw van onderwijshuisvesting naar de gezamenlijke schoolbesturen. Voor het PO is hiervoor in het voorjaar 2016 een intentieverklaring getekend met als streven om tot definitieve afspraken te komen tussen gemeente en schoolbesturen en de oprichting van een nieuwe rechtspersoon van de gezamenlijke schoolbesturen in het PO. H3O is intensief betrokken geweest bij de voorbereiding door deelname in diverse werkgroepen en stuurgroep. De gemeente Dordrecht heeft zich gecommitteerd aan de geformuleerde uitgangspunten. Het proces is inmiddels zover doorontwikkeld dat vrijwel alle voorwaarden zijn gecreëerd voor definitieve besluitvorming en implementatie. De laatste hobbels die moeten worden genomen betreffen fiscale overgangsproblematiek. Hiervoor wordt overleg gevoerd met de belastingdienst. Besluiten over geplande projecten inzake nieuwbouw van de Sterrekijker, Regenboog Noordendijk en de Prins Bernhardschool worden in samenhang met het proces van doordecentralisatie genomen. Voor de renovatie van de Albatros/Fontein Wielwijk is reeds budget geraamd vanuit het bestaande IHP. De opgelopen vertraging bij de doordecentralisatie als gevolg van de fiscale discussie bemoeilijkt de voortgang van deze projecten mede gezien de oplopende prijzen van aanbestedingen. Wel is de nieuwbouw van de Sterrekijker inmiddels gestart.

Het overleg over de doordecentralisatie in het VO is helaas mislukt, doordat andere VO-schoolbesturen in Dordrecht zich hieraan niet wilden committeren. Gevolg is dat de gemeente Dordrecht het hiervoor vrijgemaakte bedrag inmiddels voor andere doeleinden heeft ingezet. Verwacht mag worden dat daardoor in de toekomst de gemeente zeer terughoudend zal omgaan met het toekennen van nieuwe aanvragen.

De VMBO-gebouwen in het Leerpark van Insula en het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) hebben samen een te grote capaciteit (ongeveer 1.150 leerlingen) gezien het daadwerkelijke aantal VMBO-leerlingen (750). Gevolg is een groot tekort op de huisvestingskosten. Een deel van het samenwerkingsgebouw is inmiddels verhuurd aan het Da Vinci College om de huisvestingskosten terug te dringen.

Bij de verschillende locaties van H3O zijn werkzaamheden uitgevoerd conform de meerjarige onderhoudsplanning.

ICT

In het afgelopen jaar zijn de nodige activiteiten ontplooid om te voldoen aan de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Diverse reglementen en protocollen zijn voorbereid, opgesteld en aangeboden aan onder andere het College van Bestuur. Daarnaast zijn presentaties op de scholen verzorgd om medewerkers te informeren over de AVG: wat is het nu precies en hoe moeten we handelen? Na enkele maanden worden de scholen nogmaals bezocht om een nieuwe actuele status te geven van de inregeling. De inregeling, verantwoording en transparantie inzake de AVG blijft in ontwikkeling, met alle relaties zijn en worden verwerkersovereenkomst afgesloten en verwerkingsregisters samengesteld.

Kien heeft het traject ISAE3402 afgerond en onze stichting heeft het eindrapport ontvangen. Dit rapport wordt gebruikt bij de jaarlijkse accountantscontrole. Namens haar leden heeft Kien tevens een functionaris gegevensbescherming aangesteld.

De ontwikkeling om binnen de IKC's meer gebruik te gaan maken van mobiele devices zet zich door. Kleine handzame laptops voor leerlingen zijn gemeengoed geworden. Helaas moeten we constateren dat er binnen het PO nog geen gebruik van reeds aanwezige persoonlijke leerlingaccounts wordt gemaakt. In relatie met de voorbereidingen om H3O breed te gaan werken met Office 365, kan dit een interessante mogelijkheid bieden voor onder andere het samenwerken van leerlingen van de verschillende IKC's en het Insula College.

In het laatste kwartaal van 2018 zijn voorbereidingen gestart om, in samenwerking met Kien, de aanbesteding afdrukvoorziening te publiceren. Mede gegeven het belang dat gehecht wordt aan informatiebeveiliging heeft het College van Bestuur besloten dat een kopieermachine alleen gebruikt kan worden na identificatie met een speciale pas. Daarnaast zal het aantal machines na de aanbesteding verminderd kunnen worden. Naar verwachting zal medio april 2019 duidelijk worden welke leverancier de aanbesteding heeft gegund gekregen.

Binnen het Insula College is vorig jaar het leerling administratiesysteem vervangen. Met ingang van 1 augustus 2018 werkt het Insula college met SOMtoday. Een specifieke projectgroep was vanaf januari druk bezig om deze overgang in goede banen te leiden: een omvangrijke klus met succesvol resultaat! Alle medewerkers zijn in voldoende mate geschoold in het gebruik van SOMtoday en momenteel bevindt de school zich in de volgende fase: het gebruik dusdanig verfijnen dat SOM optimaal wordt ingezet: dit is nog een doorgaand traject. Daarnaast zijn de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat intern gestart met een onderzoek naar de (onderwijskundige) effecten van het traject 'ICT-rijk onderwijs'. In oktober 2019 loopt het huidige contract met de Apple leverancier af en dat noopt tot een mogelijke heroverweging van deze apparatuur.

2.2.6. Prestatiebox VO en PO

Vanaf 2012 worden door het ministerie van OCW de zogenaamde prestatiebox-middelen beschikbaar gesteld. Elke schooldirecteur (PO) c.q. locatiedirecteur (VO) heeft in het kader van de planning- en controlcyclus een plan opgesteld voor de inzet van deze middelen. Dit is besproken met het College van Bestuur en na eventuele aanpassing goedgekeurd ter uitvoering. Na afloop van het kalenderjaar 2018 zijn de resultaten beschreven in de managementrapportage maart 2018 en opnieuw besproken met het College van Bestuur.

Voor het Insula College was in 2018 een bedrag voor prestatiebox-middelen beschikbaar van € 689.857. Dit bedrag is ingezet voor de volgende prioriteiten in de formatie en voor aanvullende scholing:

1. Uitdagend onderwijs voor elke leerling (meer aandacht en uitdaging voor toptalenten) en brede vorming voor alle leerlingen:
   Locatie havo/vwo: dit komt in verschillende aspecten van het onderwijs tot uitdrukking. In de lessen zetten wij in op docenten die competent zijn in het differentiëren in de les en het bieden van maatwerk aan leerlingen. Buiten de reguliere lessen kunnen onderbouw leerlingen bij ons kiezen voor een sport- of kunstklas waarbij zij op een van die gebieden verdiepende en verbredende activiteiten ondernemen. Daarnaast hebben wij als speerpunt dat alle leerlingen tijdens hun schoolcarrière meedoen aan internationalisering. Wij streven ernaar dat alle leerlingen in contact zijn met leeftijdgenoten uit een van de andere EU-landen. We werken daarvoor nauw samen met partnerscholen in verschillende landen.
   Locatie mavo: de profilering van de locatie op het gebied van kunst- en cultuur, sport en techniek heeft zich verder ontwikkeld. De school wil naast het leren van theorie ook de ontwikkeling naar praktisch bezig zijn vorm geven. Het Bèta Challenge concept biedt daarvoor mogelijkheden o.a. via het vak technologie en toepassing. Alle leerlingen beschikken sinds het jaar 2018 over een eigen computer. De docent heeft daardoor meer mogelijkheden tot differentiatie.
   Locatie vmbo: in het kader van talentontwikkeling en uitdagend onderwijs heeft elke klas een maatwerkuur in het rooster staan. In het maatwerkuur kunnen we afwijken van het standaard programma. Leerlingen kunnen zo hun talenten en persoonlijke kwaliteiten verder ontwikkelen in hun eigen tempo. Dat heeft mogelijk een positief effect op de motivatie van leerlingen.
2. De lerende organisatie:
   Locatie havo/vwo: wij zijn in 2018 gestart met het werken in teams. Het doel van die teams is om planmatig en doelmatig samen te professionaliseren en samen te werken aan het verbeteren van het onderwijs. Voor dat doel zijn 6 teams samengesteld waarvan er 4 met de methode van Stichting LeerKacht werken. Ook het managementteam werkt samen volgens deze methode.
   Locatie mavo: In 2018 is gestart met Stichting LeerKracht en alle docenten zijn ingedeeld in een van de 4 teams op school. De basis van de teams zijn de mentoren van een leerjaar, aangevuld met docenten die de meeste uren lesgeven in dat leerjaar. Elk team heeft een teamcoach en een teamleider.
   Locatie vmbo: in het kader van de didactische ontwikkeling van leraren is het CPS ingehuurd om de volgende doelstellingen te bereiken:
   a. De docenten in de onderbouw geven les volgens de geformuleerde standaarden van de 'Insula-VM-les' (lesopbouw via het directe instructie model, er wordt gewerkt vanuit doelstellingen, de instructies zijn compleet, variatie in leeractiviteiten, variatie in werkvormen en minimaal één vorm van differentiatie, ICT maakt deel uit van de lessen).
   b. De docenten in de bovenbouw geven les volgens de geformuleerde standaarden van de 'Insula-Praktijkles' (er wordt gewerkt vanuit doelstellingen, complete instructie, zelfstandig en zelfverantwoordelijk werken, monitoring van alle leerlingen, effectieve coaching en minimaal één vorm van differentiatie).
   c. De inhouden en activiteiten binnen de verschillende domeinen zijn vastgesteld en geïmplementeerd.
   d. De mentoren zijn getraind en voeren hun taak volgens de afgesproken werkwijze uit.
3. Professionalisering en deskundigheidsbevordering van leraren:
   Locatie havo/vwo: naast de samenwerking van leraren in de teams (met of zonder LeerKracht) werken alle leraren aan een persoonlijk ontwikkelingsplan. Daarbij geven zij ook invulling aan persoonlijke scholingsbehoeften. Daarnaast hebben wij in 2018 een aantal studiedagen georganiseerd voor al het personeel.
   Locatie mavo: In alle teams is een start gemaakt om formatief evalueren meer centraal te stellen in het onderwijs. Ook is er een scholingsactiviteit georganiseerd voor alle mentoren in het kader van passend onderwijs.

Locatie vmbo: in het kader van vakinhoudelijke deskundigheidsbevordering zijn de volgende scholingen gevolgd: profielscholing D&P, lesontwikkeling projectweken, opleiding voor zorgcoördinator, cursus faalangst reductie trainer, cursus verzorgen van lessen in coachend ondernemerschap.

4. Professionalisering schoolleiders en bestuurders (versterking bestuurskracht):
   Locatie havo/vwo: voor de directie en het MT is in 2018 een scholingsplan opgesteld dat in 2019 wordt uitgevoerd. Dit plan bestaat uit twee delen: een persoonlijk ontwikkelingsplan en een gezamenlijke scholing van het MT.
   Locatie mavo: de schoolleiding en de teamleiders participeren in een ontwikkeld scholingsprogramma. Het MT van de locatie heeft zelf ook scholingsdagen gevolgd waarbij de managementdrives centraal stonden. Verder het werken met Mijn Bardo en Som/Cum Laude.
   Locatie vmbo: in 2018 zijn twee nieuwe teamleiders en een nieuwe directeur aangesteld. Voor het MT is een scholingsprogramma ontwikkeld wat in het schooljaar 2018/2019 wordt uitgerold. Hierin zit onder andere scholing inzake de gesprekkencyclus met Mijn Bardo.

In het primair onderwijs was € 553.195 beschikbaar. Deze zijn ingezet voor de volgende vier actielijnen:

Talentontwikkeling door uitdagend onderwijs
Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H3O vertaald door te werken met Levelwerk. In deze methode wordt de hoog- of meerbegaafde leerling tot meer presteren uitgedaagd. Plusklasleerlingen worden ook aangemeld voor W4kangoeroe-wedstrijden. Daarnaast bestaat groep 9, een samenwerking tussen het PO en het VO, om de hoog- of meerbegaafde leerlingen uit de groepen 7 en 8 tot meer presteren uit te dagen. Verder heeft een aantal basisscholen een plusklas of is bezig deze vorm te geven.
Op Het Kristal is de plusklas veranderd in een flexklas. Naast het aanbieden van uitdagende lesstof, wordt er nu vooral gewerkt aan de executieve vaardigheden van deze leerlingen. Ook is er met ingang van het schooljaar 2018-2019 aanbod voor de onderbouwleerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Een brede aanpak voor duurzame onderwijsverbeteringen
Op 2 basisscholen hebben de leerkrachten tijdens de trainingen Classroom English hun eigen vaardigheden op dit gebied getraind. Daarnaast zijn klassenconsultaties uitgevoerd om zodoende de leerkrachten goed te kunnen begeleiden bij het vormgeven van de lessen Engels. Een andere basisschool is bezig geweest met het consolideren van kindgesprekken.
Op de Sterrekijker is het eerste accent gelegd op duurzame onderwijsverbetering via de borging van Structureel Coöperatief Leren (SCL). Tevens is bij deze school gekozen voor een structurele inzet van coöperatieve leerstrategieën en onderwijs in wereldoriëntatie en creatieve vorming vanuit Diep Leren (NPDL).
Dit schooljaar is het team van de Dr. H. Bavinckschool gestart met stichting LeerKracht.

Professionele scholen
Een aantal leerkrachten volgt een master EN-opleiding en een IB-er de master onderwijskunde of een opleiding tot specialist op een bepaald vakgebied. Daarnaast zijn er teambrede scholingen, visitaties en intervisiebijeenkomsten geweest op het gebied van thematisch werken, opbrengstgericht werken, klassenmanagement, omgaan met gedrag van kinderen, meldcode kindermishandeling, Cito, structureel coöperatief leren, onderzoekend en diep leren, BHV e.d.

Doorgaande ontwikkellijnen
Het 2-jarige project voor de invoering van Wetenschap, Natuur en Technologie (WNL) op een vijftal basisscholen (vanaf de peuters) tot aan de locatie Leerpark/vmbo van het Insula College. Centraal staat het onderzoekend en ontwerpend leren van en door kin-

deren. Dit heeft geresulteerd in een beredeneerd aanbod voor groep 5 t/m 8, dat komende jaren verder verfijnd en in het curriculum geborgd wordt.

Op een basisschool zijn de leerkrachten in de onderbouwgroepen aan de slag met de methode Logo 3000, een aanpak gericht op het versterken van de woordenschat bij peuters, kleuters en kinderen van groep 3. Elke reguliere basisschool beschikt over een team 'het jonge kind' van 2 tot 6 jaar voor een doorgaande ontwikkellijn van peuters tot kleuters.

Inzet in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit
De leerlingen komen in aanraking met diverse vormen van cultuur, waardoor ze ervaren wat cultuur is en ontdekken waarin ze zichzelf kunnen ontwikkelen. De scholen hebben gastlessen en allerlei excursies georganiseerd naar musea, bibliotheken e.d. en gebruik gemaakt van het aanbod van ToBe (o.a. het aanscherpen van de leerlijnen voor culturele vorming), Natuur- en Milieucentrum Weizigt, de bibliotheek e.d.. Een drietal scholen hebben subsidie ontvangen vanuit de impuls muziekonderwijs en zetten hier extra activiteiten op in.

2.2.7. Werkdrukmiddelen PO

Voor het terugdringen van de werkdruk van leerkrachten in het primair onderwijs heeft het kabinet vanaf het schooljaar 2018-2019 extra rijksvergoeding beschikbaar gesteld in de vorm van een bedrag van € 155,55 per leerling. Voor geheel H3O betekent dit een extra budget van € 473.650 voor schooljaar 2018-2019 waarvan € 197.354 voor de periode augustus-december 2018. Conform het met de vakbonden en de PO-raad gesloten werkdrukakkoord heeft bij elke school het team een analyse uitgevoerd waar de knelpunten zitten die medewerkers ervaren en de oplossingen die zij hiervoor voorzien. Het team heeft vervolgens zelf bepaald welke maatregelen er in hun school worden genomen om de werkdruk te verminderen. Het bestedingsplan wat op basis hiervan is opgesteld is ter instemming voorgelegd aan de personeelsgeleding van de MR. In het overzicht hieronder is per school een samenvatting opgenomen van het voor schooljaar 2018-2019 goedgekeurde bestedingsplan.

School / middelen	Bestedingsplan 2018/2019
SBO De Toekomst 2018/2019 € 24.110 Aug-dec 2018 € 10.046	• Inzet 0,4 fte OOP conciërge en 0,6 fte OOP onderwijsassistent vanaf januari 2019 voor extra ondersteuning van leerkrachten
De Horizon 2018/2019 € 37.332 Aug-dec 2018 € 15.555	• Inzet 0,6 fte OP om extra groep te kunnen maken, waardoor het groepsgemiddelde lager wordt en een extra grote groep en/of een extra combi-groep voorkomen wordt
De Dr.H.Bavinckschool 2018/2019 € 52.732 Aug-dec 2018 € 21.971	• Inzet 0,65 fte OP en 0,2 fte OOP onderwijsassistent om extra handen in de groepen te realiseren, waardoor meer ruimte is voor leerkrachten met individuele leerlingen
Prinses Julianaschool 2018/2019 € 33.132 Aug-dec 2018 € 13.805	• Inzet 0,5 fte OP om extra groep te kunnen maken, waardoor het groepsgemiddelde lager wordt en de inzet van de enkele jaargroepen behouden wordt
De Repelaer 2018/2019 € 41.687 Aug-dec 2018 € 17.370	• Inzet 0,35 fte OP en 0,5 fte OOP voor extra ondersteuning en deels vrijroosteren van leerkrachten, waardoor er meer ruimte is voor kinderen die extra aandacht nodig hebben
De Fontein 2018/2019 € 40.599 Aug-dec 2018 € 16.916	• Inzet 0,65 fte OP om extra groep te kunnen maken, waardoor het groepsgemiddelde lager wordt en meer tijd beschikbaar is voor individuele leerlingen
De Regenboog 2018/2019 € 47.598 Aug-dec 2018 € 19.833	• Inzet 1,25 fte OOP onderwijsassistent voor extra ondersteuning leerkrachten bij thematisch werken • Training Parnassys om administratieve druk te verminderen
EBS Eden 2018/2019 € 28.621 Aug-dec 2018 € 11.925	• Inzet 0,55 fte OP voor meer handen in de groepen • Materialen digitaal toetsen om administratieve druk te verminderen

Prins Bernhardschool 2018/2019 € 39.821 Aug-dec 2018 € 16.592	• Inzet 0,35 fte OP gymleerkracht en 0,45 fte OOP conciërge/onderwijsassistent voor ontlasten leerkrachten en meer ondersteuning voor instructie en begeleiding kinderen
De Sterrekijker 2018/2019 € 67.509 Aug-dec 2018 € 28.129	• Inzet 0,2 fte OP gymleerkracht en 1,2 fte OOP onderwijsassistent voor de midden- en bovenbouw, zodat werkplezier toeneemt met een hoger gevoel van tevredenheid en voldoening
Het Kristal 2018/2019 € 60.509 Aug-dec 2018 € 25.212	• Inzet 1,0 fte OP om extra handen in de groepen te realiseren, het voeren van gesprekken met ouders en externen onder schooltijd en het gemakkelijker afnemen van toetsen

De hierboven genoemde bestedingsplannen zijn in de 1e bijstelling van de begroting 2018 met ingang van het schooljaar 2018/2019 toegevoegd aan de schoolbegrotingen (formatie en budgetten). Tegen het einde van het schooljaar 2018/2019 zal de personeelsgeleding van de MR door de directeur worden geïnformeerd over de besteding van de werkdrukmiddelen op schoolniveau en zal de inzet samen worden geëvalueerd. In samenspraak met de personeelsgeleding worden nadere bestedingsafspraken gemaakt over eventuele niet uitgegeven middelen. Dan wordt tevens samen het bestedingsplan voor het schooljaar 2019/2020 voorbereid. Inmiddels is bekend dat de minister van OCW het bedrag per leerling voor het komende schooljaar heeft verhoogd naar € 220,08, zodat de mogelijkheden voor verlaging van de werkdruk verder toenemen.

2.3. FINANCIEEL BELEID

2.3.1. Ontwikkelingen en risico's

In deze subparagraaf worden ontwikkelingen en risico's genoemd waarvan het vermoeden bestaat dat die zich kunnen voordoen, maar waarvan de financiële omvang (nog) niet gekwantificeerd kan worden. In de subparagrafen 2.3.2. en 2.3.3. worden het risicobeheersingsstelsel en risicobeheersingsmaatregelen beschreven. Op basis van de geconstateerde risico's en de risicobeheersingsmaatregelen is een weerstandsvermogen en daarbinnen een buffer van een bepaalde omvang nodig (zie subparagraaf 2.3.4.). Waar van toepassing is de toelichting inzake de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bevoegd gezag van de Hans Petrischool) te vinden in het afzonderlijk uitgebrachte jaarverslag (zie www.hanspetri.nl).

Leerlingaantallen PO en VO

De inkomsten worden grotendeels bepaald door het aantal leerlingen. Het realiseren van een bepaalde omvang van leerlingaantallen binnen de scholen is geen doel op zich, maar wel noodzakelijk voor een efficiënte bedrijfsvoering. Door het voeren van beleid op de doorgaande lijn van 2 – 18 jaar kan een kind/leerling worden gestimuleerd zijn of haar onderwijscarrière binnen H3O te (ver)volgen. Het realiseren van de geraamde leerlingenaantallen kan ook deels afhankelijk zijn van de kwaliteit en capaciteit van gebouwen en andere niet te beïnvloeden externe omstandigheden. De realiteitswaarde van de leerlingenprognoses is onderwerp van gesprek in elk overleg met een directeur in het kader van de planning- & control cyclus. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de scholen met de leerlingenaantallen.

Primair onderwijs

Sinds 2009 is het aantal leerlingen in Dordrecht op basisscholen incl. SBO in de leeftijd 4-12 jaar tot en met 1 oktober 2018 gedaald met 1.360 (11,8%). De verwachting uit de nieuwste leerlingenprognoses primair onderwijs van voorjaar 2016 is dat de daling op gemeentelijk niveau voorbij is en het leerlingenaantal stabiliseert op een getal rond de 10.000 met wellicht een kleine stijging in de toekomst. Alleen in de wijk Stadspolders (waar H3O geen school heeft) wordt nog een daling geraamd.

Het gerealiseerde leerlingenaantal op 1 oktober 2018 bij H3O is onverwacht gedaald en uitgekomen op 2.999 (- 46 ten opzichte van de vorige telling). Gevolg is dat het marktaandeel van H3O is gestegen van 25% per 1 oktober 2009 naar 29,8% per 1 oktober 2017 en 29,5% per 1 oktober 2018. Naar verwachting zal het aantal leerlingen bij de basisscholen van H3O de komende jaren vrijwel gelijk blijven gebaseerd op de uitstroom in de hoogste groepen en de geraamde instroom in groep 1. Bij deze aantallen zal het marktaandeel naar verwachting in 2019 minimaal gelijk blijven. Wel beschikt H3O over 2 relatief kleine dislocaties: Fontein Wielwijk en Repelaer Eddingtonweg.

Voortgezet onderwijs

Uit de meest recente leerlingenprognose voortgezet onderwijs (voorjaar 2016) van de gemeente Dordrecht blijkt dat het aantal 12 tot 18-jarigen vanaf 2017 gaat afnemen vanwege de demografische ontwikkeling vanaf 7.636 in 2016 met ruim 700 leerlingen oftewel bijna 10%. Dit biedt zowel kansen als bedreigingen. Uit het PO is bekend dat de daling zich niet evenredig verspreidt over de verschillende besturen c.q. VO-scholen.

Het gerealiseerde aantal leerlingen bij het Insula College voor het schooljaar 2018/2019 is 2.301 (exclusief vavo-leerlingen die elders onderwijs genieten). Dit zijn 12 leerlingen minder dan het aantal leerlingen in 2017/2018 bestaande uit - 31 bij vmbo-beroepsgericht, + 34 bij mavo en - 15 bij havo/vwo. De instroom bij mavo/havo/vwo steeg van 372 naar 420 (in vergelijking met een voorzichtige raming van 350) door een verbeterde instroom bij de mavo. De daling bij het vmbo-beroepsgericht werd veroorzaakt door een grote uitstroom en de instroom daalde eveneens van 100 van 1 oktober 2017 naar 95 op 1 oktober 2018. Het marktaandeel van het Insula College steeg per saldo van 30,8% naar 31,5%.

De gemeentelijke prognoses en de hierboven genoemde ontwikkelingen zijn in de meerjarige leerlingenprognoses vertaald door rekening te houden met een stabilisering van het leerlingenaantal op het vmbo-beroepsgericht en een daling van de mavo/havo/vwo op basis van een geraamde daling van de instroom naar 475. Daardoor daalt de geraamde omvang van het Insula College in de vorige meerjarenbegroting met 26 leerlingen per 1 oktober 2019, 25 leerlingen per 1 oktober 2020 en 25 leerlingen per 1 oktober 2021. Dit aantal zou een verbetering van het marktaandeel van het Insula College betekenen in relatie tot de verwachte demografische krimp van het aantal VO-leerlingen in Dordrecht.

Overheidsmaatregelen en overige ontwikkelingen

- Pensioenpremies/cao's: de financiële crisis leidde er tot voor kort toe dat de overheid maatregelen nam om de overheidsfinanciën op orde te houden. Gevolg was dat het in het verleden ontstane automatisme dat kostenverhogingen als gevolg van cao, inflatie en beleidsintensiveringen werden gecompenseerd in de rijksvergoeding was vervallen. Huidige praktijk is dat het telkens weer afwachten is in hoeverre met name de stijging van pensioenpremies door het kabinet wordt gecompenseerd. Grootste financiële risico voor de begroting 2018 was daarom de ontwikkeling van de pensioenpremie. De pensioenpremies 2018 zijn door het ABP verhoogd van 21,1% naar 22,9% oftewel + 1,8% waarvan 70% voor de werkgever. De regering heeft bij de voorjaarsnota (in mei 2018) aangegeven de stijging van de ABP-pensioenpremies in 2018 meerjarig te compenseren. Daarnaast heeft de overheid enige loonruimte beschikbaar gesteld en is in het regeerakkoord Rutte III ruimte vrijgemaakt voor stijging van de salarissen van leerkrachten in het PO. Inmiddels zijn voor zowel VO als PO nieuwe cao's afgesloten waarin dit is verwerkt. Pas in oktober 2018 werd de verhoging hiervoor van de bekostiging bekend. Deze bleek voldoende om de gestegen kosten voor pensioenen en de salarismaatregelen in de cao's VO en PO te dekken. Voor 2019 heeft het ABP opnieuw de pensioenpremies verhoogd naar 24,9%. Deze is nog niet meegenomen in de begrotingsramingen. Afgewacht moet worden in hoeverre de stijging van pensi-

oenpremies en de reeds in de cao VO opgenomen salarismaatregel van 2,15% per 1 juni 2019 volledig kan worden gedekt uit de verhoging van de GPL in de loonbijstelling voor de lumpsum 2019 (voorjaarsnota 2019). De pensioenpremies van het pensioenfonds zorg en welzijn (PFZW) waaronder de kinderopvang valt, zijn sinds 2015 niet verhoogd;

- Regeerakkoord: vanaf 2018 stond een grote bezuinigingstaakstelling geparkeerd op de begroting van het ministerie van OCW vanuit Rutte II. In het regeerakkoord Rutte III is deze taakstelling weliswaar teruggedraaid, maar daarvoor in de plaats is een nieuwe taakstelling gekomen onder de noemer 'doelmatiger onderwijs' met een oplopend karakter vanaf 2018. Praktijk is dat een dergelijke taakstelling van de rijksvergoeding wordt afgehaald zonder dat taken worden geschrapt of wordt aangegeven waarin 'doelmatiger' kan worden gewerkt. In de OCW-begroting 2019 is daarbovenop een taakstelling geparkeerd vanaf 2020 vanwege tegenvallende ramingen van studentenaantallen. Om bovenstaande redenen wordt bij de begrotingsvoorbereiding een behoedzame raming gehanteerd van de ontwikkeling van de rijksvergoeding. Ook de in het regeerakkoord vrijgemaakte middelen voor aanpak werkdruk in het PO, kwaliteit technisch onderwijs vmbo, en onderwijsachterstandenbeleid en hoogbegaafde kinderen kennen een oplopend karakter vanaf 2018 waarbij het structurele niveau pas in latere jaren wordt bereikt;
- Vereenvoudiging bekostiging: voor zowel het VO als het PO is een vereenvoudiging van de bekostiging aangekondigd. Na jaren van overleg is overeenstemming bereikt tussen ministerie en VO-raad over een nieuwe bekostigingssystematiek in het VO. Deze systematiek is nadelig voor brede scholengemeenschappen. Naar verwachting daalt de lumpsum voor het Insula College op termijn met -0,9% oftewel - € 150.000. De gesprekken over de vereenvoudiging van de bekostiging bij het PO zijn recent gestart;
- IKK-maatregelen (Innovatie en kwaliteit kinderopvang): de budgetten voor kinderopvang zijn in de SZW-begroting 2017 substantieel verhoogd, waardoor niet alleen de reguliere verhoging van de kinderopvangtoeslag kon worden doorgevoerd, maar ook de in 2012 niet toegekende verhoging alsnog is meegenomen. Vanuit het regeerakkoord Rutte III zijn opnieuw middelen voor verhoging van de kinderopvangtoeslag vrijgemaakt. De kwaliteitseisen voor kinderopvang en peuterspeelzalen zijn veranderd en gefaseerd ingevoerd per 1 januari 2018 resp. 1 januari 2019. De versoepeling van de beroepskracht-kindratio voor BSO-kinderen van 7 jaar en ouder is evenals de aanscherping van de beroepskracht-kindratio voor de kinderdagopvang van nuljarigen per 1 januari 2019 in werking getreden. Een deel van de verhoging van de uurprijs voor de kinderopvangtoeslag bij de dagopvang wordt vanuit het Rijk bekostigd uit de verlaging van de uurprijs voor de BSO per 1 januari 2019. Verwacht wordt dat dit nadelig is voor H3O, omdat de versoepeling van de ratio bij de BSO niet direct zal leiden tot meer kinderen, terwijl de opbrengst per kind gaat dalen. Daarnaast moet vanaf 2019 verplicht een pedagogisch beleidsmedewerker worden aangesteld ook voor KDV en BSO (peuterwerk: HBO-VVE-er) met een kostenopdrijvend effect;
- Bezetting peuterwerk en kinderopvang: de benodigde personele inzet en het resultaat van de sector peuterwerk en kinderopvang is grotendeels afhankelijk van het aantal kinderen bij het peuterwerk en in de kinderopvang. Afhankelijk van de keuze van ouders kan de bezetting van kinderen op een locatie snel wijzigen. Bij een gewijzigde bezetting dient snel te worden bijgestuurd op de personele inzet. Daarvoor is een flexibele schil noodzakelijk. In het 4e kwartaal 2018 is de bezetting bij het peuterwerk onverwacht sterk gedaald met naar verwachting een doorwerking in 2019;
- Ziektevervanging/lerarentekort: de basisscholen ondervinden steeds meer problemen bij het zoeken naar invallers voor zieke collega's. Hierin worden we beperkt door richtlijnen vanuit de wet werk en zekerheid (aantal tijdelijke contracten) en het vervangingsfonds. Om deze reden is het wenselijk om invallers langer te binden aan H3O. Het College van Bestuur heeft daarom besloten om de vervangingspool opnieuw in te stellen met als uitgangspunt dat de inzet kan worden gedeclareerd bij het vervangingsfonds. Indien hierbij leegloop plaatsvindt, dienen

deze loonkosten voor eigen rekening te worden genomen. Deze leegloopkosten worden geboekt op de exploitatie van de betreffende school en zijn daarmee onderdeel van de beoordeling van de begrotingsvoorstellen van de betreffende school. Met de kwantificering van dit risico dient in de ramingen rekening te worden gehouden. Tussen 2018 en 2020 vervalt de wettelijke verplichting voor aansluiting bij het vervangingsfonds in het primair onderwijs en kan H³O ook hiervoor eigen risicodrager worden. Gestreefd wordt naar eigen-risicodragerschap met ingang van 1 januari 2020. In 2019 wordt het verzuimbeleid geïntensiveerd om te streven naar een structureel verzuimpercentage onder de 5%. Als eigen risicodrager kan ook het vervangingsbeleid beleidsrijker worden ingevuld. Het VO is al jaren verplicht eigen risicodrager. Het aantrekken van (bevoegde) collega's voor tekortvakken is problematisch, waardoor mogelijk hogere kosten moeten worden gemaakt voor het inzetten van uitzendbureaus en detacheringsbureaus. De kwaliteit van het onderwijs is grotendeels afhankelijk van de kwaliteit van de medewerkers en het vermogen van de organisatie om te innoveren. Voldoende middelen voor scholing van alle medewerkers en het opleiden van invalkrachten in het PO en kinderopvang en onbevoegde startende leerkrachten in het VO is noodzakelijk. Door in te zetten op strategisch personeelsplanning wordt gestreefd naar het voorkomen van een lerarentekort;

- Participatiebanen: het College van Bestuur ondersteunt de maatschappelijk wenselijke verplichting om participatiebanen mogelijk te maken. Van het Rijk zijn hiervoor echter geen extra middelen ontvangen, waardoor de invulling onder druk komt te staan. Alleen in het PO zou invulling kunnen plaatsvinden vanuit de extra middelen voor werkdrukverlaging op voorwaarde dat de inzet van een participatiebaan op een school matcht met de behoefte van de school. Een participatiebaan kan overigens ook worden gerealiseerd bij de openstelling van een vacature voor een reguliere formatieplaats als gevolg van het ontslag van een collega;
- Wet werk en zekerheid: vanaf 1 juli 2016 is de wet werk en zekerheid (WWZ) voor het primair- en voortgezet onderwijs van kracht. Vanaf 1 juli 2015 is de WWZ binnen de kinderopvang al van kracht. Een onderdeel van de WWZ is de ketenbepaling. Daardoor is het aantal tijdelijke opeenvolgende contracten dat aan een werknemer kan worden aangeboden, beperkt. Met name voor het verkrijgen van invallers in het primair onderwijs levert dit problemen op:
  - H³O werkt in het primair onderwijs met min-max-contracten, dit zijn contracten waarbij is afgesproken dat een invaller een minimaal aantal uur per week werkt. Voor het PO is dat minimum acht uur. Daarbij is afgesproken dat de invaller voor maximaal tweeënhalf keer het aantal uren als minimaal in het contract is afgesproken per week beschikbaar is. De werkgever is verplicht om werk aan te bieden indien de werknemer geschikt is en de werknemer is verplicht dit werk te accepteren. Min-max-contracten kunnen alleen ingezet worden voor vervangingswerkzaamheden.
  - Een invaller in het voortgezet onderwijs werkt op basis van een bepaalde tijd contract of op basis van een tijdelijke uitbreiding op een bestaand contract.
  - Binnen de kinderopvang wordt gewerkt op basis van een bepaalde tijd contract, nul-uren contract of tijdelijke uitbreiding op een bestaand contract.

  Het aantal contracten wordt door P&O gemonitord en met een bepaalde frequentie kenbaar gemaakt bij de directeuren. H³O wil enerzijds invalkrachten binden, anderzijds een beperkt financieel risico lopen. Er dient derhalve een weloverwogen flexibele schil aanwezig te zijn;
- WGA/Ziektewet: H³O is sinds 2012 vrijwillig verzekerd voor de WGA en vanaf 2014 voor de ziektewet-flex (eigen risicodrager). Vanaf 2017 is er ook de mogelijkheid om eigen risicodrager te worden voor de ziektewet-vast. Op zich is dit voor H³O wenselijk om zodoende al deze verzekeringen in een hand te brengen om meer verbinding te kunnen realiseren. Het ziekteverzuim bij H³O is echter te hoog, waardoor op dit moment geen enkele verzekeraar interesse heeft om een verzekering voor de ziektewet-vast bij H³O af te sluiten. In combinatie met het vervallen van de wettelijke verplichting voor aansluiting bij het vervangingsfonds in het PO ontstaan meer mogelijkheden voor eigen ziekte- en vervangingsbeleid.

Het huidige ziekteverzuim is echter te hoog om dit financieel interessant te maken. Het ziekteverzuim bij H3O moet dus omlaag om in deze dossiers verdere stappen te kunnen zetten. Het huidige WGA-contract loopt tot en met 2019, waardoor vanaf 2020 samen kan worden opgetrokken met het eigen risicodragerschap ziektevervanging primair onderwijs;

- Eigen risicodragerschap WW: in het VO betaalt de school een eigen bijdrage van 25% van de WW-uitkeringen en bovenwettelijke uitkeringen aan ex-werknemers. Het aflopen van tijdelijke contracten zonder dossiervorming vanwege onvoldoende functioneren leidt er in het PO toe dat ww-uitkeringen voor eigen rekening komen, omdat ontslag om bedrijfseconomische redenen bij H3O vanwege de financiële positie niet hard is te maken richting het participatiefonds. Het aflopen van tijdelijke contracten leidend tot ww-uitkeringen dient daarom zoveel als mogelijk te worden voorkomen. Bij aanname vanwege een tijdelijke formatiebehoefte of ontslag van een collega wordt deze consequentie in de overwegingen meegenomen;
- Transitievergoedingen: door een (inmiddels erkende) fout in de wetgeving dienen transitievergoedingen te worden betaald bij langdurige arbeidsongeschiktheid van een collega. Gevolg kan zijn dat in de toekomst als gevolg van langdurige arbeidsongeschiktheid behalve hoge vervangingskosten ook transitievergoedingen dienen te worden vergoed. De wetgeving waarin deze fout wordt gerepareerd door middel van compensatie van uitbetaalde transitievergoedingen, is inmiddels aangenomen en treedt in werking per 1 april 2020 met terugwerkende kracht tot 1 juli 2015;
- Onderwijsachterstandenbeleid: op de gemeentelijke subsidies voor regulier peuterwerk is in 2017 en 2018 verder bezuinigd. Vanuit de ervaringen met de kinderdagopvang blijkt het steeds moeilijker om met een relatief beperkte omvang bij een school peuterwerk kostendekkend te kunnen uitvoeren, waardoor de onzekerheid verder toeneemt. De voortzetting van subsidies voor VVE en schakelklas is afhankelijk van het nieuwe financiële kader voor middelen onderwijsachterstanden in het gemeentefonds (vanaf 2019). OCW heeft inmiddels een nieuwe verdelingssystematiek hiervoor vastgesteld waardoor de middelen voor de gemeente Dordrecht naar verwachting toenemen. Met deze middelen moet de in het regeerakkoord aankondigde maatregel dat elke VVE-peuter 16 uur per week peuterwerk krijgt, worden gerealiseerd. Ook voor de middelen onderwijsachterstanden binnen de lumpsum PO is in lijn hiermee een nieuwe verdelingssystematiek ontwikkeld, waardoor de middelen voor H3O naar verwachting toenemen vanaf het schooljaar 2019/2020 voor de Prinses Julianaschool, de Repelaer, de Fontein, de Regenboog en de Prins Bernhardschool. De toegenomen middelen vragen om nadere duiding van het onderwijsachterstandenbeleid zowel binnen de gemeente Dordrecht als binnen H3O;
- Doordecentralisatie economische eigendom schoolgebouwen: H3O is samen met de andere schoolbesturen in overleg met de gemeente Dordrecht inzake de mogelijkheid van een zogenaamde 'doordecentralisatie' van de huisvesting. De gemeenteraad heeft hier in december 2017 mee ingestemd. Concreet betekent dit dat een door de schoolbesturen op te richten rechtspersoon niet alleen juridisch maar ook economisch eigenaar van de huidige gebouwen en terreinen wordt, verantwoordelijk wordt voor renovatie en nieuwbouw en dat de gemeente alleen nog de vanuit het gemeentefonds ontvangen huisvestingsmiddelen per leerling overmaakt naar deze rechtspersoon. Het risico voor de financiering en exploitatie van de gebouwen komt bij deze rechtspersoon te liggen en niet bij de schoolbesturen;
- Toezichtrol inspectie: de toezichtrol van de inspectie voor het onderwijs verandert. De norm voor basiskwaliteit is dat een bestuur en zijn scholen voldoen aan de deugdelijkheidseisen rond de onderwijskwaliteit, veiligheid, de kwaliteitszorg en het financieel beheer en daarnaast ruimte biedt voor ambitie. Het nieuwe inspectietoezicht houdt in dat de inspectie niet langer alleen alle scholen bezoekt maar met haar toezicht begint met een onderzoek bij schoolbesturen. Het bestuur moet daarbij laten zien hoe het de kwaliteitszorg en financieel beheer voor zijn scholen heeft geregeld en hierop stuurt. Het strategisch beleidsplan vormt daarbij het uitgangspunt waarop de verschillende schoolplannen zijn ge-ent. De inspectie

gaat daarnaast in gesprek met verschillende gremia en bezoekt tijdens het onderzoek een aantal scholen vanuit drie verschillende aanvliegroutes. Dit kan resulteren in: een verificatieonderzoek, een onderzoek naar 'goed' (een bestuur meldt scholen hiervoor aan), of een risico-onderzoek. Het onderzoek wordt afgesloten met een bestuursrapportage welke –onder andere- gepubliceerd wordt op de website van de onderwijsinspectie. Ondanks de nieuwe toezichtrol van de inspectie, waarbij het voeren van een open dialoog centraal staat, blijft de waarborgfunctie van de inspectie onveranderd.

Om de toenemende risico's op te kunnen vangen, is het wenselijk de flexibiliteit in de kostenstructuur te handhaven c.q. te vergroten.

2.3.2. Risicobeheersingsstelsel

Gezien de financiële positie van de stichting (zie hierna) is er enige bereidheid om een grote (financiële) impact van risico's te accepteren maar wel vanuit een beleidskader dat waar mogelijk risico's worden afgedekt. Zo moet operationeel het onderwijs en de kinderopvang altijd door kunnen gaan en dient te worden voldaan aan alle relevante wet- en regelgeving. Betrouwbare informatie (juist, tijdig en volledig) is noodzakelijk om goed te kunnen bijsturen. In deze subparagraaf wordt in het kader van 'Goed Bestuur' ingegaan op het stelsel van interne beheersingsmaatregelen dat wordt gehanteerd om tegemoet te komen aan de gesignaleerde risico's en onzekerheden. Omdat het VO de grootste sector binnen H3O is, wordt de code goed bestuur van de VO-Raad toegepast.

Het stelsel van interne beheersingsmaatregelen is opgebouwd uit:

1) een geformuleerde visie, missie, strategie en operationele strategische doelstellingen waarmee wordt gestuurd en op basis daarvan het benoemen van kritische succesfactoren en prestatie-indicatoren;
2) een helder geformuleerd besturingsconcept en daarvan afgeleide taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden;
3) een adequate organisatiestructuur die aansluit op het besturingsconcept;
4) een goede procesinrichting en risico-analyse;
5) een goede planning- & controlcyclus en een daarbij behorend adequaat instrumentarium, waarin wordt gerapporteerd en geanalyseerd omtrent financiële en niet-financiële informatie.

Ad 1) De visie, missie en strategie zijn geëvalueerd en waar nodig geactualiseerd in het nieuwe strategisch plan 2019-2022.
Ad 2/3) Het besturingsconcept en de organisatiestructuur is conform de code goed bestuur vastgelegd in verschillende documenten zoals het reglement Raad van Toezicht, het reglement College van Bestuur en het managementstatuut.
Ad 4) De procesinrichting is vastgelegd in het handboek AO. De risico-analyse wordt is opgenomen in het financieel beleidsplan en jaarlijks geactualiseerd in de kaderbrief, de begroting en het jaarverslag.
Ad 5) De beschrijving van de planning- en controlcyclus met kalender in opgenomen in het financieel beleidsplan.

Doelstelling van het meerjarig financieel beleidsplan is om een kader te bieden waarin ten eerste het beleid en de ambities op het gebied van planning & control en bedrijfsvoering voor de komende vier jaren worden verwoord en ten tweede de financiële randvoorwaarden worden geschetst waarbinnen de speerpunten uit het strategisch beleidsplan dienen te worden gerealiseerd rekening houdend met relevante ontwikkelingen en risico's. Het financieel beleidsplan bevat daarom enerzijds bestaand en reeds vastgesteld beleid (verdelingsmodellen binnen de sectoren VO en PO) en anderzijds een nadere uitwerking van bepaalde onderwerpen (ambities planning & controlcyclus en bedrijfsvoering, risico-analyse). Deze uitwerking is van invloed op de noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen en de beschikbare budgetten voor strategische speerpunten. In december 2018 is samen met het nieuwe strategisch plan het financieel beleidsplan

2019-2022 vastgesteld. Het verdelingsmodel bij het PO dient naar verwachting vanaf 2019/2020 te worden aangepast gezien de gewijzigde toekenning van onderwijsachterstandsmiddelen.

2.3.3. Risicobeheersingsmaatregelen

Risico's vragen om een passende reactie bijvoorbeeld door middel van een van de onderstaande acties:

- Het risico voorkomen met beheersingsmaatregelen (goed bestuur, goed management);
- Het risico beperken of afdekken met beheersingsmaatregelen (bijvoorbeeld verzekeren);
- Het vroegtijdig voorzien van risicovolle ontwikkelingen en het met behulp van goede meerjarenbegrotingen tijdig binnen de exploitatie vrijmaken van financiële middelen ter dekking van de financiële gevolgen.

Binnen H3O zijn reeds verschillende risicobeheersingsmaatregelen genomen. Zo wordt in de meerjarenbegroting uitgegaan van een behoedzaam scenario voor de ontwikkeling van leerlingenaantallen. Om eventuele bezuinigingen op te kunnen vangen, wordt gewerkt met een flexibele schil bij de inzet van personeel in de vorm van tijdelijke contracten. Daarnaast zijn vanuit het vorige financieel beleidsplan de volgende maatregelen genomen om tot verdere risicobeheersing te komen (op het niveau van 'financial control'):

- Digitale verwerking van inkoopfacturen;
- Digitale verwerking van ouderbijdragen in het VO en PO;
- Incassobeleid is ontwikkeld en beperkt tot enkel de ouderbijdragen kinderopvang;
- Het verzekeringspakket is doorgelicht en ondergebracht bij één verzekeraar;
- Het aantal bankrekeningen en pasjes is beperkt. Het betalingsverkeer is efficiënter georganiseerd;
- De betrouwbaarheid van de financiële administratie is verbeterd door controle op de volledigheid van de onderbouwing van mutaties (contractenregister, pakbonnen) en tijdige aanlevering;
- Het handboek AO, de mandaatregeling en het treasurystatuut zijn geactualiseerd. Het beleid op het gebied van aanbestedingen is ontwikkeld conform gewijzigde wet- en regelgeving;
- Het beheer van het ICT-netwerk is in 2014 ondergebracht bij Kien, specialist voor het onderwijs in Dordrecht. Kien is in 2016 gestart met het traject ISAE 3402-certificering welke in 2018 is afgerond. Bij Kien is een functionaris gegevensbescherming aangesteld ten behoeve van alle leden;
- De samenwerking met de vorige toezichthouder binnen de schoonmaak-BV FBD is geëvalueerd en opgezegd per 9 juli 2016. Voor het organiseren van en controle op de kwaliteit van de schoonmaak wordt vanaf juli 2016 een zzp-er ingehuurd. H3O voert inmiddels zelf de personele-, salaris- en financiële administratie uit. Het 49%-aandeel van FCC in FBD is overgenomen per 2 november 2016 waardoor H3O nu 100%-aandeelhouder is.

Vanaf de vorige planperiode is een structuur opgezet om strategische doelstellingen te realiseren, het risicomanagement bij H3O te verbeteren en door te groeien van financial control naar management control door het:

- Realiseren van samenhang tussen strategie, beleid en risicomanagement;
- Koppelen van kritische succesfactoren/prestatie-indicatoren en strategische thema's;
- Realiseren van samenhang tussen jaarplan, bestuursverslag en verantwoording.

Deze structuur is geëvalueerd en aangevuld. De structuur in de voor ons liggende planperiode 2019-2022 bestaat uit een stuurgroep en 4 programmagroepen:

- De programmagroep Kwaliteit en Onderwijs (K&O);
- De programmagroep Medewerkers, Waardering en Communicatie (MWC);
- De programmagroep ICT en Bedrijfsvoering (I&B);
- De programmagroep Identiteit (ID).

Alle directeuren en afdelingshoofden van het bestuursbureau zitten in een programmagroep. Het College van Bestuur neemt geen deel meer aan de programmagroepen, maar alleen aan de stuurgroep. Per programmagroep zijn speerpunten uit het strategisch plan en risico's uit het financieel beleidsplan toebedeeld. Per programmagroep is een projectplan geschreven met een tijdsplanning. Daarbinnen is een prioritering aangebracht. De programmagroepen leggen via het MT-totaal verantwoording af aan het College van Bestuur. Het College van Bestuur is eindverantwoordelijk. Als sturingsinstrument is een monitor ontwikkeld met speerpunten/beleidsvoornemens (KSF-en) en prestatie-indicatoren (KPI's). Deze monitor wordt halfjaarlijks geactualiseerd en gerapporteerd aan de Raad van Toezicht als voortgangsdocument voor het strategisch beleidsplan. Daarmee is dit document tevens het instrument om tot bijsturing te komen van de te behalen resultaten voor het eerstvolgende jaarplan op stichtingsniveau (per kalenderjaar) en de jaarprogramma's op schoolniveau (per schooljaar).

In het strategisch plan is gekozen voor 5 hoofdstukken. De hoofdstukken Opvang en onderwijs ('Gelukkige leerlingen') en Omgeving ('Verbonden met de samenleving') worden gerekend tot het werkterrein van de programmagroep K&O en de hoofdstukken Medewerkers ('Ambitieuze medewerkers') en Organisatie ('Samen H3O') tot het werkterrein van de programmagroep MWC. Het hoofdstuk Identiteit ('Onze identiteit') is voor de desbetreffende programmagroep.

Stichting H³O bevindt zich op dit moment in de verbeterfase van risicomanagement. In de uitvoeringsfase worden risico-analyses uitgevoerd en risicomanagement geïmplementeerd binnen de organisatie, in de verbeterfase gaat het om de optimalisatie hiervan. Streven is om door te groeien naar de verankeringsfase: risicomanagement is dan ingebed in de organisatie, integraal onderdeel van de bedrijfsprocessen en dient als basis voor (strategische) besluitvorming. De programmagroep I&B concentreert zich op de doorontwikkeling van financial naar management control. De hoofdlijnen hiervan zijn:

- Stimuleren risicobewustzijn en waar nodig cultuurverandering binnen H³O;
- Verder integreren onderwijskwaliteit en doorstroom PO-VO in de planning- en controlcyclus;
- Evaluatie invulling code goed bestuur en voor zover nodig aanpassing en/of aanvulling van de huidige documenten mede gezien de nieuw te verschijnen code van de VO-raad;
- Stimuleren en verbeteren van gestandaardiseerd gebruik van informatiesystemen;
- Doorontwikkeling inkoop- en aanbestedingsbeleid;
- Inventariseren sleutelfunctionarissen en kennisdeling;
- Verbeteren verslaglegging onderwijskwaliteit in jaarverslag.

Om de risico's op het gebied van management control te kunnen beheersen, zijn aanvullende maatregelen nodig. De hoofdlijnen voor een programmagroep hebben daarom betrekking op zowel de speerpunten uit het strategisch plan als aanpalende risico's. Randvoorwaarden voor de ondersteuning bij het realiseren van speerpunten en het beheersen van risico's op het gebied van onderwijskwaliteit en op het gebied van doorstroom PO-VO zijn gecreëerd door het in 2018 aannemen van 2 nieuwe collega's bij het bestuursbureau. De programmagroepen werken in het voorjaar 2019 nieuwe projectplannen uit waarin tevens de nadere onderbouwing van de inzet van het bovenschools innovatiebudget wordt meegenomen.

2.3.4. Wenselijke omvang weerstandsvermogen

Bij de beoordeling van de risico's is het relevant om onderscheid te maken naar:

- Kans en impact risico;
- Beïnvloedbaarheid risico;
- Alternatieve maatregelen om tot beheersing risico te komen en in samenhang met (financiële) mogelijkheden ('maakbaarheid' risico);
- Gevolgen maatregelen beheersing risico voor doelbereik.

Afhankelijkheid hiervan dient de wenselijke omvang van het weerstandsvermogen en de buffer daarbinnen nader te worden onderbouwd. In deze subparagraaf wordt daarom een onderbouwing gegeven op basis van de risico-analyse voor de onderwijssectoren.

Risico	**Kans**	**Im-pact**	**Som**	**Kwantifi-cering in weerstands vermogen**	**Toelichting**
Dalende leerlingaan-tallen als gevolg van de demografische ontwikkeling in het VO	4	5	20	€ 1.000.000	Het aantal VO-leerlingen in Dordrecht neemt na 2016 af. In het VO is vanaf 2016 sprake van een demografische daling van 10% voor de gemeente Dordrecht in de komende jaren. Bij een evenredige daling zou dit voor het Insula College 230 minder leerlingen betekenen. Uitgaande van een gemiddelde rijksvergoeding van € 7.900 per leerling, zou dit een daling in de baten van jaarlijks € 1,8 mln betekenen. Deels kan hier rekening mee worden gehouden door middel van een flexibele schil.
Meerjarenperspectief Leerpark als gevolg van verschuiving van vmbo naar avo-onderwijs.	4	2	8	€ 400.000	Vmbo is relatief duur onderwijs. Dit leidt o.a. tot relatief hoge kosten (huisvesting, hogere personeelslasten t.g.v. hogere verhouding docenten/leerlingen, e.d.). Het aantal leerlingen bij Insula Leerpark is vóórafgaande aan de demografische ontwikkeling reeds substantieel gedaald met als gevolg een relatief hoge gemiddelde OP-loonsom (veel LC-ers) en te lage bezetting van de gebouwen.
Lerarentekort VO: Het werven van gekwalificeerde en bevoegde docenten vormt met name voor de tekortvakken een risico	4	2	8	€ 400.000	Het lerarentekort leidt tot relatief hoge wervings- en vervangingskosten (onder andere relatief dure uitzendkrachten en detacheringskrachten)
Lerarentekort PO: Ook in het PO wordt het steeds problematischer om nieuw personeel te werven	4	1	4	€ 200.000	Hogere wervingskosten en vervangingskosten (onder andere relatief dure uitzendkrachten en detacheringskrachten)
Samenstelling van het personeelsbestand in het VO: De gemiddelde leeftijd van VO-medewerkers is ouder dan 45	2	2	4	€ 200.000	De kans op uitval zal de komende jaren toenemen, hetgeen hoge vervangingskosten betekent (onder andere relatief dure uitzendkrachten en detacheringskrachten).
Opvolging/werving schoolleiders PO: Het is moeilijk om voldoende nieuwe en	2	2	4	€ 200.000	Schoolleiders zijn moeilijk aan te trekken op dit moment. Dit leidt met name tot relatief hoge kosten voor interim-directeuren.

goed gekwalificeerde schoolleiders te vinden met name in het PO					
Terugtredende overheid: onderwijs organisaties moeten risico's op personeelsgebied steeds meer zelf beheersen	3	2	6	€ 300.000	o.a. WGA-eigen risico, ZW-flex, vervallen verplichte aansluiting vervangingsfonds PO
Personele risico's / financiële gevolgen van arbeidsconflicten/ transitievergoedingen	3	2	6	€ 300.000	Regulier risico
Imagoschade i.v.m. niet halen strategische doelstellingen (kwaliteit, succes MacBook project VO H en K)	1	5	5	€ 250.000	Het niet behalen van strategische doelstellingen kan toe imagoschade leiden, hetgeen minder leerlingen in de toekomst betekent
Uitval ICT-infrastructuur/cybercrime / datalekken	1	5	5	€ 250.000	Uitval ICT levert hoge vervangingskosten en imagoschade op
Instabiliteit bekostiging	2	2	4	€ 200.000	Regulier risico
Onvolledige indexatie van de bekostiging	2	2	4	€ 200.000	Regulier risico
Overige risico's/ restrisico's (lage dan wel onvoldoende kwalificeerbare risico's)	2	1	2	€ 100.000	Regulier risico
Totaal risico				**€ 4.000.000**	
Totaal risico gecorrigeerd voor het feit dat al deze risico's zich niet gelijktijdig zullen voordoen (50%)				**€ 2.000.000**	
Buffer t.o.v. totaal baten 2018 H3O				**Circa 5 %**	

Toelichting kans:

Klasse	Percentage	Referentiebeeld
1	10%	< of 1x per 10 jaar
2	30%	1x per 5-10 jaar
3	50%	1x per 2-5 jaar
4	70%	1x per 1-2 jaar
5	90%	1 x per jaar of >

Toelichting impact:

Klasse	Gevolg
1	Zeer klein
2	Klein
3	Midden
4	Groot
5	Zeer groot

H3O financiert de vaste activa volledig uit het eigen vermogen. Over de periode 2013 (na afstoten van het voormalige gebouw van het Insula Leerpark) tot en met 2018 bedroeg de financieringsbehoefte gemiddeld 14,8% van de baten van H3O (enkelvoudig). Indien de ramingen uit de meerjarenbegroting worden meegerekend, bedraagt de financieringsbehoefte gemiddeld 14,5% van de baten over de periode 2013-2022. Gesteld kan worden dat de gemiddelde financieringsbehoefte van de stichting zich beweegt rond de 15%. Samen met de benodigde 5% voor het afdekken van risico's is de wenselijk omvang van het weerstandsvermogen voor de onderwijssectoren van de stichting (enkelvoudig) minimaal 20%. Ultimo 2018 ligt de omvang van de algemene reserve binnen het eigen vermogen (enkelvoudig) op 18,1%, omdat een publieke bestemmingsreserve is vrijge-

maakt voor kwaliteitsverbetering VO in de komende jaren (1,9%) waaruit de geraamde tekorten van het Insula College worden bekostigd. Inclusief deze bestemmingsreserve is 20% beschikbaar. Daarnaast heeft H3O de beschikking over verschillende reeds langer bestaande bestemmingsreserves. Gezien de beschikbaarheid van de private bestemmingsreserve overschrijdingsregeling worden negatieve resultaten van het PO in deze bestemmingsreserve verwerkt.

De gewenste omvang van de bestemmingsreserve bij de sector peuterwerk en kinderopvang is gezien de toegenomen risico's als gevolg van overheidsmaatregelen (zie hierboven) bepaald op een omvang van 20% van de baten van deze sector en 1,5% van de baten van geheel H3O. Deze omvang werd in 2017 vrijwel gerealiseerd (19,3%). Gezien het negatieve resultaat van de sector over 2018 is de omvang van de bestemmingsreserve echter gedaald naar 16,3% van de baten van de sector. Het totaal wenselijke weerstandsvermogen van H3O bedraagt daarmee 20% voor de onderwijssectoren en 1,5% voor de sector peuterwerk en kinderopvang, samen minimaal 21,5% van de baten van H3O (enkelvoudig).

2.3.5. Financiële positie per 31 december 2018

De financiële positie per 31 december 2018 van H3O (zowel enkelvoudig als geconsolideerd) is in vergelijking met 2017 licht verminderd, maar blijft solide. Deze conclusie is gebaseerd op een aantal financiële kengetallen die hieronder zijn opgenomen. In onderstaande tabel zijn de waarden opgenomen van de jaren 2018 en 2017.

Kengetal	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**
	geconsolideerd incl. SCOD en HP		**enkelvoudig + SCOD**		**enkelvoudig excl. SCOD en HP**	
Rentabiliteit	- 0,37	- 0,33	- 1,00	- 1,27	- 1,04	- 1,30
Liquiditeit (current ratio)	2,83	2,81	2,73	2,74	2,41	2,40
Solvabiliteit 1	0,60	0,62	0,59	0,62	0,55	0,59
Solvabiliteit 2	0,74	0,75	0,74	0,75	0,71	0,73
Weerstandsvermogen	29,0	29,9	28,3	30,0	24,3	26,0
Huisvestingsratio	8,3	9,1	8,5	9,3	8,5	9,3

Rentabiliteit

In het onderwijs wordt voor de bepaling van het kengetal rentabiliteit het resultaat gedeeld door de totale baten van de gewone bedrijfsvoering. De rentabiliteit over 2018 is negatief vanwege het resultaat (zie subparagraaf 2.3.6). De waarde bij H3O ligt onder de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde (3-jarig < 0, 2-jarig < -0,05, 1-jarig < -0,1), omdat beleidsmatig voor een goedgekeurd tekort is gekozen.

Liquiditeit - current ratio

De current ratio is een maatstaf die aangeeft of de stichting op korte termijn te maken kan krijgen met liquiditeitsproblemen. De current ratio op basis van de balans 2018 geeft aan dat H3O enkelvoudig 2,41 en geconsolideerd 2,83 keer meer over vlottende activa beschikt dan wat op korte termijn aan schuldeisers betaald moet worden. De stijging van de current ratio is het gevolg van de toegenomen voorzieningen en een lagere financieringsbehoefte vaste activa (zie paragraaf 3.3). De waarde bij H3O ligt boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 0,75.

Solvabiliteit

De solvabiliteit is een graadmeter voor de financiële onafhankelijkheid (van financieringsinstellingen) van H3O. Dit kengetal geeft weer welke bezittingen de stichting tegenover haar schulden heeft staan, zodat zij op langere termijn aan haar verplichtingen kan vol-

doen. De waarde voor solvabiliteit 1 is ultimo 2018 licht gedaald naar 0,55 enkelvoudig en 0,60 geconsolideerd. Solvabiliteit 2 (inclusief voorzieningen) is eveneens licht maar minder gedaald naar 0,71 resp. 0,74. Deze waarde ligt boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 0,3. H³O is financieel gezond.

Weerstandsvermogen

Behalve de hiervoor toegelichte kengetallen is het weerstandsvermogen een belangrijke indicator voor de continuïteitsverwachting van de stichting. In welke mate is H³O in staat om tegenvallers op te vangen? Voor het weerstandsvermogen wordt de volgende definitie gehanteerd: 'het weerstandsvermogen is het eigen vermogen uitgedrukt in een percentage van alle baten in een jaar inclusief de financiële baten en exclusief de buitengewone lasten'. Om de continuïteit van H³O te waarborgen is een bepaalde ondergrens van het eigen vermogen noodzakelijk. Deze noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van het risicoprofiel van H³O, de benodigde financiering van investeringen en de bestemmingsreserves.

Volgens de geconsolideerde balans 2018 van H³O, inclusief de SCOD en de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht, bedraagt het eigen vermogen per 31 december 2018 € 13,402 mln, overeenkomend met een weerstandsvermogen van 29,0% (2017 29,9%).
Van het eigen vermogen ultimo 2018 is 13,0% van de baten (2017 14,9%) nodig voor de financiering van bestaande vaste activa (exclusief de private financiering van de sector peuterwerk & kinderopvang en de SCOD).
De bijdrage van het Insula College aan het innovatiebudget voor het realiseren van het strategisch plan 2019-2023 wordt gedekt uit de nieuwe bestemmingsreserve kwaliteitsverbetering VO. Innovatiebudgetten voor de sector primair onderwijs enerzijds en de sector peuterwerk en kinderopvang anderzijds worden bekostigd vanuit de private bestemmingsreserves overschrijdingsmiddelen PO resp. PW/KO. De omvang van de bestemmingsreserves (met private middelen opgebouwde reserves peuterwerk & kinderopvang, SCOD en overschrijdingsmiddelen PO en met publieke middelen gevormde reserves voor flexibele BAPO en kwaliteitsverbetering VO) is ultimo 2018 vastgesteld op 9,5% van de baten (2017 8,6%).
Uit het weerstandsvermogen is daardoor per saldo ultimo 2018 een buffer van 6,5% (2017 6,4%) beschikbaar voor de afdekking van risico's en financiering van nieuwe investeringen in materiële vaste activa.

Volgens de enkelvoudige balans 2018 van H³O bedraagt het eigen vermogen per 31 december 2018 € 10,338 mln, overeenkomend met een weerstandsvermogen van 24,3% (2017 26,0%). Van het eigen vermogen ultimo 2018 is 12,7% van de baten (2017 15,3%) nodig voor de financiering van bestaande vaste activa (exclusief de private financiering van de sector peuterwerk & kinderopvang). De omvang van de bestemmingsreserves (met private middelen opgebouwde reserves peuterwerk & kinderopvang en overschrijdingsmiddelen PO en met publieke middelen gevormde reserves voor flexibele BAPO en kwaliteitsverbetering VO) is ultimo 2018 vastgesteld op 6,2% van de baten (2017 5,3%). Uit het weerstandsvermogen is daardoor per saldo ultimo 2018 een buffer van 5,4% (2017 5,4%) beschikbaar voor de afdekking van risico's en financiering van nieuwe investeringen in materiële vaste activa. Afgezet tegen de cumulatieve baten van H³O en de SCOD heeft de bestemmingsreserve van de SCOD ultimo 2018 een omvang van 4,0% (2017: 4,0%).

Zowel geconsolideerd als enkelvoudig is een substantiële positieve buffer beschikbaar voor het afdekken van toekomstige risico's van H³O. Deze ligt boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 5%.

Huisvestingsratio

Met ingang van 2016 maakt de inspectie voor haar financieel toezicht gebruik van een set kengetallen met bijbehorende signaleringswaarden. De signaleringswaarden van de

kengetallen zijn nadrukkelijk geen normen. Zij dienen als detectiemiddel voor mogelijke problemen. Gezien de financiële positie van en de waarden bij H³O is hiervan bij H³O geen sprake.

Een nieuw kengetal is de huisvestingsratio (huisvestingslasten + afschrijvingen gebouwen en terreinen / totale lasten) met een signaleringswaarde van 10%. Deze ratio is bij H³O relatief hoog, omdat de gezamenlijke huisvestingslasten van de vmbo-beroepsgerichte afdelingen van het Stedelijk Dalton Lyceum en het Insula College in het Leerpark integraal zijn opgenomen, terwijl de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum hierin is opgenomen bij de overige overheidsbijdragen. Desondanks ligt de waarde zowel enkelvoudig (8,5) als geconsolideerd (8,3) over 2018 onder de signaleringswaarde.

Conclusie

De liquiditeits- en vermogenspositie van de stichting is ultimo 2018 zowel enkelvoudig als geconsolideerd meer dan voldoende. H³O is goed in staat haar kortlopende verplichtingen na te komen en continuïteit te waarborgen.

2.3.6. Analyse resultaat 2018

Het exploitatiesaldo 2018 bedraagt - € 0,171 mln (2017 - € 0,151 mln) bestaande uit - € 0,442 mln voor H³O enkelvoudig (2017 - € 0,539 mln), € 0,015 mln voor de SCOD (2017 € 0,010 mln) en € 0,256 mln voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht/Hans Petrischool (2017 € 0,377 mln). De sectoren voortgezet en primair onderwijs van H³O haalden beiden een negatief resultaat waarop in de begroting deels al was gerekend. Het negatieve resultaat van het VO was groter dan geraamd. Ook de sector peuterwerk en kinderopvang (PWKO) realiseerde een negatief resultaat waarop in de begroting niet was gerekend. Het positieve resultaat van de SCOD bestaat uit rentebaten. De bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse lasten was in 2018 zowel in absolute als in relatieve zin licht lager dan in 2017.

Voortgezet onderwijs

In de begroting 2018 werd een resultaat voor het VO geraamd van - € 0,100 mln. Deze raming werd bij de bijstellingen aangepast naar - € 0,215 mln om budget vrij te maken voor verbetering van het meerjarenperspectief Insula Leerpark. Het resultaat van het Insula College over 2018 is uitgekomen op - € 0,178 mln. Het verschil met de raming wordt veroorzaakt door zekerheidshalve opgenomen aanvullende boekingen voor leermiddelen vanwege een discussie met de leverancier over de uitvoering van de op basis van een Europese aanbesteding gesloten overeenkomst.

Primair onderwijs

In de begroting 2018 werd een negatief resultaat geraamd bij het PO van - € 0,200 mln. Deze raming is bij de bijstellingen aangepast naar - € 0,250 mln. Het gerealiseerde resultaat 2018 kwam uit op - € 0,132 mln, doordat vanwege het lerarentekort niet alle beschikbare formatieve ruimte kon worden gebruikt.

Peuterwerk & kinderopvang

In de begroting 2018 werd een resultaat geraamd van nihil. Vanwege de positieve resultaten over de jaren 2014 tot en met 2017, het bereiken van de gewenste omvang van de bestemmingsreserve en de goede bezetting van peuterspeelzalen en BSO werd in de begroting een structureel budget vrijgemaakt voor herziening beleid indirecte uren en het project 'het jonge kind'. Het project 'het jonge kind' is ingevoerd met ingang van het schooljaar 2018/2019 en de herziening van het beleid voor indirecte uren vanaf 2019. Als gevolg van deze vertraagde invoering zou een deel van het budget incidenteel vrijvallen in 2018 ten gunste van het resultaat. Gedurende 2018 bleek echter dat door gewij-

zigde fiscale wet- en regelgeving H3O over de jaren 2012 tot en met 2015 vennootschapsbelasting moet betalen (zie toelichting in subparagraaf 3.8.4). Gevolg van deze beide incidentele mutaties was dat de raming van het resultaat bij de 2e bijstelling bleef gehandhaafd op nihil. Na de 2e bijstelling bleek dat de bezetting van de peuterspeelzalen onverwacht is gedaald waardoor een lagere subsidie van de gemeente Dordrecht en daarmee een negatief resultaat werd gerealiseerd. Het resultaat van de sector peuterwerk en kinderopvang over 2018 is daardoor uitgekomen op - € 0,132 mln.

SCOD

De SCOD realiseerde een resultaat van € 0,015 mln bestaande uit rentebaten. In de begroting 2018 was een raming van € 0,010 mln opgenomen.

2.3.7. Investeringen en financieringsbeleid

In de begroting 2018 was bij H3O (enkelvoudig) voor een bedrag van € 0,785 mln aan investeringen geraamd. Hierin waren budgetten voor meubilair, ICT, leermiddelen en boeken opgenomen. Bij de 1e bijstelling werd de raming verhoogd voor doorgeschoven budgetten vanuit 2017 tot in totaal € 0,865 mln. Bij de 2e bijstelling werd de raming alsnog verlaagd tot € 0,680 mln.

Gerealiseerd in 2018 is € 0,533 mln (2017: € 0,646 mln). Een deel van de geraamde ruimte voor meubilair en leermiddelen is vanwege uitgestelde besluitvorming doorgeschoven naar 2019. De afschrijvingen over 2018 bedroegen € 1,239 mln (2017: € 1,334 mln). Gevolg is dat ultimo 2018 het financieringssaldo bij H3O (enkelvoudig) substantieel is gedaald (zie subparagraaf 2.4.2.).

2.3.8. Treasuryverslag

In 2017 is voor H3O een gewijzigd treasurystatuut vastgesteld. Het treasurystatuut van de stichting voldoet aan de in 2016 gewijzigde regeling 'Beleggen, lenen en derivaten OCW 2016'.

De overtollige liquide middelen van H3O zijn conform het treasurystatuut belegd op spaarrekeningen bij de huisbankier.

2.3.9. Continuïteitsparagraaf

Vanaf het verslagjaar 2013 is een continuïteitsparagraaf verplicht voorgeschreven. Deze bestaat uit een onderdeel A. Gegevensset en een onderdeel B. Rapportages. In deze subparagraaf wordt ingegaan op de ontwikkeling bij Stichting H3O zowel geconsolideerd (inclusief de Stichting voor Prakrijkonderwijs Dordrecht en de SCOD) als enkelvoudig. Voor de continuïteitsparagraaf van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bevoegd gezag van de Hans Petrischool) wordt verwezen naar het afzonderlijk uitgebrachte jaarverslag (zie www.hanspetri.nl).

A. Gegevensset

A1. Leerlingenaantallen en formatie

Kengetallen geconsolideerd	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Leerlingenaantallen (stand 1/10):				
VO (exclusief vavo) inclusief Hans Petri	2.543	2.510	2.485	2.460
PO	2.999	2.985	2.985	2.985
Totaal	*5.542*	*5.495*	*5.470*	*5.445*
Personele bezetting in fte (stand 31/12):				
Management/directie	13,9	16,5	16,5	16,5
Onderwijsgevend personeel	334,6	330,6	326,9	325,6
Overige medewerkers incl. PWKO	130,0	127,7	126,9	126,9
Totaal exclusief vervanging	*478,5*	*474,8*	*470,3*	*469,0*

Kengetallen enkelvoudig	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Leerlingenaantallen (stand 1/10):				
VO (exclusief vavo)	2.301	2.275	2.250	2.225
PO	2.999	2.985	2.985	2.985
Totaal	*5.300*	*5.260*	*5.235*	*5.210*
Personele bezetting in fte (stand 31/12):				
Management/directie	13,9	15,5	15,5	15,5
Onderwijsgevend personeel	309,0	302,8	299,1	297,8
Overige medewerkers incl. PWKO	126,3	124,0	123,2	123,2
Totaal exclusief vervanging	*449,2*	*442,3*	*437,8*	*436,5*

Ultimo 2018 stonden bij H3O voor 6,1 fte vacatures open (bestaande uit 1,9 fte directie, 4,0 fte onderwijsgevend personeel en 0,2 fte onderwijsondersteunend personeel) en voor 3,9 fte bij de Hans Petrischool (bestaande uit 1,0 fte directie en 2,9 fte onderwijsgevend personeel). Voor de directiefuncties zijn tijdelijk interim-directeur ingehuurd. Ook voor de OP-ers vindt deels tijdelijke inhuur van uitzendkrachten plaats. Verondersteld is dat de vacatures in 2019 worden ingevuld, waardoor de personele bezetting toeneemt.

De medewerkers van de sector peuterwerk en kinderopvang zijn opgenomen bij de overige medewerkers. In de meerjarenbegroting is uitgegaan van het continueren van het aantal peuters en BSO-kinderen. Bij mutaties hierin wordt de personele inzet in deze sector echter binnen relatief korte termijn en voor zover mogelijk aangepast.

In paragraaf 2.3.1. wordt de geraamde ontwikkeling van de leerlingenaantallen toegelicht. Gevolg van de verwachte daling bij met name het VO is dat de lumpsumvergoeding daalt. Deze daling wordt opgevangen door beperking van de OP-formatie (zie hierna de staat / raming van baten en lasten). Daarnaast worden veel subsidies toegekend voor één schooljaar, waardoor de formatie na afloop daarvan daalt (geoormerkte of niet-geoormerkte rijksvergoedingen, arrangementen samenwerkingsverband). Voor zover deze subsidies opnieuw worden toegekend voor het nieuwe schooljaar, wordt de formatie hiervoor verhoogd.

A2. Meerjarenbegroting

Balans geconsolideerd	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Immateriële vaste activa	0	0	0	0
Materiële vaste activa	6.097.209	5.852.209	6.287.209	6.387.209
Financiële vaste activa	0	0	0	0
Totaal vaste activa	*6.097.209*	*5.852.209*	*6.287.209*	*6.387.209*
Voorraden	0	0	0	0
Vorderingen	1.785.183	1.729.755	1.729.755	1.729.755
Liquide middelen	14.550.435	14.180.113	13.595.160	13.457.192
Totaal vlottende activa	*16.335.618*	*15.909.868*	*15.324.915*	*15.186.947*
TOTAAL ACTIVA	*22.432.827*	*21.762.077*	*21.612.124*	*21.574.156*
Algemene reserve	9.009.606	8.944.606	9.179.606	9.164.516
Bestemmingsreserve publiek	1.182.320	897.320	612.320	327.410
Bestemmingsreserve privaat	3.210.451	3.120.451	3.030.451	2.940.451
Totaal eigen vermogen	*13.402.377*	*12.962.377*	*12.822.377*	*12.432.377*
Voorzieningen	3.268.276	3.218.493	3.210.901	3.562.933
Langlopende schulden	0	0	0	0
Kortlopende schulden	5.762.174	5.581.207	5.578.846	5.578.846
Totaal vreemd vermogen	*9.030.450*	*8.799.700*	*8.789.747*	*9.141.779*
TOTAAL PASSIVA	*22.432.827*	*21.762.077*	*21.612.124*	*21.574.156*

Balans enkelvoudig	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Immateriële vaste activa	0	0	0	0
Materiële vaste activa	5.728.728	5.503.728	5.958.728	6.078.728
Financiële vaste activa	0	0	0	0
Totaal vaste activa	*5.728.728*	*5.503.728*	*5.958.728*	*6.078.728*
Voorraden	0	0	0	0
Vorderingen	1.750.017	1.694.589	1.694.589	1.694.589
Liquide middelen	11.312.923	10.919.748	10.247.440	10.166.720
Totaal vlottende activa	*13.062.940*	*12.614.337*	*11.942.029*	*11.861.309*
TOTAAL ACTIVA	*18.791.668*	*18.118.065*	*17.900.757*	*17.940.037*
Algemene reserve	7.698.400	7.618.400	7.838.400	7.908.400
Bestemmingsreserve publiek	1.137.410	867.410	597.410	327.410
Bestemmingsreserve privaat	1.502.329	1.402.329	1.302.329	1.202.329
Totaal eigen vermogen	*10.338.139*	*9.888.139*	*9.738.139*	*9.438.139*
Voorzieningen	3.040.654	2.996.838	2.929.530	3.268.810
Langlopende schulden	0	0	0	0
Kortlopende schulden	5.412.875	5.233.088	5.233.088	5.233.088
Totaal vreemd vermogen	*8.453.529*	*8.229.926*	*8.162.618*	*8.501.898*
TOTAAL PASSIVA	*18.791.668*	*18.118.065*	*17.900.757*	*17.940.037*

Staat / Raming van baten en lasten geconsolideerd	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Rijksbijdragen	40.588.964	39.725.000	38.865.000	38.545.000
Overige overheidsbijdragen	1.965.756	2.026.000	1.841.000	1.821.000
Overige baten	3.564.276	3.203.250	3.503.250	3.123.250
Totaal baten	*46.118.996*	*44.954.250*	*44.209.250*	*43.489.250*
Personele lasten	37.133.660	36.520.000	35.635.000	35.205.000
Afschrijvingen	1.302.300	1.190.000	1.190.000	1.160.000
Huisvestingslasten	3.547.190	3.670.000	3.650.000	3.655.000
Overige instellingslasten	748.140	744.500	719.500	719.500
Leermiddelen	3.521.468	3.275.500	3.160.500	3.145.500
Totaal lasten	*46.252.758*	*45.400.000*	*44.355.000*	*43.885.000*
Saldo baten en lasten	*- 133.762*	*- 445.750*	*- 145.750*	*- 395.750*
Financiële baten	111.189	21.250	21.250	21.250
Financiële lasten	17.612	15.500	15.500	15.500
Saldo financiële baten en lasten	*93.577*	*5.750*	*5.750*	*5.750*
Belastingen	*- 130.709*	*0*	*0*	*0*
EXPLOITATIESALDO	*- 170.894*	*- 440.000*	*- 140.000*	*- 390.000*

Staat / Raming van baten en lasten enkelvoudig	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Rijksbijdragen	37.160.333	36.405.000	35.635.000	35.315.000
Overige overheidsbijdragen	1.785.978	1.900.000	1.840.000	1.820.000
Overige baten	3.510.135	3.155.000	3.385.000	3.075.000
Totaal baten	*42.456.446*	*41.460.000*	*40.860.000*	*40.210.000*
Personele lasten	34.347.774	33.665.000	32.925.000	32.465.000
Afschrijvingen	1.239.407	1.130.000	1.130.000	1.100.000
Huisvestingslasten	3.345.185	3.440.000	3.420.000	3.425.000
Overige instellingslasten	641.554	637.000	612.000	612.000
Leermiddelen	3.273.902	3.035.500	2.920.500	2.905.500
Totaal lasten	*42.847.822*	*41.907.500*	*41.007.500*	*40.507.500*
Saldo baten en lasten	*- 391.376*	*- 447.500*	*- 147.500*	*- 297.500*
Financiële baten	94.777	10.000	10.000	10.000
Financiële lasten	14.744	12.500	12.500	12.500
Saldo financiële baten en lasten	*80.033*	*- 2.500*	*- 2.500*	*- 2.500*
Belastingen	*- 130.709*	*0*	*0*	*0*
EXPLOITATIESALDO	*- 442.052*	*- 450.000*	*- 150.000*	*- 300.000*

De geconsolideerde meerjarenbegroting 2019 – 2021 laat jaarlijks een tekort zien. De raming bij de Stichting voor Praktijkonderwijs in 2019 en 2020 komt uit op nihil en - € 0,100 mln vanaf 2021. Voor de SCOD wordt structureel een resultaat van € 0,010 mln geraamd uit rentebaten. Het enkelvoudige resultaat voor H³O wordt in 2019 geraamd op - € 0,450 mln, in 2020 op - € 0,150 mln en vanaf 2021 op - € 0,300 mln.

Het negatieve resultaat bij H3O is meerjarig geraamd bij de sectoren VO en PO. Voor het Insula College is in 2019 een tekort geraamd van - € 0,350 mln, - € 0,050 mln in 2020 en vanaf 2021 - € 0,200 mln. Bij het PO is vanaf 2019 een jaarlijks tekort geraamd van - € 0,100 mln. Voor de sector peuterwerk en kinderopvang wordt meerjarig een resultaat van nihil geraamd. De geraamde resultaten zijn in lijn met de uitgangspunten van het financieel beleidsplan 2019-2022. Hierin is over deze periode voor het VO beleidsmatig een tekort goedgekeurd van in totaal - € 0,800 mln en bij het PO van in totaal - € 0,400 mln.

De stabilisering van het aantal leerlingen zorgt bij het PO voor een in principe kostendekkende exploitatie. Beleidsmatig is gekozen voor een meerjarig tekort om zodoende ruimte vrij te maken voor innovatiebudget voor het realiseren c.q. versnellen van strategische doelstellingen.

Ook binnen de raming van het Insula College is innovatiebudget vrijgemaakt in ieder geval voor 2019 en 2020. De demografische ontwikkeling in het VO leidt naar verwachting tot een daling van het aantal leerlingen bij het Insula College in de komende jaren. In hoeverre ook voor 2021 en 2022 innovatiebudget beschikbaar kan worden gesteld, is afhankelijk van de mutaties in de leerlingenaantallen. Zo nodig kan het toegestane tekort ook worden ingezet voor het verzachten van de noodzakelijke bezuinigingen op de formatie als gevolg van een hoger dan geraamde leerlingendaling.

De gewenste omvang van de bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk en kinderopvang is bereikt. Om deze reden wordt vanaf 2019 een resultaat van nihil geraamd. Binnen de raming van de sector is tevens voorzien in een bijdrage aan het innovatiebudget. De toekomstige financiële ruimte is mede afhankelijk van het nieuwe kader vanuit het Rijk voor onderwijsachterstandenbeleid (OAB) c.q. vroeg- en voorschoolse educatie (VVE).

De mutaties in het eigen vermogen vloeien voort uit de geraamde resultaten. Daarbinnen daalt de omvang van de bestemmingsreserve publiek, omdat de bestemmingsreserve voor flexibele bapo een dalende trend vertoont bij zowel het VO als het PO. De private bestemmingsreserve muteert voor de resultaten van de sector peuterwerk en kinderopvang en de SCOD en voor het PO uit de specifieke bestemmingsreserve overschrijdingsmiddelen. Tekorten van het VO worden normaliter gedekt uit de algemene reserve. Vanwege de afspraken uit het financieel beleidsplan 2019-2022 is voor het VO echter een nieuwe publieke bestemmingsreserve toegevoegd met een omvang van het toegestane tekort over deze periode van € 0,800 mln.

Per saldo daalt naar verwachting de omvang van de algemene reserve in lijn met het ingezette beleid uit het financieel beleidsplan 2019-2022. Vanaf 2019 leidt dit tot een verslechtering van de ratio's voor het vermogen als gevolg van de beleidsmatig geraamde tekorten. In de ratio voor weerstandsvermogen is het private vermogen inbegrepen. Vanwege de relatief beperkte investeringen is het financieringssaldo voor materiële vaste activa in 2018 gedaald. Vanwege substantieel geraamde ICT-vervangingsinvesteringen loopt het financieringssaldo in 2020 en 2021 weer op. Per saldo is de buffer binnen de algemene reserve ultimo 2018 gedaald naar 4,8% en beweegt zich naar verwachting in de periode 2019-2021 rond de 5%.

De voorzieningen muteren voor de in de meerjarenbegroting opgenomen uitvoering van het in meerjarige onderhoudsplannen geraamde cyclisch onderhoud en ramingen voor de ontwikkeling van de personele voorzieningen (spaar-ADV, ambtsjubilea en verlof keuzebudget).

Kengetallen geconsolideerd	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Rentabiliteit	- 0,37	- 0,98	- 0,32	- 0,90
Liquiditeit (current ratio)	2,83	2,85	2,75	2,72
Solvabiliteit 1	0,60	0,60	0,59	0,58
Solvabiliteit 2	0,74	0,74	0,74	0,74
Weerstandsvermogen	29,0	28,8	29,0	28,6
waarvan financiering vaste activa	13,0	12,9	14,1	14,6
waarvan bestemmingsreserves	9,5	8,9	8,2	7,5
waarvan buffer	6,5	7,0	6,7	6,5
Huisvestingsratio	8,3	8,7	8,8	8,9

Kengetallen enkelvoudig	*2018 realisatie*	*2019 begroting*	*2020 begroting*	*2021 begroting*
Rentabiliteit	- 1,04	- 1,09	- 0,37	- 0,75
Liquiditeit (current ratio)	2,41	2,41	2,28	2,27
Solvabiliteit 1	0,55	0,55	0,54	0,53
Solvabiliteit 2	0,71	0,71	0,71	0,71
Weerstandsvermogen	24,3	23,8	23,8	23,5
waarvan financiering vaste activa	13,3	13,1	14,4	15,0
waarvan bestemmingsreserves	6,2	5,5	4,7	3,8
waarvan buffer	4,8	5,2	4,7	4,7
Huisvestingsratio	8,5	8,9	9,0	9,0

B. Overige rapportages

B1. Rapportage aanwezigheid en werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem en B2. Beschrijving van de belangrijkste risico's en onzekerheden

Voor een beschrijving van ontwikkelingen, risico's, stelsel en beheersingsmaatregelen wordt verwezen naar de subparagrafen 2.3.1 tot en met 2.3.3.

B3. Rapportage toezichthoudend orgaan.

Voor de rapportage van de Raad van Toezicht wordt verwezen naar paragraaf 2.5.

2.4. ONDERTEKENING COLLEGE VAN BESTUUR

Het bestuur van de stichting H3O verklaart hierbij het bestuursverslag over 2018 te hebben opgesteld en vastgesteld.

Dordrecht, 26 juni 2019

w.g. Joke Bos
w.g. Jitze Ramaker
College van Bestuur

2.5. VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT

De Raad van Toezicht houdt integraal toezicht op het beleid van het College van Bestuur van H3O. De raad fungeert als werkgever van het College van Bestuur en vervult de rol van klankbord. Om de taken goed in te vullen houdt de raad contact met stakeholders binnen en buiten de organisatie. Daarnaast houdt de RvT toezicht op een doelmatige besteding van rijksmiddelen en de besteding van middelen voor passend onderwijs. De Raad van Toezicht houdt zich bij haar werkzaamheden aan de Code Goed Bestuur, waarbij de werkwijze in een reglement is vastgelegd.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de Raad van Toezicht als volgt:
De heer ir. R.A. van der Wal (voorzitter)
Mevrouw drs. J.A.M. Warmels MEM (vice-voorzitter)
De heer mr. R. Brandwijk (secretaris)
De heer ing. N. Stolk
De heer drs. A. Venus

De leden bekleedden de volgende hoofd- dan wel nevenfuncties:

- De heer Van der Wal: directeur bbn Adviseurs; voorzitter STAK Oosterhoff Group, onbezoldigd lid investeringscommissie Triodos Cultuurfonds; penningmeester Stichting de Stad Dordrecht.
- Mevrouw Warmels: rector Cals College te IJsselstein; voorzitter regiobestuur VO-raad; bestuurslid Stichting Leergeld; bestuurslid Vrienden van de techniek; voorzitter wijkkerkenraad Ontmoetingskerk Dordrecht.
- De heer Brandwijk: senior beleidsmedewerker gemeente Gouda; lid Raad van Toezicht schoolbegeleidingsdienst 'Centraal Nederland' te Nunspeet; voorzitter lokale ombudscommissie gemeente Molenwaard; vicevoorzitter Raad van Toezicht stichting LOGOS te Leerdam; lid bezwaarschriftencommissie van de gemeenten Diemen, Uithoorn en Haarlemmermeer.
- De heer Stolk: statutair directeur ABS autoherstel B.V.; directeur Connect4result.
- De heer Venus: onbezoldigd voorzitter Wijkkerkenraad Wilhelminakerk Dordrecht; voorzitter RTV Dordrecht.

In 2018 hebben leden van de Raad van Toezicht aanvullende opleidingen gevolgd. De heer Stolk volgde MBA modules Governance and Government en Risk and Finance.

De Raad van Toezicht kwam in 2018 zeven keer bijeen. Het betrof reguliere vergaderingen met het College van Bestuur en een speciale vergadering over het strategische beleidsplan. In een aparte vergadering heeft de Raad van Toezicht onder begeleiding van de heer Jos van Elderen van B&T aandacht besteed aan haar eigen functioneren. Daarnaast was er ook deelname aan formele en informele bijeenkomsten van H3O, zoals de startbijeenkomst in de grote kerk bij aanvang van het schooljaar met medewerking van Leo Bormans. Door leden van de Raad werden werkbezoeken afgelegd aan de Julianaschool, De Fontein en De Toekomst.

Leden van de RvT hebben twee vergaderingen met de MR van het Insula College bijgewoond.
In 2017 hebben de toenmalige leden van de GMR PO aangegeven dat zij hun werkzaamheden gaan beëindigen. In 2018 is voor de werkzaamheden van de GMR een nieuwe structuur ontwikkeld met een compactere samenstelling. De GMR bestaat vanaf 2018 uit 10 leden; 5 personeels- en 5 oudervertegenwoordigers. Volgens deze structuur is een nieuwe GMR PO gekozen. Leden van de raad van toezicht hebben op 20 november 2018 kennis kunnen maken met de nieuwe GMR.

Het jaar 2018 stond voor een deel in het teken van de totstandkoming van het nieuwe strategisch beleidsplan. Dit plan heeft meerdere keren op de agenda gestaan en leden van de raad hebben deelgenomen aan diverse bijeenkomsten met interne en externe stakeholders om informatie en inspiratie op te halen.

In alle vergaderingen heeft het onderwerp 'onderwijskwaliteit' op de agenda gestaan. De commissie onderwijskwaliteit voerde buiten de vergaderingen tevens overleg met het bestuur. De besprekingen in en buiten de vergaderingen hadden onder andere betrekking op de nieuwe werkwijze van de schoolinspectie. In dat kader is ook een specifieke medewerker aangesteld.

In de reguliere vergaderingen zijn voorts onder meer de volgende punten ter besluitvorming of discussie aan de orde geweest:

- De managementletter van accountant Mazars is besproken.
- Besloten is om een nieuw controleplan in te stellen, waarin de auditcommissie meer contact heeft met de accountant.
- De gang van zaken op de locatie Leerpark van het Insulacollege en de noodzaak om het onderwijs met extra investeringen te versterken, is besproken. Het voorstel om extra middelen in te zetten is goedgekeurd.
- Meerdere keren is gesproken over de voortgang van de doordecentralisatie van huisvestingsgelden en de oprichting van een rechtspersoon.
- De onderbouwing en de omvang van het weerstandsvermogen.
- De onderscheidende kwaliteit die H3O kan ontwikkelen als aantrekkelijke werkgever.
- De ontwikkelingen bij (werving en selectie van) directeuren binnen H3O.
- Met de beide bestuurders zijn beoordelingsgesprekken gevoerd.
- De jaarrekening 2017 en het jaarverslag 2017 zijn goedgekeurd. H3O verkeert naar het oordeel van de accountant Mazars in een prima financiële positie.
- Op grond van de nieuwe governance en mede op verzoek van de Raad van Toezicht is de risicoanalyse geactualiseerd. Het is een document in ontwikkeling.
- De begroting 2019 is goedgekeurd.

De werkzaamheden van de Raad hebben plaatsgevonden in een goede sfeer en onderling vertrouwen. H3O is ook in 2018 een organisatie geweest die binnen het onderwijsveld een prominente plaats inneemt. Leerlingen staan daarbij centraal, zij moeten vanuit hun eigen mogelijkheden kunnen excelleren. Dank aan alle medewerkers die invulling geven aan kennisoverdracht en de vorming van waarden en normen en zo het excelleren mogelijk maken. Dit alles vanuit hoofd, hart en handen. Gezamenlijk dragen we zo verantwoordelijkheid en geven we invulling aan het goed functioneren van H3O.

Dordrecht, 26 juni 2019

w.g. Rinald van der Wal
Voorzitter Raad van Toezicht

3. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

3.1. GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2018 (na resultaatbestemming)

ACTIVA		31-12-2018	31-12-2017
Vaste activa			
1.2	**Materiële vaste activa**	**6.097.209**	**6.790.432**
1.2.1	Gebouwen en terreinen	2.186.476	2.494.872
1.2.2	Inventaris	3.067.145	3.418.667
1.2.3	Overige materiële vaste activa	843.588	876.893
Totaal vaste activa		**6.097.209**	**6.790.432**
Vlottende activa			
1.5	**Vorderingen**	**1.785.183**	**1.430.724**
1.5.1	Debiteuren	216.434	208.019
1.5.2	Ministerie van OCW	836.711	667.387
1.5.6	Overige vorderingen overheden	230.619	206.031
1.5.7.	Overige vorderingen	200.661	118.422
1.5.8	Overlopende activa	300.758	230.865
1.7	**Liquide middelen**	**14.550.435**	**13.528.115**
1.7.1	Kasmiddelen	8.062	11.893
1.7.2	Banken	14.542.373	13.516.222
Totaal vlottende activa		**16.335.618**	**14.958.839**
TOTAAL ACTIVA		**22.432.827**	**21.749.271**

PASSIVA		31-12-2018	31-12-2017
Eigen vermogen			
2.1	**Eigen vermogen**	**13.402.377**	**13.573.271**
2.1.1	Algemene reserve	9.009.606	9.662.668
2.1.2.	Bestemmingsreserves publiek	1.182.320	451.215
2.1.3	Bestemmingsreserves privaat	3.210.451	3.459.388
Totaal eigen vermogen		**13.402.377**	**13.573.271**
Vreemd vermogen			
2.3	**Voorzieningen**	**3.268.276**	**2.843.440**
2.3.1	Voorziening personeel	1.148.063	1.069.720
2.3.3	Overige voorzieningen	2.120.213	1.773.720
2.5	**Kortlopende schulden**	**5.762.174**	**5.332.560**
2.5.3	Crediteuren	601.916	954.399
2.5.4	Ministerie van OCW	49.078	15.333
2.5.7	Belastingen / premies SV	1.603.678	1.380.303
2.5.8	Pensioenen	419.541	390.113
2.5.9	Overige kortlopende schulden	452.202	389.678
2.5.10	Overlopende passiva	2.635.759	2.202.734
Totaal vreemd vermogen		**9.030.450**	**8.176.000**
TOTAAL PASSIVA		**22.432.827**	**21.749.271**

De balans is toegelicht in paragraaf 3.7. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast.

3.2. GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2018

		Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
3.	**BATEN**			
3.1	(Rijks)bijdragen OCW	40.588.964	38.395.000	39.356.804
3.2	Overige overheidsbijdragen	1.965.756	2.063.500	2.398.865
3.5	Overige baten	3.564.276	2.950.000	3.553.196
Totaal baten		**46.118.996**	**43.408.500**	**45.308.865**
4.	**LASTEN**			
4.1	Personele lasten	37.113.660	34.765.000	36.036.625
4.2	Afschrijvingen	1.302.300	1.275.000	1.391.129
4.3	Huisvestingslasten	3.547.190	3.715.000	3.852.316
4.4	Overige instellingslasten	748.140	723.500	713.069
4.5	Leermiddelen	3.521.468	3.115.500	3.541.930
Totaal lasten		**46.252.758**	**43.594.000**	**45.535.069**
Saldo baten en lasten		**- 113.762**	**- 185.500**	**- 226.204**
5.	**FINANCIËLE BATEN EN LASTEN**			
5.1	Financiële baten	111.189	92.000	88.884
5.2	Financiële lasten	17.612	16.500	13.958
Saldo financiële baten en lasten		**93.577**	**75.500**	**74.926**
6. Belastingen		**- 130.709**	**0**	**0**
7. Resultaat deelnemingen		**0**	**0**	**0**
EXPLOITATIESALDO		**- 170.894**	**- 110.000**	**- 151.278**

De staat van baten en lasten is toegelicht in paragraaf 3.8. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast. De voorgestelde resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

3.3. GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2018

De omvang van de liquide middelen ultimo 2018 is ten opzichte van de stand ultimo 2017 met 8% toegenomen (€ 1,022 mln). Belangrijkste oorzaken zijn de daling van het financieringssaldo voor materiële vaste activa en de toename van de voorzieningen. De liquiditeitspositie is ultimo 2018 meer dan voldoende.

	Rekening 2018	Rekening 2017
Saldo baten en lasten uit gewone bedrijfsoefening	- 133.762	- 226.204
Afschrijvingen	1.302.300	1.391.129
Mutaties werkkapitaal:		
- Vorderingen	- 354.459	674.437
- Kortlopende schulden	429.614	- 64.459
Mutaties voorzieningen	424.836	241.057
Saldo financiële baten en lasten	93.577	74.926
Belastingen	- 130.709	0
Resultaat deelnemingen	0	0
Kasstroom uit operationele activiteiten	**1.631.398**	**720.824**
(Des)investeringen materiele vaste activa	- 609.077	- 841.827
(Des)investeringen financiële vaste activa	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	**- 609.077**	**- 841.827**
Mutaties overige langlopende schulden	0	0
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	**0**	**0**
Mutaties liquide middelen	**1.022.320**	**1.249.059**
Beginstand liquide middelen	13.528.115	12.279.056
Mutaties liquide middelen	1.022.320	1.249.059
Eindstand liquide middelen	**14.550.435**	**13.528.115**

3.4. ALGEMENE TOELICHTING

3.4.1. Activiteiten

Zoals al bij kernactiviteiten in paragraaf 2.1 vermeld droeg het bestuur van H³O in 2018 de verantwoordelijkheid voor zestien peuterspeelzalen, twaalf locaties voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien scholen voor basisonderwijs, een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot gymnasium. Vanaf 2017 is H³O enige bestuurslid van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht. De stichting houdt een praktijkschool, de Hans Petrischool, in stand.

3.4.2. Continuïteit

Bij het opstellen van de jaarrekening is uitgegaan van de veronderstelling dat de continuïteit van de stichting is gewaarborgd.

3.4.3. Consolidatie en verbonden partijen

In paragraaf 4.3 zijn bij model E alle verbonden partijen van stichting H³O opgenomen.

In de consolidatie worden de financiële gegevens van H³O en andere instellingen opgenomen waarop het bestuur van H³O een overheersende zeggenschap kan uitoefenen (op grond van de feitelijke situatie) of waarover H³O de centrale leiding heeft. H³O heeft de overheersende zeggenschap en de centrale leiding bij de SCOD, bij het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD) en vanaf 2017 bij de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht.

Het bestuur van de SCOD bestaat q.q. uit de voorzitter van het College van Bestuur en de controller van H3O. De jaarcijfers van de SCOD zijn geconsolideerd in de jaarrekening van H3O.

Het FBD is in 2008 opgericht voor het uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden bij H3O. Bij de start had H3O een aandeel in FBD van 51%. Per 2 november 2016 heeft H3O het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen, waardoor H3O vanaf deze datum 100%-aandeelhouder is. H3O en FBD vormen een fiscale eenheid. Hiervoor is in 2008 een beschikking van de belastingdienst ontvangen. De voorzitter van het College van Bestuur is statutair directeur van FBD. De jaarcijfers van FBD zijn niet betrokken in de consolidatie, omdat H3O de enige opdrachtgever is en de vergoeding voor schoonmaakwerkzaamheden aan FBD in de staat van baten en lasten van H3O is opgenomen. Het exploitatieresultaat 2018 van FBD is positief (€ 27.786, 2017 - € 32.884), omdat de noodzakelijke advieskosten lager waren dan geraamd. Het negatieve eigen vermogen verbeterde daardoor van - € 218.671 ultimo 2017 naar - € 190.885. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is in de jaarrekening 2018 van H3O een voorziening opgenomen van € 90.885 en zijn de verstrekte werkvoorschotten van € 100.000 gesaldeerd. De belastingdienst is in 2012 gestart met een feitenonderzoek naar de fiscale eenheid. Inmiddels zijn 4 vragenbrieven beantwoord. Begin 2017 is de belastingdienst overgegaan op een onderzoek ter plaatse waarvoor opnieuw verschillende memo's met aanvullende vragen zijn beantwoord en stukken beschikbaar zijn gesteld. Om verjaring te voorkomen en haar rechten te behouden, heeft de belastingdienst over de kalenderjaren 2008 tot en met 2013 naheffingsaanslagen van omzetbelasting opgelegd aan FBD. Hiertegen zijn bezwaarschriften ingediend. Uitstel van betaling is verkregen totdat op de bezwaarschriften is beslist. Dit besluit wordt met vertrouwen tegemoet gezien. H3O en FBD voldoen o.i. aan de voorwaarden voor een fiscale eenheid. In december 2017 heeft de belastingdienst haar naheffingsaanslagen gemotiveerd en in reactie hierop hebben FBD en H3O in januari 2018 de bezwaarschriften onderbouwd. In overleg met de belastingdienst is besloten om de verdere behandeling van de naheffingsaanslagen en bezwaarschriften op te schorten tot na de uitspraak van de Hoge Raad in een vergelijkbare casus van een ander schoolbestuur. Deze uitspraak wordt in 2019 verwacht.

De Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht is het bevoegd gezag van de Hans Petrischool, school voor praktijkonderwijs in Dordrecht (bestuursnummer 41466). Vanaf 2 januari 2017 is H3O het enige bestuurslid in de persoon van de voorzitter van het College van Bestuur. Omdat H3O vanaf 2017 de volledige zeggingsmacht heeft, is deze stichting vanaf de jaarrekening 2017 meegenomen in de geconsolideerde cijfers. Omdat de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht een afzonderlijk jaarverslag uitbrengt (zie www.hanspetri.nl) wordt in voorliggende jaarrekening bij de toelichting verwezen naar dit afzonderlijk jaarverslag voor verdere informatie.

Het College van Bestuur is verder lid van de volgende rechtspersonen:

- Vereniging Servicepunt Leren;
- Stichting Breedband Drechtsteden;
- Coöperatie Kien;
- Vereniging Samenwerkingsverband passend voortgezet onderwijs Dordrecht;
- Vereniging Samenwerkingsverband passend primair onderwijs Dordrecht.

In de Vereniging Servicepunt Leren wordt het beleid voor de samenwerking in het Leerpark in Dordrecht voorbereid.
Via de Stichting Breedband Drechtsteden is H3O aangesloten op glasvezel. Bij de coöperatie Kien is het systeembeheer, functioneel beheer en support van het ICT-netwerk ondergebracht. Kien heeft een Technology Refresh Option overeenkomst gesloten met Econocom ten behoeve van de financiering van investeringen in hard- en software. Hiervoor heeft H3O een medeschuldverbintenis getekend die gemaximeerd tot € 1 mln.
De verenigingen samenwerkingsverband passend onderwijs PO resp. VO Dordrecht 28.10 resp. 28.04 betreffen de nieuwe samenwerkingsverbanden vanaf 1 augustus 2014. Begin 2017 zijn beide samenwerkingsverbanden omgezet van een stichting naar een vereniging.

3.4.4. Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

3.4.5. Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het College van Bestuur zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in art. 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende posten.

3.5. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

3.5.1. Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze bepalingen zijn van toepassing op grond van de Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs.

Activa en passiva (met uitzondering van het eigen vermogen) worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

3.5.2. Materiële vaste activa

Bedrijfsgebouwen en -terreinen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de geschatte economische levensduur. Op de grond van terreinen wordt niet afgeschreven, wel op een bij de locatie Insula Koningstraat aangelegd kunstgrasveld. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op de balansdatum worden verwacht. Voor de vraag hoe vast te stellen of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar subparagraaf 3.5.4. Overige vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur, of lagere bedrijfswaarde. De vervaardigingsprijs bestaat uit de aanschaffingskosten van grond- en hulpstoffen en kosten die rechtstreeks toerekenbaar zijn aan de vervaardiging inclusief installatiekosten. Subsidies op investeringen worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt de subsidie in de balans verminderd met een bedrag overeenkomend met de omvang van de afschrijvingen op de desbetreffende investeringen.

De ondergrens voor activeren bedraagt € 1.000. De afschrijvingspercentages zijn:

- Verbouwing/ aanpassing 5% - 20 jaar
- Kantoormeubilair 10% - 10 jaar
- Schoolmeubilair 5% - 20 jaar
- Installaties en machines 10% - 10 jaar
- ICT divers afhankelijk van gebruiksduur
- Onderwijskundige apparatuur 20% - 5 jaar
- Leermiddelen 10% - 10 jaar
- Boeken 20% - 5 jaar

Voor de toekomstige kosten van groot onderhoud aan de gebouwen is een voorziening gevormd. De toevoeging aan de voorziening wordt bepaald op basis van het geschatte bedrag van het onderhoud en de periode die tussen de werkzaamheden van groot onderhoud verloopt.

3.5.3. Financiële vaste activa

Deelnemingen

Deelnemingen waarop invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt verondersteld dat er invloed van betekenis is. De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening. Voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover de instelling in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaardering worden, uitgaande van de waarden bij eerste waardering, de grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening. Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien sprake is van een duurzame waardevermindering vindt waardering plaats tegen deze lagere waarde; afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten.

3.5.4. Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Door het College van Bestuur wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als een last verwerkt in de staat van baten en lasten. Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van het desbetreffende actief niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

3.5.5. Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid dienen in mindering te worden gebracht op de boekwaarde van de vordering.

3.5.6. Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas- en banktegoeden en direct opeisbare deposito’s met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

3.5.7. Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit algemene reserves en bestemmingsreserves en/of -fondsen. Hierin is tevens een segmentatie opgenomen naar publieke en private middelen. De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, die door het bestuur is vastgesteld.

Bestemmingsreserve flexibele BAPO

De met publieke middelen opgebouwde bestemmingsreserves flexibele BAPO bij het Insula College, bij de basisscholen en bij de Hans Petrischool zijn bedoeld als dekking voor de rechten van medewerkers voor het in de toekomst opnemen van flexibele BAPO.

Bestemmingsreserve overschrijdingsregeling PO

De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen middelen ter compensatie van aan het openbaar onderwijs uitbetaalde subsidies en zijn bestemd voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H3O. Vanuit deze bestemmingsreserve wordt de bijdrage van de sector PO aan het innovatiebudget ten behoeve van het realiseren van het strategisch plan 2019-2023 gedekt.

Bestemmingsreserve kwaliteitsverbetering VO

De bijdrage van het Insula College aan het innovatiebudget voor het realiseren van het strategisch plan 2019-2023 wordt gedekt uit de nieuwe bestemmingsreserve kwaliteitsverbetering VO.

Bestemmingsreserve Peuterwerk & Kinderopvang

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de sector Peuterwerk & Kinderopvang is bedoeld voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten van deze sector.

Bestemmingsreserve SCOD

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de SCOD (zie subparagraaf 3.4.3) is bedoeld voor steun aan Stichting H3O in Dordrecht en/of aan H3O gelieerde instellingen.

3.5.8. Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Voorziening jubilea

De voorziening jubilea wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de contante waarde van toekomstige uitkeringen.

Voorzieningen spaar-ADV

De voorzieningen voor spaar-ADV vertegenwoordigen de geraamde omvang van de verplichtingen voor in het verleden door medewerkers door middel van extra werken bovenop de contractomvang gespaard verlof.

Voorziening spaarverlof individueel keuzebudget

In de cao VO 2014 is een individueel keuzebudget geïntroduceerd met de mogelijkheid tot het sparen van verlof over een periode van 4 jaren ten behoeve van de duurzame inzetbaarheid. De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de geraamde omvang van de toekomstige salariskosten.

Voorziening onderhoud

Voor uitgaven voor groot onderhoud wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren. Op basis van een meerjarenonderhoudsplan wordt jaarlijks een bedrag aan deze voorziening gedoteerd. Uitgaven ten behoeve van groot onderhoud worden direct ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening FBD

Vanwege het negatieve eigen vermogen van het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD) is vanaf 2016 een voorziening hiervoor opgenomen binnen de jaarrekening van H3O. Deze voorziening wordt jaarlijks gemuteerd met het resultaat van FBD.

3.5.9. Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs volgens de effectieve-rentemethode. Bij de eerste opname van kortlopende schulden worden deze opgenomen tegen reële waarde verminderd met (in geval van een financiële verplichting die niet tegen reële waarde, met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, is opgenomen) de direct daaraan toe te rekenen transactiekosten.

3.6. GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT

3.6.1. Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn verwezenlijkt. Lasten en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

3.6.2. Opbrengstverantwoording

Opbrengsten uit het verlenen van diensten geschieden naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Overige opbrengsten bestaan uit baten uit verhuur, detachering, ouderbijdragen en overige baten.

3.6.3. Overheidssubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen en de instelling de condities voor ontvangst kan aantonen.

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt als bate geboekt het deel van de subsidie wat betrekking heeft op de afschrijvingen van de betreffende materiële vaste activa.

3.6.4. Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa

Immateriële vaste activa en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de economische levensduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

3.6.5. Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

De toegezegde pensioenregelingen bij bedrijfstakpensioenfondsen (ABP en PFZW) worden verwerkt als zou sprake zijn van een toegezegde bijdrageregeling. Voor toegezegde bijdrageregelingen worden op verplichte, contractuele of vrijwillige basis premies aan pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen betaald. Behalve de betaling van premies zijn er geen verdere verplichtingen uit hoofde van deze regelingen. De premies worden verantwoord als personeelskosten.

3.6.6. Bijzondere posten

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

3.6.7. Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva.

3.7. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2018

3.7.1. Activa

a. Materiële vaste activa

In 2018 is bij H3O voor een bedrag van € 0,533 mln geïnvesteerd en voor € 1,239 mln afgeschreven. De boekwaarde van de materiële vaste activa nam af tot € 5,729 mln. De belangrijkste investeringen betroffen aankopen van nieuwe computers, laptops, tablets

en leermiddelen bij zowel het VO als het PO. Voor een bedrag van € 1,614 mln zijn volledig afgeschreven activa die buiten gebruik zijn gesteld, gedesinvesteerd.

De waardering van het gebouw aan de Museumstraat is gebaseerd op een op 1 juli 1914 gedateerde akte van taxatie. De akte was nodig voor de kapitaalvergoeding op grond van artikel 205 van de Lageronderwijswet. De boekwaarde op 31 december 2018 bedraagt € 31.647; de WOZ-waarde bedraagt € 474.000 (peildatum 1 januari 2018) en de verzekerde waarde € 4,1 mln (peildatum 1 januari 2016 met indexering 2017 en 2018). Het grote verschil tussen WOZ-waarde en verzekerde waarde wordt veroorzaakt door de onderwijsbestemming van het gebouw. In de laatste maanden van 2013 en de eerste maanden van 2014 is het pand verbouwd ten behoeve van de huisvesting van het bestuursbureau, de Leonardo-klassen van de Dr. H. Bavinckschool en de nieuwe samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO Dordrecht. De boekwaarde van het gebouw is hiervoor niet aangepast; wel zijn de kosten van de verbouwing geactiveerd tegen een afschrijvingstermijn van 15 jaar.

Het verloop van de materiële vaste activa is weergegeven in het onderstaande overzicht.

Omschrijving	**Aanschaf-waarde**	**Afschrij-vingen t/m 2017**	**Boekwaar-de 31-12-2017**	**Desin-vesterin-gen 2018**	**Inves-teringen 2018**	**Afschrij-vingen 2018**	**Boekwaar-de 31-12-2018**
1.2.1. Terreinen	389.973	127.530	262.443	0	0	19.499	242.944
1.2.1. Gebouwen	44.447	8.767	35.680	0	0	1.192	34.488
1.2.1. Verbouwingen	2.753.342	863.442	1.889.900	0	0	232.596	1.657.304
1.2.1. Installaties	706.784	548.005	158.779	84.747	0	45.239	113.540
Subtotaal geb./terr. H3O	*3.894.546*	*1.547.744*	*2.346.802*	*84.747*	*0*	*298.526*	*2.048.276*
1.2.1.Geb./terr. HP	203.692	55.622	148.070	29.140	0	9.870	138.200
Subtotaal geb./terr	*4.098.238*	*1.603.366*	*2.494.872*	*113.887*	*0*	*308.396*	*2.186.476*
1.2.2. Meubilair/inventaris	855.542	530.310	325.232	195.072	42.064	63.634	303.662
1.2.2. Kantoormeubilair	773.566	560.921	212.645	17.020	36.572	44.775	204.442
1.2.2. Schoolmeubilair	2.379.509	1.413.241	966.268	501.821	72.337	120.813	917.792
1.2.2. ICT	3.520.506	1.839.414	1.681.092	540.478	198.960	517.190	1.362.862
1.2.2. Onderwijsk. app.	121.099	92.334	28.765	15.665	33.058	12.747	49.076
Subtotaal inv./app. H3O	*7.650.222*	*4.436.220*	*3.214.002*	*1.270.056*	*382.991*	*759.159*	*2.837.834*
1.2.2. Inv./app. HP	581.658	376.993	204.665	19.734	75.963	51.317	229.311
Subtotaal inv./app.	*8.231.880*	*4.813.213*	*3.418.667*	*1.289.790*	*458.954*	*810.476*	*3.067.145*
1.2.3. Leermiddelen	1.788.898	989.992	798.906	232.259	132.509	152.989	778.426
1.2.3. Boeken	175.922	101.215	74.707	24.632	17.614	28.657	63.664
1.2.3. Overige mva	11.920	11.316	604	0	0	76	528
Subtotaal overige mva H3O	*1.976.740*	*1.102.523*	*874.217*	*256.891*	*150.123*	*181.722*	*842.618*
1.2.3. Overige mva HP	13.651	10.975	2.676	0	0	1.706	970
Subtotaal overige mva	*1.990.391*	*1.113.498*	*876.893*	*256.891*	*150.123*	*183.428*	*843.588*
1.2. Totaal H3O	**13.521.508**	**7.086.487**	**6.435.021**	**1.611.694**	**533.114**	**1.239.407**	**5.728.728**
1.2. Totaal HP	**799.001**	**443.590**	**355.411**	**48.874**	**75.963**	**62.893**	**368.481**
1.2. Totaal	**14.320.509**	**7.530.077**	**6.790.432**	**1.660.568**	**609.077**	**1.302.300**	**6.097.209**

b. Financiële vaste activa

Het verloop van de boekwaarde van de deelnemingen is als volgt:

Omschrijving	**31-12-2017**	**Overname aandelen**	**Resultaat deelneming**	**31-12-2018**
1.3.2. Deelneming FBD	0	0	0	0

In 2008 is het FBD opgericht. Bij de start heeft H3O in deze B.V. een aandeel genomen van 51%. Hiervoor is destijds een bedrag van € 10.200 gestort. Per 2 november 2016 heeft H3O het 49%-aandeel van FCC overgenomen tegen de nominale waarde ad € 9.800. Vanwege het negatieve eigen vermogen ultimo 2016 van FBD is de deelneming in de balans 2016 van H3O afgewaardeerd tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.3.).

c. Vorderingen

De vorderingen zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. In onderstaand overzicht is een aantal vorderingen op hoofdlijnen gespecificeerd.

Nr.	Omschrijving	31-12-2017	31-12-2018
1.5.1	Debiteuren H3O	207.884	216.220
	Debiteuren HP	135	214
	Subtotaal debiteuren	*208.019*	*216.434*
1.5.2	OCW – rijksvergoeding lumpsum H3O	651.354	823.139
	OCW – doorbetalingen SWV H3O	16.033	13.572
	Subtotaal OCW H3O	*667.387*	*836.711*
1.5.6	Gemeente Dordrecht H3O	117.911	127.414
	Vervangingsfonds H3O	88.120	103.205
	Subtotaal overige vorderingen overheden H3O	*206.031*	*230.619*
1.5.7	Overige vorderingen H3O	222.729	271.598
	Saldering werkvoorschotten FBD H3O	- 115.000	- 100.000
	Subtotaal overige vorderingen H3O	*107.729*	*171.598*
	Overige vorderingen SCOD	10.522	15.888
	Overige vorderingen HP	171	13.175
	Subtotaal overige vorderingen	*118.422*	*200.661*
1.5.8.	Vooruitbetaalde posten H3O	102.134	149.876
	Te ontvangen financieringen laptops H3O	128.731	144.993
	Subtotaal overlopende activa H3O	*230.865*	*294.869*
	Vooruitbetaalde posten HP	0	5.889
	Subtotaal overlopende activa	*230.865*	*300.758*
1.5	**Totaal vorderingen H3O**	**1.419.896**	**1.750.017**
1.5	**Totaal vorderingen SCOD**	**10.522**	**15.888**
1.5	**Totaal vorderingen HP**	**306**	**19.278**
1.5	**Totaal vorderingen**	**1.430.724**	**1.785.183**

Het debiteurensaldo ultimo 2018 bestaat uit nog te ontvangen bedragen voor ouder- en leerlingenbijdragen bij het VO en de sector peuterwerk en kinderopvang enerzijds en vorderingen op overige debiteuren anderzijds.

Op het ministerie van OCW bestaat een vordering voor het tempoverschil in de betaling van de lumpsumbekostiging bij het PO. De vordering is gestegen vanwege de toegenomen lumpsum en vanwege de afwikkeling in 2018 van een in de jaarrekening 2017 verwerkte correctie op de rijksvergoeding vanwege aanpassing van gewichten van leerlingen in het PO over de schooljaren 2015/2016, 2016/2017 en de maanden augustus tot en met december van het schooljaar 2017/2018. Onder de vorderingen op OCW worden tevens de openstaande saldi van doorbetalingen en arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO geschaard.

De relatie met de gemeente Dordrecht is volledig verantwoord bij de vorderingen met één uitzondering: de investeringssubsidie 1e inrichting EBS Eden en De Sterrekijker (zie toelichting bij kortlopende schulden in subparagraaf 3.7.2). Tot en met 2017 werd het als penvoerder namens de overige besturen ontvangen voorschot voor de kwaliteitsimpuls in het basisonderwijs eveneens bij de kortlopende schulden verantwoord, omdat de middelen nog niet volledig waren ingezet. Inmiddels is het project afgerond en een vordering

ontstaan, reden om dit project over 2018 bij de vorderingen te verantwoorden. Ultimo 2018 stonden verder vorderingen open op de gemeente inzake de nieuwbouw van De Sterrekijker, De Regenboog en De Prins Bernhardschool. Daarnaast is in het saldo een terugbetaling aan de gemeente Dordrecht opgenomen voor het niet volledig benutten van de toegekende subsidie voor peuterwerk vanwege de gedaalde bezetting in het vierde kwartaal 2018.

De vorderingen op het vervangingsfonds heeft betrekking op ingediende declaraties voor vervanging van zieke leerkrachten. Het saldo is opgelopen vanwege vertraging bij de verwerking van declaraties bij het vervangingsfonds.

Tot de overige vorderingen behoren werkvoorschotten die aan FBD zijn verstrekt voor in totaal € 0,1 mln. Deze werkvoorschotten zijn nodig vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is hiervoor in 2016 een voorziening gevormd (zie toelichting bij voorzieningen). Voor de presentatie in de balans zijn de werkvoorschotten aan FBD gesaldeerd met de gevormde voorziening voor FBD.

Tot de overlopende activa wordt gerekend het voor ouders faciliteren van de huurkoop van Apple-laptops voor leerlingen op de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College. Bij de overlopende activa is de vordering op de ouders opgenomen, bij de overlopende passiva de schuld aan de financieringsmaatschappij.

d. Liquide middelen

De saldi liquide middelen zijn in overeenstemming met de laatste bankafschriften en kasstanden 2018. De huisbankier van H³O is de ABN. In de liquide middelen van stichting H³O waren ultimo 2017 nog 2 ING-bankrekeningen opgenomen die ter beschikking stonden van de ouderraden van een tweetal basisscholen voor in totaal € 18.261. Deze gelden konden enkel door deze ouderraden worden ingezet en stonden niet ter vrije beschikking van het bestuur van H³O. In 2018 zijn deze gelden in overleg met de betrokken ouderraden overgezet op een ABN-rekening bij H³O.

De in deze toelichting opgenomen gegevens verschaffen informatie die behulpzaam is bij het schatten van de omvang van risico's die verbonden zijn aan zowel de in de balans opgenomen als de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten. De primaire financiële instrumenten van het bestuur dienen ter financiering van de operationele activiteiten van het bestuur of vloeien direct uit deze activiteiten voort. Het beleid van het bestuur is om niet te handelen in financiële instrumenten voor speculatieve doeleinden. De belangrijkste risico's uit hoofde van de financiële instrumenten van het bestuur zijn het kredietrisico en het liquiditeitsrisico. Het beleid van het bestuur om deze risico's te beperken, is als volgt:

- Kredietrisico: het bestuur bewaakt voortdurend haar vorderingen. Door de bovenstaande maatregelen is het kredietrisico voor het bestuur minimaal;
- Liquiditeitsrisico: het bestuur heeft een treasurystatuut opgesteld waarin zij haar beleid omtrent liquiditeit heeft uiteengezet. Door tussentijdse monitoring en eventuele bijsturing worden liquiditeitsrisico's beheerst. In de begrotingen wordt rekening gehouden met de beschikbaarheid van liquide middelen.

3.7.2. Passiva

a. Eigen vermogen

Voor de vaststelling van het eigen vermogen wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene reserve en de bestemmingsreserves. Conform de regelgeving is de algemene reserve opgebouwd uit publieke middelen, terwijl de bestemmingsreserves kunnen zijn opgebouwd uit private of publieke middelen. De private bestemmingsreserves betreffen de opgebouwde reserves van de SCOD en de sector peuterwerk & kinderopvang enerzijds

en een bestemmingsreserve voor overschrijdingsmiddelen PO anderzijds. De bestemmingsreserve van de SCOD wordt naar verwachting niet op korte termijn aangewend. De bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk & kinderopvang is beschikbaar voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten in de komende jaren. De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling PO is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen overschrijdingsmiddelen. Deze wordt vanaf 2015 ingezet voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H3O. De nieuwe bestemmingsreserve kwaliteitsverbetering VO is gevormd voor het Insula College en wordt ingezet vanaf 2019.

Uit publieke middelen zijn bestemmingsreserves opgebouwd voor flexibele BAPO op basis van een 90%-dekking van de opgebouwde rechten per ultimo 2018 voor het VO en de Hans Petrischool en 55% voor het PO. De verwachting op basis van ervaringscijfers is dat 90% resp. 55% van de medewerkers die recht hebben op deze regeling daar daadwerkelijk gebruik van zal maken.

Het eigen vermogen is in vergelijking met 2017 gedaald met € 0,171 mln vanwege het resultaat 2018. Daarbinnen is de algemene reserve ultimo 2018 gedaald met € 0,653 mln en zijn de bestemmingsreserves gestegen met € 0,482 mln. De algemene reserve wordt ingezet voor de financiering van vaste activa in de onderwijssectoren en als buffer voor het afdekken van risico's en de financiering van nieuwe investeringen. Door de daling van het financieringssaldo is de buffer in 2018 per saldo met € 0,042 mln toegenomen.

De voorgestelde resultaatbestemming is door het College van Bestuur goedgekeurd (zie paragraaf 4.1 en bijlage 2). Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

Omschrijving	**31-12-2017**	**Resultaat-bestemming**	**Mutaties reserves**	**31-12-2018**
2.1.3. Bestemmingsreserves–privaat H3O	1.766.834	- 264.505	0	1.502.329
2.1.3. Bestemmingsreserve-privaat SCOD	1.692.554	15.568	0	1.708.122
2.1.2. Bestemmingsreserves-publiek H3O	404.055	733.355	0	1.137.410
2.1.2. Bestemmingsreserves-publiek HP	47.160	- 2.250	0	44.910
2.1.1. Algemene reserve-financiering H3O	6.362.200	0	- 708.146	5.654.054
2.1.1. Algemene reserve-financiering HP	355.411	0	13.070	368.481
2.1.1. Algemene reserve-buffer H3O	2.247.102	- 910.902	708.146	2.044.346
2.1.1. Algemene reserve-buffer HP	697.955	257.840	- 13.070	942.725
2.1. Totaal eigen vermogen H3O	**10.780.191**	**- 442.052**	**0**	**10.338.139**
2.1. Totaal eigen vermogen SCOD	**1.692.554**	**15.568**	**0**	**1.708.122**
2.1. Totaal eigen vermogen HP	**1.100.526**	**255.590**	**0**	**1.356.116**
2.1. Totaal eigen vermogen	**13.573.271**	**- 170.894**	**0**	**13.402.377**

b. Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen in 2018 is opgenomen in onderstaand overzicht:

Omschrijving	31-12-2017	Onttrekking 2018	Dotatie 2018	31-12-2018
2.3.1. Voorziening spaar-ADV VO	388.710	- 53.100	42.480	378.090
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea VO	264.602	- 26.012	17.659	256.249
2.3.1. Voorziening verlof keuzebudget VO	193.500	- 49.300	123.200	267.400
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PO	144.917	- 15.521	47.538	176.934
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PW/KO	12.645	0	2.247	14.892
Subtotaal 2.3.1. personeel H3O	*1.004.374*	*- 143.933*	*233.124*	*1.093.565*
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea HP	39.246	- 2.505	- 2.843	33.898
2.3.1. Voorziening verlof keuzebudget HP	26.100	- 9.800	4.300	20.600
Subtotaal 2.3.1. personeel HP	*65.346*	*- 12.305*	*1.457*	*54.498*
Subtotaal 2.3.1. personeel	*1.069.720*	*- 156.238*	*234.581*	*1.148.063*
2.3.3. Onderhoudsvoorziening VO	822.715	- 231.026	355.000	946.689
2.3.3. Onderhoudsvoorziening PO	579.181	- 251.837	475.000	802.344
2.3.3. Onderhoudsvoorziening bestuur	92.724	- 10.553	25.000	107.171
2.3.3. Voorziening FBD	103.671	- 27.786	15.000	90.885
Subtotaal 2.3.3. overig H3O	*1.598.291*	*- 521.202*	*870.000*	*1.947.089*
2.3.3. Onderhoudsvoorziening HP	175.429	- 72.305	70.000	173.124
Subtotaal 2.3.3. overig	*1.773.720*	*- 593.507*	*940.000*	*2.120.213*
2.3. Totaal voorzieningen H3O	**2.602.665**	**- 665.135**	**1.103.124**	**3.040.654**
2.3. Totaal voorzieningen HP	**240.775**	**- 84.610**	**71.457**	**227.622**
2.3. Totaal voorzieningen	**2.843.440**	**- 749.745**	**1.174.581**	**3.268.276**

Voor de voorziening spaar-ADV wordt uitgegaan van een 90%-dekking, omdat medewerkers hiervoor sparen door extra te werken, waardoor ervanuit wordt gegaan dat vrijwel iedereen hiervan gebruik gaat maken.
De voorzieningen ambtsjubilea zijn gebaseerd op de contante waarde van de toekomstige verplichtingen en zijn berekend op basis van te ontvangen bedragen bij een ambtsjubileum van 25 jaar resp. 40 jaar en met een dekking van 100% en een vertrekkans ultimo 2018 van 10% bij het onderwijs en 25% bij de sector peuterwerk en kinderopvang.
De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget bevat een raming voor de in 2014 in de cao VO geïntroduceerde spaarmogelijkheid voor duurzame inzetbaarheid met een 90%-dekking van de toekomstige salariskosten. In de cao PO bestaat deze mogelijkheid ook, maar daarvan wordt binnen de basisscholen van H3O geen gebruik gemaakt.

In 2018 zijn geactualiseerde meerjarige onderhoudsplannen gemaakt. Alleen voor de locaties van basisschool De Fontein (Krispijn in MFA en Wielwijk renovatie), de locatie Noordendijk van basisschool De Regenboog (nieuwbouwplannen) en basisschool De Sterekijker (nieuwbouwplannen) zijn geen plannen beschikbaar. De onderhoudsvoorziening voor het Leerpark heeft betrekking op het aandeel van het Insula in de gezamenlijke gebouwen met het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL).

Het negatieve eigen vermogen van FBD bedroeg ultimo 2017 - € 0,219 mln. Ter financiering hiervan heeft H3O in 2016 aan FBD werkvoorschotten verstrekt voor in totaal € 0,115 mln. In de jaarrekening van H3O is een voorziening opgenomen voor het saldo hiervan. Dit saldo is in 2018 afgenomen met - € 0,013 mln vanwege het positieve resultaat 2018 van FBD van € 0,028 mln en de gedeeltelijke terugbetaling van de werkvoorschotten voor € 0,015 mln. In de balanspresentatie zijn de werkvoorschotten gesaldeerd (zie toelichting in subparagraaf 3.4.4. en bij de vorderingen). Het negatieve eigen vermogen van FBD bedraagt ultimo 2018 - € 0,191 mln.

Van de balanspositie van € 3,268 mln ultimo 2018 is naar verwachting € 0,500 mln kortlopend.

c. Kortlopende schulden

In onderstaand overzicht zijn de kortlopende schulden op hoofdlijnen gespecificeerd:

Omschrijving		**31-12-2017**	**31-12-2018**
2.5.3	Crediteuren H3O	894.672	504.838
	Crediteuren HP	59.727	97.078
	Subtotaal crediteuren	*954.399*	*601.916*
2.5.4	OCW – Geoormerkte subsidie H3O	0	49.078
	OCW – Geoormerkte subsidie HP	15.333	0
	Subtotaal OCW – geoormerkte subsidie	*15.333*	*49.078*
2.5.7	Belastingen / premies sociale verzekeringen H3O	1.252.567	1.502.227
	Belastingen / premies sociale verzekeringen HP	127.736	101.451
	Subtotaal belastingen/premies sociale verzekeringen	*1.380.303*	*1.603.678*
2.5.8	Pensioenen H3O	357.315	389.991
	Pensioenen HP	32.798	29.550
	Subtotaal pensioenen	*390.113*	*419.541*
2.5.9	Overige kortlopende schulden H3O	376.190	441.034
	Overige kortlopende schulden SCOD	4	0
	Overige kortlopende schulden HP	13.484	11.168
	Subtotaal overige kortlopende schulden	*389.678*	*452.202*
2.5.10	Vakantiegeld/bindingstoelage H3O	1.065.000	1.118.875
	OCW – Geoormerkte subsidies H3O	121.783	179.192
	OCW – Niet-geoormerkte subsidies H3O	8.170	56.371
	OCW – Prestatiebox H3O	- 41.783	21.783
	Dordrecht – investeringssubsidie 1e inrichting H3O	52.290	57.148
	Dordrecht – kwaliteitsimpuls H3O	44.171	0
	Vooruit ontvangen vergoedingen H3O	654.874	887.342
	Te betalen financieringen laptops H3O	147.628	161.128
	Overige H3O	38.810	43.868
	Subtotaal overlopende passiva H3O	*2.090.943*	*2.525.707*
	Overlopende passiva HP	111.791	110.052
	Subtotaal overlopende passiva	*2.202.734*	*2.635.759*
2.5	**Totaal kortlopende schulden H3O**	**4.971.687**	**5.412.875**
2.5	**Totaal kortlopende schulden SCOD**	**4**	**0**
2.5	**Totaal kortlopende schulden HP**	**360.869**	**349.299**
2.5.	**Totaal kortlopende schulden**	**5.332.560**	**5.762.174**

De kortlopende schulden zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. De kortlopende schulden hebben alle een resterende looptijd korter dan een jaar.

Een van OCW ontvangen geoormerkte subsidie voor lente- en zomerscholen ad € 0,045 mln en een lerarenbeurs ad € 0,004 konden in 2018 niet worden gebruikt en worden aan OCW terugbetaald.

De openstaande saldi voor crediteuren, loonheffing, BTW, VPB, premies vervangings- en participatiefonds en pensioenpremies zijn in de eerste maanden van 2019 betaald. De post belastingen is ultimo 2018 relatief hoog vanwege betaalde vennootschapsbelasting voor de kinderopvang ad € 0,131 mln (zie toelichting bij subparagraaf 3.8.4).

Voor de posten opgenomen bij de overige kortlopende schulden dienden ultimo 2018 de facturen nog te worden ontvangen. Hiertoe behoort de geraamde schuld aan de leverancier van leermiddelen voor het Insula College (zie toelichting bij subparagraaf 3.8.2 en paragraaf 3.13).

De reservering vakantiegeld en bindingstoelage ultimo 2019 ligt in lijn met de reservering ultimo 2018.

De toelichting op de geoormerkte subsidies OCW is opgenomen in paragraaf 4.3 conform model G. De balanspositie bij de niet-geoormerkte subsidies OCW en prestatiebox OCW is het gevolg van het uitbetalingsritme van OCW.
De investeringssubsidie van de gemeente Dordrecht heeft betrekking op de 1e inrichting van EBS Eden bij de start van deze school en de recente groei en De Sterrekijker voor de recente groei. De balanspositie muteert voor de in 2018 ontvangen subsidie verminderd met de afschrijvingen in 2018 op de uitgevoerde investeringen.
De kwaliteitsimpuls betrof middelen die H3O als penvoerder namens de schoolbesturen voor het basisonderwijs van de gemeente Dordrecht heeft ontvangen in het kader van de overschrijdingsregeling en die bij besteding worden doorbetaald aan de betreffende schoolbesturen en voor H3O zelf worden ingezet. Omdat volledige besteding inmiddels heeft plaatsgevonden, is ultimo 2018 een vordering op de gemeente Dordrecht ontstaan en is deze opgenomen bij de vlottende activa (zie toelichting in subparagraaf 3.7.1).
De post vooruit ontvangen vergoedingen is toegenomen vanwege mutaties bij de toerekening van ouder- en leerlingenbijdragen bij de sector VO en schoolarrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO aan de periode waarin samenhangende activiteiten plaatsvinden. Daarnaast worden vanaf 2014 afbetalingen van ouders voor huurkoop van Apple-laptops bij de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College doorgestort naar de financieringsmaatschappij. Bij de overlopende passiva is de kortlopende schuld aan de financieringsmaatschappij opgenomen. Vanwege het tijdsverschil wijkt de balanspositie enigszins af van de positie opgenomen bij de kortlopende vorderingen op ouders.

3.8. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2018

3.8.1. Toelichting op de baten

a. (Rijks)bijdragen OCW

De specificatie van de ontvangen rijksbijdragen OCW is conform onderstaand overzicht:

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Normatieve rijksbijdragen OCW	32.896.345	16.926.066	15.970.279	0	31.471.007	31.801.679
Geoormerkte subsidies OCW	190.245	124.230	66.015	0	55.153	161.627
Niet-geoormerkte subsidies OCW	1.650.235	1.272.881	377.354	0	1.555.219	1.593.867
Prestatiebox OCW	1.243.052	689.857	553.195	0	1.214.718	1.096.253
Doorbetalingen/arrangementen SWV	1.180.456	284.851	895.605	0	758.903	1.118.728
3.1. Totaal rijksbijdr. OCW H3O	**37.160.333**	**19.297.885**	**17.862.448**	**0**	**35.055.000**	**35.772.154**
3.1. Totaal rijksbijdr. OCW HP	**3.428.631**				**3.340.000**	**3.584.650**
3.1. Totaal rijksbijdragen OCW	**40.588.964**				**38.395.000**	**39.356.804**

Belangrijkste oorzaken voor de in vergelijking met de realisatie 2017 hogere rijksbijdragen in 2018 zijn:

- de mutaties van de leerlingenaantallen van 2016/2017 naar 2017/2018 (daling bij het Insula College, stijging bij het PO) (zie bijlage 1);
- de verhoging van de gemiddelde personeelslast (GPL) in de personele rijksvergoeding voor de compensatie door het rijk van de gestegen werkgeverslasten onder andere voor de gestegen pensioenpremies van het ABP per 1 januari 2018;
- de verhoging van de GPL met de loonbijstelling bij zowel PO als VO en met een extra salarisverhoging voor het onderwijsgevend personeel (OP) in het PO ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden;
- de verhoging van de GPL voor de verdere invoering van de functiemix bij het VO en het PO. Op basis van landelijke onderzoeken werd duidelijk dat de verhogingen van de GPL in de afgelopen jaren onvoldoende waren voor de dekking van de oplopende loonkosten. Om deze reden zijn voor de functiemix in het VO in 2014

specifieke maatwerkafspraken gemaakt met de MR die wel passen binnen de beschikbare bekostiging. Een dergelijk model is voor het PO niet beschikbaar;
- een correctie in 2017 op de lumpsum personeel en de middelen impulsgebieden vanwege een lagere vaststelling van het aantal gewichten bij twee basisscholen voor de schooljaren 2015/2016, 2016/2017 en de maanden augustus tot en met december van het schooljaar 2017/2018 naar aanleiding van een controle door de inspectie;
- de toevoeging van de vierde tranche van middelen uit het nationaal onderwijsakkoord via verhoging van de prestatiebox;
- daarnaast werd de reguliere prijsbijstelling van de rijksvergoeding materiële instandhouding bij zowel het VO als het PO toegevoegd evenals bij de rijksvergoeding bekostiging lesmateriaal in het VO;
- de toevoeging van middelen voor terugdringing werkdruk in het PO vanaf het schooljaar 2018/2019;
- bij het participatiefonds vond een inhaalslag plaats inzake de verrekening van uitkeringen aan in het verleden ontslagen medewerkers die werden ingehouden op de lumpsum rijksvergoeding PO in zowel 2017 als 2018;
- nieuwe geoormerkte rijksvergoedingen voor het project doorstroom PO-VO en aanvullende bekostiging technisch vmbo voor het Insula College locatie Leerpark. De geoormerkte rijksvergoeding voor lente- en zomerscholen kon in 2017 wel, maar helaas in 2018 niet worden ingezet. Daarnaast worden geoormerkte vergoedingen voor lerarenbeurzen ontvangen;
- bij de niet-geoormerkte rijksvergoedingen werden in het VO reguliere middelen ontvangen voor voortijdig schoolverlaten, leerplusarrangement en functiemix randstadregio's. Bij het PO werden middelen gerealiseerd voor impulsgebieden, schipperskinderen en vanaf schooljaar 2018/2019 voor zij-instromers;
- een hogere bekostiging vanuit het samenwerkingsverband passend onderwijs voor individuele arrangementen en schoolarrangementen bij het VO. De bekostiging vanuit het samenwerkingsverband voor het PO daalde licht.

b. Overige overheidsbijdragen

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Gemeentelijke bijdragen	1.523.468	53.347	210.966	1.259.155	1.606.550	1.880.251
Overige	262.510	241.241	21.269	0	288.450	267.167
3.2. Totaal overig overheid H3O	**1.785.978**	**294.588**	**232.235**	**1.259.155**	**1.895.000**	**2.147.418**
3.2. Totaal overig overheid HP	**179.778**				**168.500**	**251.447**
3.2. Totaal overig overheid	**1.965.756**				**2.063.500**	**2.398.865**

De gemeentelijke bijdragen bestaan uit de subsidies voor peuterwerk, vroeg- en voorschoolse educatie (VVE), schakelklassen, gymzalen in eigen beheer en vergoedingen voor schade en vernieling. In 2017 werden bovendien bij het Insula College nog subsidies ontvangen voor asbestsanering en monumentenzorg. De realisatie 2018 is vanwege deze laatste subsidies lager dan de realisatie 2017. Daarnaast viel de subsidie peuterwerk in vergelijking met de realisatie 2017 en de begroting 2018 lager uit vanwege een tegenvallende bezetting van de peuterspeelzalen in de laatste maanden van 2018.

De overige overheidsbijdragen betreffen incidentele overheidssubsidies en de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) in de gezamenlijke kosten van de vmbo-beroepsgerichte locaties in het Leerpark. Met ingang van 2014 is een overeenkomst afgesloten op basis van het fiscale principe van de gemene rekening met een vaste verdeelsleutel van 60% Insula College en 40% SDL op basis van de verwachte verhouding van leerlingenaantallen over de jaren heen. Omdat deze verwachte verhouding niet werd gerealiseerd, is met ingang van 2017 een nieuwe overeenkomst afgesloten op basis van de werkelijke leerlingaantallen (2017: 53,2% Insula College en 46,8% SDL, 2018: 51,5% Insula College en 48,5% SDL) en verrekening van de gezamenlijk kosten op basis van de voor de gezamenlijke huisvesting ontvangen facturen.

c. Overige baten

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Verhuur en medegebruik	153.436	123.314	28.654	1.468	109.000	108.112
Ouder- en leerlingbijdragen	2.857.760	549.172	247.711	2.060.877	2.643.500	2.923.262
Overige personele baten	452.481	173.875	246.346	32.260	117.500	408.601
Overige materiële baten	46.458	13.945	32.513	0	30.000	63.138
3.5. Totaal overige baten H3O	**3.510.135**	**860.306**	**555.224**	**2.094.605**	**2.900.000**	**3.503.113**
3.5. Totaal overige baten HP	**54.141**				**50.000**	**50.083**
3.5. Totaal overige baten	**3.564.276**				**2.950.000**	**3.553.196**

De gerealiseerde overige baten liggen in lijn met de realisatie 2017. Wel zijn er onderliggende verschuivingen. De baten voor medegebruik zijn toegenomen vanwege het aanvullend beschikbaar stellen van een verdieping in het samenwerkingsgebouw in het Leerpark aan het Da Vinci College om zo de gezamenlijke huisvestingskosten voor het Insula College en het SDL te drukken. De ouder- en leerlingbijdragen zijn gedaald vanwege minder activiteiten in het VO en het PO in vergelijking met de realisatie 2017 maar meer dan in de begroting 2018 opgenomen. Het verschil met de begrotingscijfers is daarnaast het gevolg van meer overige personele baten met name niet-geraamde zwangerschapsuitkeringen waar hogere loonkosten vanwege vervanging tegenover staan bij de personele lasten.

3.8.2. Toelichting op de lasten

a. Personele lasten

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Loonkosten	25.291.943	11.609.616	11.770.573	1.911.754	24.547.754	24.619.917
Sociale lasten	3.161.477	1.433.599	1.431.885	295.993	2.992.196	3.000.992
Pensioenlasten	3.335.011	1.761.233	1.414.933	158.845	3.226.759	3.236.245
Af: vervangingsfonds	- 537.949	0	- 537.949	0	- 590.000	- 460.099
Dotatie voorzieningen	233.124	183.339	47.538	2.247	28.286	107.319
Uitzendkrachten / inhuur	1.491.226	629.936	786.951	74.339	783.219	1.466.566
WGA/Ziektewet-premie	197.788	94.600	87.564	15.624	190.000	180.113
Overige	1.175.154	476.958	399.936	298.260	876.786	1.005.216
4.1. Totaal personele lasten H3O	**34.347.774**	**16.189.281**	**15.401.431**	**2.757.062**	**32.055.000**	**33.156.269**
4.1. Totaal personele lasten HP	**2.785.886**				**2.710.000**	**2.880.356**
4.1. Totaal personele lasten	**37.133.660**				**34.765.000**	**36.036.625**

De gerealiseerde loonkosten inclusief sociale lasten en pensioenlasten en verminderd met vergoeding vervangingsfonds bij het PO zijn over 2018 met 2,8% gestegen in vergelijking met de realisatie 2017. Deze stijging is het saldo van -2,3% lagere loonkosten bij het VO, 9,5% hogere loonkosten bij het PO en -1,1% lagere loonkosten bij de sector peuterwerk en kinderopvang. Redenen hiervoor zijn:

- een dalende formatie bij het VO vanwege minder leerlingen bij het Insula College. In het kader van verbetering van het meerjarenperspectief Leerpark is na vaststelling van de begroting 2018 budget vrijgemaakt om meer evenwicht te krijgen in de samenstelling van het personeelsbestand;
- een stijgende formatie bij het PO vanwege de extra middelen voor terugdringing werkdruk en het aantrekken van zij-instromers en ondanks de gedaalde leerlingaantallen;
- een daling van de inzet bij de sector peuterwerk & kinderopvang vanwege het stopzetten van het kinderdagverblijf bij De Sterrekijker;
- een daling van de formatie bij het bestuursbureau vanwege het vertrek van de beleidsmedewerker huisvesting en een klusjesman. Voor de beleidsmedewerker

huisvesting wordt tijdelijk een interim ingehuurd (zie hierna) in afwachting van de ontwikkelingen rond de doordecentralisatie onderwijshuisvesting in het PO;
- maatregelen *Actieplan leerkracht van Nederland* (doorwerking van de invoering functiemix bij zowel PO als VO);
- stijgende pensioenlasten als gevolg van de gestegen premies per 1 januari 2018 vanwege de te lage dekkingsgraad;
- salarismaatregelen in de cao VO en de cao PO met een extra salarisverhoging voor het onderwijsgevend personeel (OP) in het PO ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden;
- salarismaatregelen in de cao Kinderopvang.

Gemiddeld aantal fte's	**Totaal**	**VO**	**PO**	**PW/KO**	**Bestuurs-bureau**
2018	447	183	205	42	17
Mutatie	- 2	- 5	+ 5	- 1	- 1
2017	449	188	200	43	18

Bovenstaande tabel geeft inzicht in het gemiddelde aantal fte's per sector en voor het bestuursbureau in de jaren 2017 en 2018 exclusief vervangingsaanstellingen en nul-urencontracten. Het totaal aantal fte's is gedaald bij het Insula College vanwege minder leerlingen. De stijging van fte's bij de basisscholen is het gevolg van de extra middelen voor terugdringing werkdruk en het aantrekken van zij-instromers. Een deel van de inzet bij de sector peuterwerk en kinderopvang vindt plaats door collega's met een nul-urencontract.

De voorzitter College van Bestuur, dhr. drs. J. Ramaker, en het vanaf 2017 toegetreden lid College van Bestuur, mw. drs. J. Bos, worden bezoldigd conform de cao bestuurders-VO. De loonkosten van dhr. Ramaker (1,0 fte) over 2018 bedroegen € 141.114 inclusief vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, belaste reiskosten en sociale lasten (2017 € 142.792). Hij ontvangt geen variabele beloningscomponent. Aan het ABP is conform de cao voor hem € 18.586 werkgeversdeel pensioenpremie afgedragen (2017 € 17.450). Dit bedrag is gestegen vanwege hogere pensioenpremies. Vanaf 2016 worden de maxima van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) voor de onderwijssectoren gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. H3O zit in klasse E met een bezoldigingsmaximum van € 158.000 (2017 € 153.000, 2016 € 152.000, 2015 € 178.000). Over 2016, 2017 en 2018 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij heeft met de Raad van Toezicht afgesproken om zijn bezoldiging vanaf 2016 te bevriezen.
De loonkosten van mw. Bos (0,8 fte) bedroegen € 88.374 inclusief vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, belaste reiskosten en sociale lasten (2017 € 81.263). Zij ontvangt geen variabele beloningscomponent. Aan het ABP is conform de cao voor haar € 14.205 werkgeversdeel pensioenpremie afgedragen (2017 € 13.320). Zij blijft onder het WNT-bezoldigingsmaximum (2018 € 126.400). Er zijn bij H3O geen interim-topfunctionarissen. De leden van de Raad van Toezicht ontvangen op jaarbasis € 6.000 voor een lid en € 9.000 voor de voorzitter. Deze bedragen blijven ver beneden de binnen de WNT opgenomen honoreringsmaxima. Door de voorzitter en twee leden van de Raad van Toezicht wordt BTW afgedragen bovenop de beloning. In paragraaf 4.3 is model H inzake de WNT opgenomen.

De uitgangspunten voor de dotatie personele voorzieningen zijn gelijk gebleven in vergelijking met 2017. Tot de personele voorzieningen behoren de voorzieningen ambtsjubilea, spaar-ADV VO en spaarverlof individueel keuzebudget VO. Bij het PO wordt hiervan geen gebruik gemaakt (zie de toelichting bij de balanspost voorzieningen).

Bij uitzendkrachten wordt alle inhuur van derden verantwoord. De gerealiseerde kosten zijn vergelijkbaar met 2017, maar hoger dan geraamd in de begroting 2018:
- een drietal interim-directeuren is ingezet bij het Insula College locatie Leerpark, EBS Eden en de Fontein,

- noodzakelijke vervanging als gevolg van ziekte bij het Insula College, SBO De Toekomst, de Regenboog en de sector peuterwerk en kinderopvang bleek alleen mogelijk via inhuur bij gespecialiseerde bureaus;
- een interim-beleidsmedewerker huisvesting op het bestuursbureau;
- externe deskundigheid is ingezet voor juridische ondersteuning, tevredenheidsonderzoeken, aanbesteding leermiddelen in het VO en stichtingsbrede projecten waaronder de verdere digitalisering van de administratieve processen;
- de uitvoering van verkregen arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs;
- specifieke doelen waaronder de inhuur van ToBe voor cultuurlessen op het Insula College locatie Halmaheiraplein, een projectleider Sterk techniek onderwijs bij de locatie Leerpark en de implementatie van een nieuwe administratief systeem bij de sector peuterwerk en kinderopvang.

Onder de overige personele kosten wordt ook de scholing van medewerkers geraamd. Hieraan zijn in 2018 opnieuw substantiële middelen uitgegeven onder andere voor de verbetering van het meerjarenperspectief Leerpark en zij-instromers in het PO. Daarnaast is extra ingezet op preventieve arbo-maatregelen ter voorkoming van ziekte en de werving van nieuw personeel.

b. Afschrijvingen

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Gebouwen en terreinen	298.526	251.435	38.550	8.541		300.222
Inventaris en apparatuur	759.159	324.047	415.135	19.977		841.993
Overige materiële vaste activa	181.722	37.895	143.827	0		192.105
4.2. Totaal afschrijvingen H3O	**1.239.407**	**613.377**	**597.512**	**28.518**	**1.220.000**	**1.334.320**
4.2. Totaal afschrijvingen HP	**62.893**				**55.000**	**56.809**
4.2. Totaal afschrijvingen	**1.302.300**				**1.275.000**	**1.391.129**

Een gedetailleerd overzicht van de afschrijvingen is opgenomen bij de toelichting op de balanspost materiële activa. De gerealiseerde afschrijvingen zijn in vergelijking met 2017 gedaald vanwege de relatief beperkte investeringen in 2017 en 2018.

c. Huisvestingslasten

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Huur en medegebruik	343.732	111.218	- 4.440	236.954	370.300	368.759
Onderhoud en exploitatie	325.140	173.696	146.398	5.046	393.950	480.187
Dotatie onderhoudsvoorziening	855.000	366.957	486.068	1.975	920.000	930.000
Energie en water	605.321	350.611	253.431	1.279	637.000	615.130
Schoonmaakkosten	1.133.442	477.195	557.351	98.896	1.065.750	1.064.759
Mutatie voorziening FBD	- 12.786	- 6.115	- 5.661	- 1.010	0	32.884
Saldering werkvoorschotten FBD	- 15.000	- 7.174	- 6.641	- 1.185	0	0
Publiekrechtelijke heffingen	37.902	20.029	16.595	1.278	48.500	60.075
Overige huisvestingslasten	72.434	17.887	53.887	660	54.500	68.252
4.3. Totaal huisvesting H3O	**3.345.185**	**1.504.304**	**1.496.988**	**343.893**	**3.490.000**	**3.620.046**
4.4. Totaal huisvesting HP	**202.005**				**225.000**	**232.270**
4.3. Totaal huisvesting	**3.547.190**				**3.715.000**	**3.852.316**

De kosten voor huur en medegebruik in 2018 zijn vergelijkbaar met 2017. Het bedrag bij het PO is negatief, omdat enerzijds medegebruik betaald wordt voor het gebruik van de MFA Koloriet voor De Fontein locatie Krispijn en anderzijds binnen H3O een verrekening plaatsvindt voor het medegebruik van de locaties peuterwerk en kinderopvang binnen schoolgebouwen.

Het gerealiseerde onderhoud is lager dan in 2017 vanwege door de gemeente gesubsidieerd buitenonderhoud (monumentenzorg Insula Halmaheiraplein en asbestsanering Insula Koningstraat) in 2017. De meerjarige onderhoudsplannen zijn in 2018 geactualiseerd met als gevolg een lagere dotatie bij het VO doordat gepland onderhoud kon worden uitgesteld vanwege het door de gemeente gesubsidieerde buitenonderhoud in 2017.

De gerealiseerde kosten voor energie en water zijn lager dan de realisatie 2017 en de begroting 2018 vanwege een zachte winter.

De schoonmaakkosten zijn hoger dan de realisatie 2017 vanwege de verhoging van het uurtarief bij FBD voor salarismaatregelen in de cao schoonmaak en extra vloeronderhoud. Voor FBD werden in de jaarrekening 2016 de door H3O verstrekte werkvoorschotten gesaldeerd (€ 0,115 mln) en een voorziening opgebouwd (€ 0,071 mln) tot aan het negatieve eigen vermogen van FBD zoals dat was ontstaan als gevolg van fiscale advieskosten. Over 2017 vond een dotatie van € 0,033 mln aan de voorziening plaats overeenkomstig het negatieve resultaat van FBD over 2017, waardoor de voorziening overeenkomstig het negatieve eigen vermogen van FBD steeg tot € 0,219 mln. De mutatie op de voorziening FBD over 2018 bedraagt - € 0,013 mln en bestaat uit een onttrekking voor het positieve resultaat van FBD ad - € 0,028 mln en een dotatie voor de gedeeltelijke terugbetaling van de werkvoorschotten van € 0,015 mln (zie de toelichting bij verbonden partijen in subparagraaf 3.4.4.).

De publiekrechtelijke heffingen zijn lager dan over 2017 vanwege een inhaalslag van ontvangen declaraties van de gemeente Dordrecht in 2017. De overige huisvestingslasten liggen in lijn met de realisatie 2017.

d. Overige instellingslasten

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Administratie en beheer	362.037	181.788	154.125	26.124	362.200	350.992
Overige instellingslasten	279.517	146.110	101.618	31.789	244.800	258.318
4.4. Totaal overige lasten H3O	**641.554**	**327.898**	**255.743**	**57.913**	**607.000**	**609.310**
4.4. Totaal overige lasten SCOD	**8**				**0**	**15**
4.4. Totaal overige lasten HP	**106.578**				**116.500**	**103.744**
4.4. Totaal overige lasten	**748.140**				**723.500**	**713.069**

De realisatie van de overige instellingslasten liggen enigszins boven de realisatie 2017 en de begroting 2018 vanwege hogere PR-uitgaven.

De totale bovenschoolse kosten bedroegen 6,8% van de totale lasten (2017: 7,0%). Een deel van de bovenschoolse kosten wordt gedekt uit de rentebaten en overige financiële baten, waardoor de bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse kosten wordt verlaagd. Indien het saldo van de financiële baten en lasten op de bovenschoolse kosten in mindering wordt gebracht, verandert het bovengenoemde percentage ondanks de lage rentepercentages (zie subparagraaf 3.8.3) in 6,1% (2017: 6,3%).

De ten laste van het boekjaar gebrachte kosten van de externe accountant zijn als volgt:

	2017	2018
Onderzoek van de jaarrekening	35.635	33.785
Andere controleopdrachten	4.726	5.576
Andere niet-controlediensten	0	0
Totaal	*40.361*	*39.361*

De controlerend accountant vanaf de jaarrekening 2016 is Mazars. De andere controleopdrachten worden vanaf de zomer 2016 eveneens uitgevoerd door Mazars.

e. Leermiddelen

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
4.5. Totaal leermiddelen H3O	**3.273.902**	**2.033.746**	**1.065.848**	**174.308**	**2.865.500**	**3.306.745**
4.5. Totaal leermiddelen HP	**247.566**				**250.000**	**235.185**
4.5. Totaal leermiddelen	**3.521.468**				**3.115.500**	**3.541.930**

Tot de leermiddelen worden onder andere gerekend verbruiksmateriaal, werkboeken, reproductiekosten, ICT-kosten en activiteitenkosten zoals excursies. De realisatie van de leermiddelen is in lijn met de realisatie 2017, waarbij rekening is gehouden met de huurkosten van boeken per leerling in het VO (zie hierna). In vergelijking met de begroting 2018 zijn verder activiteiten toegevoegd gedekt door aanvullende ouder- en leerlingbijdragen bij zowel het VO als het PO.

Vanwege de overstap van een intern (koop) naar een extern (huur) boekenfonds bij de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College om de flexibiliteit van de inzet van leermiddelen te bevorderen, worden de huurkosten vanaf 2015 volledig op de exploitatie geboekt. Voor het schooljaar 2015/2016 is hiervoor met de leverancier een vaste prijs per leerling afgesproken van € 240. Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname. De opgenomen lasten in 2016 voor beide locaties zijn gebaseerd op de vaste basisprijs van € 270 per leerling. Zekerheidshalve zijn in de jaarrekening 2017 de opgenomen lasten voor beide locaties en beide schooljaren gebaseerd op het in de aanbesteding opgenomen toppakket van € 300 per leerling. In deze jaarrekening 2018 heeft eveneens een boeking plaatsgevonden tot € 300 per leerling voor het schooljaar 2018/2019 (zie toelichting bij paragraaf 3.13). De locatie Leerpark heeft haar intern boekenfonds gehandhaafd.

3.8.3. Toelichting op de financiële baten en lasten

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
Rentebaten H3O	94.777	45.331	41.959	7.487	80.000	76.794
Bankkosten H3O	14.744	7.051	6.528	1.165	12.500	11.466
5. Saldo fin. baten/lasten H3O	**80.033**	**38.280**	**35.431**	**6.322**	**67.500**	**65.328**
Rentebaten SCOD	15.888				10.500	10.522
Bankkosten SCOD	312				500	305
5. Saldo fin. baten/lasten SCOD	**15.576**				**10.000**	**10.217**
Rentebaten HP	524				1.500	1.568
Bankkosten HP	2.556				3.500	2.187
5. Saldo fin. baten/lasten HP	**- 2.032**				**- 2.000**	**- 619**
5. Saldo financiële baten	**111.189**				**92.000**	**88.884**
5. Saldo financiële lasten	**17.612**				**16.500**	**13.958**
5. Saldo financiële baten/lasten	**93.577**				**75.500**	**74.926**

De financiële baten betreffen rentebaten op spaarrekeningen. De realisatie ligt boven de begroting 2018 en de realisatie 2017 vanwege de toegenomen liquiditeitspositie en omdat H3O over 2018 gebruik kon maken van een rentefaciliteit op een spaarrekening bij de huisbankier van minimaal 1%. Deze rentefaciliteit is helaas begin 2019 vervallen.

3.8.4. Belastingen

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
6. Belastingen	**- 130.709**	**0**	**0**	**- 130.709**	**0**	**0**

H3O dient al jaren aangiftes in voor de vennootschapsbelasting bij de kinderopvang. Binnen de fiscale wet- en regelgeving werden de resultaten van de sector peuterwerk en kinderopvang toegevoegd aan de fiscaal toegestane herbestedingsreserve. Hiervoor zijn tot en met 2015 nihil-aanslagen ontvangen van de belastingdienst. In 2018 is voor ons gebleken dat de fiscale wet- en regelgeving voor de vennootschapsbelasting met ingang van 2012 ingrijpend is gewijzigd voor de kinderopvang (vanaf 2012 gedefinieerd als commerciële activiteit), waardoor een herbestedingsreserve voor de kinderopvang niet meer is toegestaan.

Vanaf 2016 is de Wet modernisering vpb-plicht overheidsondernemingen doorgevoerd. Op basis hiervan kan een beroep worden gedaan op de zogenoemde subjectvrijstelling voor onderwijsactiviteiten, indien de activiteiten van de stichting nagenoeg uitsluitend (90% of meer) bestaan uit onderwijsactiviteiten en de onderwijsactiviteiten hoofdzakelijk (70% of meer) bekostigd worden met publieke middelen. H3O voldoet aan deze voorwaarden. De omvang van de sector peuterwerk en kinderopvang beweegt zich rond de 8%.

Om bovenstaande redenen heeft H3O over de jaren 2012 tot en met 2015 een vrijwillige verbetering van de aangiftes vennootschapsbelasting ingediend. De vrijval van de herbestedingsreserve ultimo 2011 en de resultaten over de jaren 2012 tot en met 2015 leiden tot een te betalen bedrag aan vennootschapsbelasting en heffingsrente over deze jaren van naar verwachting in totaal € 130.709. De navorderingsaanslagen 2012 tot en met 2014 zijn begin 2019 ontvangen en betaald. De navorderingsaanslag 2015 is nog niet ontvangen, omdat nader overleg plaatsvindt over de eindafrekening 2015 vanwege de overgang van een belaste naar een onbelaste periode. De belastingdienst heeft inmiddels ermee ingestemd dat H3O vanaf 2016 gebruik maakt van de subjectvrijstelling.

3.8.5. Resultaat deelnemingen

Omschrijving	Totaal 2018	VO	PO	PW/KO	Begroting 2018	2017
7. Resultaat deelnemingen H3O	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

De boekwaarde van de 51%-deelneming in het FBD is in 2008 afgewaardeerd met € 10.200 tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.3.). Per 2 november 2016 is het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen voor € 9.800 en eveneens afgewaardeerd.

3.9. ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H3O PER 31 DECEMBER 2018

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige balans van H3O per 31 december 2018 opgenomen. De balansposities van de SCOD en van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht zijn in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft voor de SCOD betrekking op de onderdelen 1.5 Vorderingen (€ 15.888), 1.7 Liquide middelen (€ 1.692.234) en 2.1 Eigen vermogen (€ 1.708.122). Voor de eliminatie van de posten van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht wordt verwezen naar de afzonderlijke jaarrekening van deze stichting (zie www.hanspetri.nl). Voor de toelichtingen op de enkelvoudige balans wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans in paragraaf 3.7.

ACTIVA		31-12-2018	31-12-2017	PASSIVA		31-12-2018	31-12-2017
Vaste activa				**Eigen vermogen**			
1.2	**Materiële vaste activa**	**5.728.728**	**6.435.021**	**2.1**	**Eigen vermogen**	**10.338.139**	**10.780.191**
1.2.1	Gebouwen en terreinen	2.048.276	2.346.892	2.1.1	Algemene reserve	7.698.400	8.609.302
1.2.2	Inventaris	2.837.834	3.214.002	2.1.2.	Bestemmingsreserves publiek	1.137.410	404.055
1.2.3	Overige materiële vaste activa	842.618	874.217	2.1.3	Bestemmingsreserves privaat	1.502.329	1.766.834
Totaal vaste activa		**5.728.728**	**6.435.021**	**Totaal eigen vermogen**		**10.338.139**	**10.780.191**
Vlottende activa				**Vreemd vermogen**			
1.5	**Vorderingen**	**1.750.017**	**1.419.896**	**2.3**	**Voorzieningen**	**3.040.654**	**2.602.665**
1.5.1	Debiteuren	216.220	207.884	2.3.1	Voorziening personeel	1.093.565	1.004.374
1.5.2	Ministerie van OCW	836.711	667.387	2.3.3	Overige voorzieningen	1.947.089	1.598.291
1.5.6	Overige vorderingen overheden	230.619	206.031				
1.5.7.	Overige vorderingen	171.598	107.729	**2.5**	**Kortlopende schulden**	**5.412.875**	**4.971.687**
1.5.8	Overlopende activa	294.869	230.865	2.5.3	Crediteuren	504.838	894.672
				2.5.4	Ministerie van OCW	49.078	0
1.7	**Liquide middelen**	**11.312.923**	**10.499.626**	2.5.7	Belastingen / premies SV	1.502.227	1.252.567
1.7.1	Kasmiddelen	3.854	6.738	2.5.8	Pensioenen	389.991	357.315
1.7.2	Banken	11.309.069	10.492.888	2.5.9	Overige kortlopende schulden	441.034	376.190
				2.5.10	Overlopende passiva	2.525.707	2.090.943
Totaal vlottende activa		**13.062.940**	**11.919.522**	**Totaal vreemd vermogen**		**8.453.529**	**7.574.352**
TOTAAL ACTIVA		**18.791.668**	**18.354.543**	**TOTAAL PASSIVA**		**18.791.668**	**18.354.543**

3.10. ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H3O 2018

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige staat van baten en lasten 2018 van H3O opgenomen. De staten van baten en lasten van de SCOD en van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht zijn in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft voor de SCOD betrekking op de onderdelen 4.4. Overige instellingslasten (€ 8), 5.1 Financiële baten (€ 15.888) en 5.2 Financiële lasten (€ 312). Het resultaat van de SCOD over 2018 bedraagt € 15.568. Voor de eliminatie van de posten van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht wordt verwezen naar de afzonderlijke jaarrekening van deze stichting (zie www.hanspetri.nl). Voor de toelichting op de enkelvoudige

staat van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2018 in paragraaf 3.8.

		Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
3.	**BATEN**			
3.1	(Rijks)bijdragen OCW	37.160.333	35.055.000	35.772.154
3.2	Overige overheidsbijdragen	1.785.978	1.895.000	2.147.418
3.5	Overige baten	3.510.135	2.900.000	3.503.113
Totaal baten		**42.456.446**	**39.850.000**	**41.422.685**
4.	**LASTEN**			
4.1	Personele lasten	34.347.774	32.055.000	33.156.269
4.2	Afschrijvingen	1.239.407	1.220.000	1.334.320
4.3	Huisvestingslasten	3.345.185	3.490.000	3.620.046
4.4	Overige instellingslasten	641.554	607.000	609.310
4.5	Leermiddelen	3.273.902	2.865.500	3.306.745
Totaal lasten		**42.847.822**	**40.237.500**	**42.026.690**
Saldo baten en lasten		**- 391.376**	**- 387.500**	**- 604.005**
5.	**FINANCIËLE BATEN EN LASTEN**			
5.1	Financiële baten	94.777	80.000	76.794
5.2	Financiële lasten	14.744	12.500	11.466
Saldo financiële baten en lasten		**80.033**	**67.500**	**65.328**
6. Belastingen		**- 130.709**	**0**	**0**
7. Resultaat deelnemingen		**0**	**0**	**0**
EXPLOITATIESALDO		**- 442.052**	**- 320.000**	**- 538.677**

3.11. STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H3O 2018

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn hieronder de staten van baten en lasten 2018 van de verschillende sectoren van H3O opgenomen. In deze staten van baten en lasten is de exploitatie van het bestuursbureau en bovenschoolse kosten voor 47,8% (2017: 48,7%) toegerekend aan het VO, voor 44,3% (2017: 42,8%) aan het PO en voor 7,9% (2017: 8,5%) aan de sector peuterwerk & kinderopvang. Deze percentages zijn gebaseerd op de omvang van de rijksbijdrage OCW voor het VO en het PO ten opzichte van de totale Rijksbijdrage OCW en het aandeel van de sector peuterwerk & kinderopvang in de totale baten. Voor de toelichtingen op de staten van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2018 in voorgaande paragrafen. De staten van baten en lasten van de drie sectoren tellen op tot de enkelvoudige staat van baten en lasten.

VOORTGEZET ONDERWIJS	Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	19.297.885	18.495.000	19.033.662
3.2 Overige overheidsbijdragen	294.588	334.143	451.433
3.5 Overige baten	860.306	627.943	945.955
Totaal baten	**20.452.779**	**19.457.086**	**20.431.050**
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	16.189.281	15.206.671	16.198.984
4.2 Afschrijvingen	613.377	612.943	693.766
4.3 Huisvestingslasten	1.504.304	1.566.215	1.679.611
4.4 Overige instellingslasten	327.898	304.438	313.897
4.5 Leermiddelen	2.033.746	1.899.412	2.103.926
Totaal lasten	**20.668.606**	**19.589.679**	**20.990.184**
Saldo baten en lasten	**- 215.827**	**- 132.593**	**- 559.134**
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	45.331	38.629	37.372
5.2 Financiële lasten	7.051	6.036	5.580
Saldo financiële baten en lasten	**38.280**	**32.593**	**31.792**
EXPLOITATIESALDO	**- 177.547**	**- 100.000**	**- 527.342**

PRIMAIR ONDERWIJS	Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	17.862.448	16.560.000	16.738.492
3.2 Overige overheidsbijdragen	232.235	176.617	231.081
3.5 Overige baten	555.224	276.881	485.065
Totaal baten	**18.649.907**	**17.013.498**	**17.454.638**
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	15.401.431	14.093.699	14.226.041
4.2 Afschrijvingen	597.512	566.881	605.339
4.3 Huisvestingslasten	1.496.988	1.547.425	1.562.860
4.4 Overige instellingslasten	255.743	247.464	245.987
4.5 Leermiddelen	1.065.848	807.212	990.721
Totaal lasten	**18.817.522**	**17.262.681**	**17.630.948**
Saldo baten en lasten	**- 167.615**	**- 249.183**	**- 176.310**
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	41.959	34.587	32.865
5.2 Financiële lasten	6.528	5.404	4.907
Saldo financiële baten en lasten	**35.431**	**29.183**	**27.958**
EXPLOITATIESALDO	**- 132.184**	**- 220.000**	**- 148.352**

PEUTERWERK / KINDEROPVANG	Rekening 2018	Begroting 2018	Rekening 2017
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	0	0	0
3.2 Overige overheidsbijdragen	1.259.155	1.384.240	1.464.904
3.5 Overige baten	2.094.605	1.995.176	2.072.093
Totaal baten	**3.353.760**	**3.379.416**	**3.536.997**
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	2.757.062	2.754.630	2.731.244
4.2 Afschrijvingen	28.518	40.176	35.215
4.3 Huisvestingslasten	343.893	376.360	377.575
4.4 Overige instellingslasten	57.913	55.098	49.426
4.5 Leermiddelen	174.308	158.876	212.098
Totaal lasten	**3.361.694**	**3.385.140**	**3.405.558**
Saldo baten en lasten	**- 7.934**	**- 5.724**	**131.439**
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	7.487	6.784	6.557
5.2 Financiële lasten	1.165	1.060	979
Saldo financiële baten en lasten	**6.322**	**5.724**	**5.578**
Belastingen	**- 130.709**	**0**	**0**
EXPLOITATIESALDO	**- 132.321**	**0**	**137.017**

3.12. ENKELVOUDIG KASSTROOMOVERZICHT STICHTING H3O 2018

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder het enkelvoudige kasstroomoverzicht 2018 van H3O opgenomen. De posities van de SCOD en van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht zijn in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft voor de SCOD betrekking op de onderdelen Saldo baten en lasten uit gewone bedrijfsvoering (- € 8), Vorderingen (- € 5.366), Kortlopende schulden (- € 4) en Saldo financiële baten en lasten (€ 15.576). Per saldo is het aandeel SCOD in de mutaties liquide middelen € 10.198. Voor de eliminatie van de posten van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht wordt verwezen naar de afzonderlijke jaarrekening van deze stichting (zie www.hanspetri.nl). Voor de toelichtingen op het enkelvoudige kasstroomoverzicht wordt verwezen naar de toelichting in de voorgaande paragrafen.

	Rekening 2018	Rekening 2017
Saldo baten en lasten uit gewone bedrijfsoefening	- 391.376	- 604.005
Afschrijvingen	1.239.407	1.334.320
Mutaties werkkapitaal:		
- Vorderingen	- 330.121	648.792
- Kortlopende schulden	441.188	- 73.215
Mutaties voorzieningen	437.989	246.731
Saldo financiële baten en lasten	80.033	65.328
Belastingen	- 130.709	0
Resultaat deelnemingen	0	0
Kasstroom uit operationele activiteiten	**1.346.411**	**1.617.951**

(Des)investeringen materiele vaste activa	- 533.114	- 645.635
(Des)investeringen financiële vaste activa	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	**- 533.114**	**- 645.635**
Mutaties overige langlopende schulden	0	0
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	**0**	**0**
Mutaties liquide middelen	**813.297**	**972.316**
Beginstand liquide middelen	10.499.626	9.527.310
Mutaties liquide middelen	813.297	972.316
Eindstand liquide middelen	**11.312.923**	**10.499.626**

3.13. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Vordering voortgezet onderwijs op het ministerie van OCW
In 2006 is de lumpsumregelgeving voor het VO gewijzigd. Gevolg daarvan was dat de VO-scholen over 2006 onvoldoende rijksvergoeding kregen toegekend om de personele kosten te kunnen afdekken. Om de scholen hiervoor te compenseren, stond OCW toe dat de scholen een vordering op boekten tot maximaal 7,5% van de lumpsum personele bekostiging ten behoeve van de in 2006 aangegane personele verplichtingen die in 2007 tot uitbetaling komen (sociale premies, pensioenen en vakantiegeld). Sindsdien werd deze vordering elk jaar geactualiseerd. In feite was deze vordering op OCW 'eeuwigdurend', immers elk jaar wordt de vordering 'doorgeschoven' naar het volgende jaar. Slechts in een situatie dat een school stopt met haar activiteiten, kan de vordering worden geïnd. Omdat van een dergelijke situatie geen sprake is, is de vordering in de jaarrekening 2010 met een stelselwijziging uit de beginbalans 2010 gehaald. Indien de vordering was gecontinueerd, zou deze ultimo 2018 € 1,134 mln hebben bedragen voor het Insula College en € 0,207 mln voor de Hans Petrischool.

Europese aanbesteding leermiddelen Insula College locaties Halmaheiraplein en Koningstraat
Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is voor de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen voor leermiddelen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname. In de Europese aanbesteding is afgesproken dat voor elke leerling leermiddelen voor een per leerjaar genormeerd aantal vakken kan worden besteld binnen de vaste basisprijs. Minder vakken bestellen betekent korting; meer vakken bestellen een aanvullende vergoeding. De leverancier staat op het standpunt dat bij beide locaties van het Insula College meerafname heeft plaatsgevonden voor zowel het schooljaar 2016/2017 als het schooljaar 2017/2018. Ten tijde van het opstellen van de voorliggende jaarrekening is deze discussie nog niet afgerond. Mogelijk leidt deze discussie tot een gerechtelijke procedure. Wij hebben vertrouwen in de eventuele afloop hiervan. Zekerheidshalve zijn in de jaarrekening 2017 de opgenomen lasten voor beide locaties en beide schooljaren gebaseerd op het in de aanbesteding opgenomen toppakket van € 300 per leerling. In deze jaarrekening 2018 is voor het schooljaar 2018/2019 eveneens € 300 per leerling verwerkt (zie toelichting bij subparagrafen 3.7.2 en 3.8.2.). De niet uit de balans blijkende verplichting is dat de leverancier mogelijk meer in rekening wil brengen dan € 300 per leerling.

Afwikkeling vennootschapsbelasting sector peuterwerk en kinderopvang
H3O dient al jaren aangiftes in voor de vennootschapsbelasting bij de kinderopvang. Binnen de fiscale wet- en regelgeving werden de resultaten van de sector peuterwerk en kinderopvang toegevoegd aan de fiscaal toegestane herbestedingsreserve. Hiervoor zijn tot en met 2015 nihil-aanslagen ontvangen van de belastingdienst. In 2018 is voor ons gebleken dat de fiscale wet- en regelgeving voor de vennootschapsbelasting met ingang van 2012 ingrijpend is gewijzigd voor de kinderopvang (vanaf 2012 gedefinieerd als commerciële activiteit), waardoor een herbestedingsreserve voor de kinderopvang niet meer is toegestaan.

Vanaf 2016 is de Wet modernisering vpb-plicht overheidsondernemingen doorgevoerd. Op basis hiervan kan een beroep worden gedaan op de zogenoemde subjectvrijstelling voor onderwijsactiviteiten, indien de activiteiten van de stichting nagenoeg uitsluitend (90% of meer) bestaan uit onderwijsactiviteiten en de onderwijsactiviteiten hoofdzakelijk (70% of meer) bekostigd worden met publieke middelen. H3O voldoet aan deze voorwaarden. De omvang van de sector peuterwerk en kinderopvang beweegt zich rond de 8%.

Om bovenstaande redenen heeft H3O over de jaren 2012 tot en met 2015 een vrijwillige verbetering van de aangiftes vennootschapsbelasting ingediend. De vrijval van de herbestedingsreserve ultimo 2011 en de resultaten over de jaren 2012 tot en met 2015 leiden tot een te betalen bedrag aan vennootschapsbelasting en heffingsrente over deze jaren van naar verwachting in totaal € 130.709. Dit bedrag is opgenomen in deze jaarrekening 2018 (zie toelichting bij subparagraaf 3.8.4).

De navorderingsaanslagen 2012 tot en met 2014 zijn begin 2019 ontvangen en betaald. De navorderingsaanslag 2015 is nog niet ontvangen, omdat nader overleg plaatsvindt over de eindafrekening 2015 vanwege de overgang van een belaste naar een onbelaste periode. Daarvoor dient een eindafrekening 2015 te worden opgesteld inzake stille reserves, goodwill en fiscale reserves. De standpunten van H3O en de belastingdienst lopen bij het opstellen van deze jaarrekening nog uiteen op het gebied van de stille reserves en de goodwill. Ten tijde van het opstellen van de voorliggende jaarrekening is deze discussie nog niet afgerond. De belastingdienst heeft inmiddels er wel mee ingestemd dat H3O vanaf 2016 gebruik maakt van de subjectvrijstelling. De niet uit de balans blijkende verplichting is dat de belastingdienst een hogere naheffingsaanslag over 2015 gaat opleggen dan geraamd in deze jaarrekening 2018.

4. OVERIGE TOELICHTING

4.1. VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING

Resultaatbestemming:		**Onderdeel:**	**Categorie:**
Exploitatieresultaat VO	- 64.170	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat VO	800.000	Kwaliteitsverbetering VO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat VO	- 735.830	Buffer H3O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat VO	- 177.547	Buffer H3O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 2.475	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PO	2.475	Buffer H3O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 132.184	Overschrijdingsregeling PO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PW/KO	- 132.321	Privaat kapitaal PW/KO	Bestemmingsreserve
Subtotaal resultaat 2018 H3O	*- 442.052*	*Enkelvoudig*	
Exploitatieresultaat SCOD	15.568	Privaat kapitaal SCOD	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat Hans Petri	- 2.250	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat Hans Petri	2.250	Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	Alreserve
Exploitatieresultaat Hans Petri	255.590	Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	Bestemmingsreserve
Resultaat 2018	**- 170.894**	*Consolidatie*	
Overige mutaties reserves:			
Boekwaarde vaste activa VO	- 375.186	Financiering vaste activa VO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa PO	- 247.436	Financiering vaste activa PO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa H3O	- 85.524	Financiering vaste activa H3O	Algemene reserve MVA
Buffer H3O	708.146	Buffer H3O	Algemene reserve buffer
Boekwaarde vaste activa Hans Petri	13.070	Financiering vaste activa HP	Algemene reserve MVA
Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	- 13.070	Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	Algemene reserve buffer
Saldo overige mutaties reserves	**0**		

De publieke bestemmingsreserves voor flexibele BAPO worden gemuteerd voor de wijziging in de opgebouwde rechten per ultimo 2018 met een dekking van 90% bij het VO en de Hans Petrischool en 55% bij het PO. Het tekort bij de sector VO wordt gedekt vanuit de buffer van H3O. Het tekort van de sector PO wordt gedekt vanuit de private bestemmingsreserve voor de verkregen overschrijdingsmiddelen van de gemeente Dordrecht. De private bestemmingsreserves voor de sector peuterwerk & kinderopvang en de SCOD worden gemuteerd met de resultaten van de sector respectievelijk stichting.

Vanwege de afgenomen boekwaarde van de materiële vaste activa is bij H3O € 0,708 mln (exclusief sector peuterwerk & kinderopvang) minder financiering vanuit de algemene reserve nodig. Uit de algemene reserve is in het kader van het vrijmaken van innovatiebudget voor het nieuw strategisch plan 2019-2023 een nieuwe publieke bestemmingsreserve gevormd bij het Insula College van € 0,8 mln voor kwaliteitsverbetering VO. Innovatiebudgetten voor de sector primair onderwijs enerzijds en de sector peuterwerk en kinderopvang anderzijds worden bekostigd vanuit de private bestemmingsreserves overschrijdingsmiddelen PO resp. PW/KO. Per saldo daalt de buffer van H3O voor het opvangen van risico's en het financieren van nieuwe investeringen met € 0,203 mln tot in totaal € 2,044 mln.

Het overschot van de Hans Petrischool wordt toegevoegd aan de buffer van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht, waardoor deze na verrekening van de mutaties voor de financieringsbehoefte materiële vaste activa en de bestemmingsreserve flexibele bapo met € 0,245 mln stijgt naar € 0,943 mln.

De resultaatbestemming is verwerkt in de balans. Een gedetailleerd overzicht van de omvang van de reserves na resultaatbestemming is te vinden in bijlage 2.

4.2. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er hebben zich géén bijzondere gebeurtenissen voorgedaan na balansdatum die van belang zijn voor de gepresenteerde jaarcijfers en de vermogenspositie van de stichting H3O.

4.3. MODELLEN

MODEL E VERBONDEN PARTIJEN

Verbonden partij, meerderheidsdeelneming									
Statutaire Naam	**Juridische vorm**	**Statutaire zetel**	**Code activiteiten**	**Eigen vermogen 31-12-2018**	**Exploitatieresultaat 2018**	**Omzet 2018**	**Valt onder BW 2 artikel 403**	**Deelnamepercentage**	**Consolidatie**
SCOD	Stichting	Dordrecht	4	1.708.122	15.568	15.888	Nee	Volledige zeggenschap	Ja
Hans Petri	Stichting	Dordrecht	4	1.356.116	255.590	3.663.074	Nee	Volledige zeggenschap	Ja
FBD	B.V.	Dordrecht	4	- 190.885	27.786	992.650	Nee	100%	Nee

Verbonden partij, minderheidsdeelneming				
Statutaire naam	**Juridische vorm**	**Statutaire zetel**	**Code activiteiten**	**Deelnamepercentage**
Servicepunt Leren	Vereniging	Dordrecht	4	Lid bestuur
Breedband	Stichting	Dordrecht	4	Lid bestuur
Kien	Coöperatie	Dordrecht	4	14,145% en lid bestuur
SWV passend VO	Vereniging	Dordrecht	4	Lid ALV
SWV passend PO	Vereniging	Dordrecht	4	Lid ALV

Verbonden partij met belang in bevoegd gezag				
Statutaire naam	**Juridische vorm**	**Statutaire zetel**	**Code activiteiten**	**Deelnamepercentage**
Niet van toepassing				

MODEL G VERANTWOORDING SUBSIDIES

G1A Subsidie zonder verrekeningsclausule, beknopt gespecificeerd			
Omschrijving	**Toewijzing kenmerk**	**Toewijzing datum**	**Prestatie afgerond?**
Lerarenbeurs 2017/2018 VO	divers	divers	Ja
Lerarenbeurs 2017/2018 PO	divers	divers	Ja
Lerarenbeurs 2018/2019 VO	divers	divers	Nee
Lerarenbeurs 2018/2019 PO	divers	divers	Nee

Voor lerarenbeurzen is in 2018 € 93.815 als baten genomen. Op de balans ultimo 2018 is € 47.646 beschikbaar voor besteding in de maanden januari tot en met juli 2019.

G1B Subsidie zonder verrekeningsclausule, uitgebreid gespecificeerd											
Omschrijving	**Toewijzing kenmerk**	**Toewijzing datum**	**Bedrag toewijzing**	**Ontvangen tm vorig verslagjaar**	**Lasten tm vorig overslagjaar**	**Stand begin verslagjaar**	**Ontvangst in verslagjaar**	**Lasten in verslagjaar**	**Vrijval niet besteed in verslagjaar**	**Stand ultimo verslajaar**	**Prestatie afgerond?**
Doorstroom PO-VO	DPOVO 17050	20-12-2017	124.000	62.000	0	62.000	62.000	53.107	0	70.893	Nee
Technisch vmbo VO	923415-2	19-12-2018	103.976	0	0	0	103.976	43.323	0	60.653	Nee
Totaal			**227.976**	**62.000**	**0**	**62.000**	**165.976**	**96.430**	**0**	**131.546**	

G2A Subsidie met verrekeningsclausule aflopend per ultimo verslagjaar									
Omschrijving	**Toewijzing kenmerk**	**Toewijzing datum**	**Bedrag toewijzing**	**Ontvangen tm vorig verslagjaar**	**Lasten tm vorig overslagjaar**	**Stand begin verslagjaar**	**Ontvangst in verslagjaar**	**Lasten in verslagjaar**	**Te verrekenen ultimo verslagjaar**
VO Lente- en zomerscholen	LENZO 18164	14-05-2018	45.450	0	0	0	45.450	0	45.450
Lerarenbeurs	928722-1	20-09-2018	3.628	0	0	0	3.628	0	3.628
Totaal			**49.078**	**0**	**0**	**0**	**49.078**	**0**	**49.078**

G2B Subsidie met verrekeningsclausule doorlopend tot in volgend verslagjaar										
Omschrijving	**Toewijzing kenmerk**	**Toewijzing datum**	**Bedrag toewijzing**	**Ontvangen tm vorig verslagjaar**	**Lasten tm vorig overslagjaar**	**Stand begin verslagjaar**	**Ontvangst in verslagjaar**	**Lasten in verslagjaar**	**Stand ultimo verslajaar**	**Saldo nog te besteden ultimo verslagjaar**
Niet van toepassing										

MODEL H WET NORMERING TOPINKOMENS

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op stichting H3O van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging Topfunctionarissen OCW-sectoren. Vanaf 2016 worden de maxima hiervan gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor H3O is € 158.000 (2017 € 153.000, 2016 € 152.000) gebaseerd op het WNT-maximum voor het onderwijs, klasse E en complexiteitspunten per criterium (6 complexiteitspunten voor 25 tot 75 mln euro gemiddelde totale baten per kalenderjaar, 3 complexiteitspunten voor 2.500 tot 10.000 gemiddeld aantal leerlingen en 5 complexiteitspunten voor 5 en meer onderwijssoorten of sectoren, totaal 14 complexiteitspunten). Het bezoldigingsmaximum geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Over 2015 was nog een bezoldigingsmaximum van € 178.000 van toepassing. Over de jaren 2016 tot en met 2018 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij valt daardoor onder de overgangsregeling. Hij heeft met de Raad van Toezicht afgesproken om zijn bezoldiging vanaf 2016 te bevriezen. Naar verwachting blijft zijn bezoldiging vanaf 2019 onder het bezoldigingsmaximum. Het vanaf 2017 toegetreden lid College van Bestuur blijft onder het WNT-bezoldigingsmaximum.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling

bedragen x € 1	J. Ramaker	J.M. Bos
Functiegegevens	Voorzitter College van Bestuur	Lid College van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	0,8
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Individueel WNT-maximum	158.000	126.400
Beloning	141.114	88.374
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	18.586	14.205
Subtotaal	159.700	102.579
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0
Totaal bezoldiging	159.700	102.579
Verplichte motivering indien overschrijding	Bestaand arbeidscontract, overgangsregeling van toepassing	N.v.t.
Gegevens 2017		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1 - 31/12	1/1 – 31/12
Omvang dienstverband 2017 (in fte)	1,0	0,8
Beloning	142.792	81.263
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	17.450	13.320
Totaal bezoldiging 2017	160.242	94.583

Vanaf 1 januari 2017 hanteert de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht een model met een bestuur, directie én Raad van Toezicht. Zowel de bestuurder als de Raad van Toezicht bestaan qualitate qua uit de voorzitter College van Bestuur en Raad van Toezicht van stichting H³O. Vanaf 2017 ontvangt stichting H³O een vergoeding voor de inzet van de bestuurder dhr. Ramaker voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht. Voor zowel 2017 als 2018 bedraagt deze vergoeding € 8.730 excl. BTW voor een inzet van 0,1 fte. Dhr. Ramaker is volledig in dienst bij stichting H³O en zijn beloning bij H³O is niet verhoogd voor zijn inzet voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht.

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

Niet van toepassing

1c. Toezichthoudende topfunctionarissen

bedragen x € 1	R.A. van der Wal	R. Brandwijk	N. Stolk
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Individueel WNT-maximum	23.700	15.800	15.800
Beloning	9.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Subtotaal	9.000	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0
Totaal bezoldiging	9.000	6.000	6.000
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2017			
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Beloning	9.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totaal bezoldiging 2017	9.000	6.000	6.000

bedragen x € 1	J.A.M. Warmels	A. Venus
Functiegegevens	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Individueel WNT-maximum	15.800	15.800
Beloning	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0
Subtotaal	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0
Totaal bezoldiging	6.000	6.000
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2017		
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Beloning	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0
Totaal bezoldiging 2017	6.000	6.000

Naast hun vergoeding van H³O ontvangen de leden van de Raad van Toezicht een vergoeding voor hun inzet bij de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht. Deze vergoeding bedraagt voor zowel 2017 als 2018 € 900 excl. BTW voor de voorzitter en € 600 excl. BTW voor een lid.

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking

Niet van toepassing

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2018 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2018 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

5. OVERIGE GEGEVENS

5.1. CONTROLEVERKLARING

MAZARS

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs

A. VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2018

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs te Dordrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1. Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2018;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Geen controlewerkzaamheden verricht ten aanzien van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5 lid 1(j) Uitvoeringsregeling WNT

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij geen controlewerkzaamheden verricht op gegevens in de WNT-verantwoording, of het ontbreken daarvan, op grond van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 onderdeel j Uitvoeringsregeling WNT. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT plichtige instellingen alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf '2.2.2. Bestuursverslag' van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf '2.2.2. Bestuursverslag' van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen.

In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
    - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
    - van het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, die van materieel belang zijn

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 26 juni 2019

MAZARS N.V.

w.g. drs. P.A.J. Hopstaken RA

6. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/PO/HP EN AANTAL GROEPEN PW/KO

Aantal leerlingen	**1 okt. 2010**	**1 okt. 2011**	**1 okt. 2012**	**1 okt. 2013**	**1 okt. 2014**	**1 okt. 2015**	**1 okt. 2016**	**1 okt. 2017**	**1 okt. 2018**
Voortgezet onderwijs									
HAVO/VWO	1.187	1.104	1.069	1.093	1.108	1.145	1.116	1.138	1.123
MAVO	595	686	740	769	774	772	797	751	785
VMBO-beroepsgericht	648	634	565	567	597	523	450	424	393
Totaal Insula College	**2.430**	**2.424**	**2.374**	**2.429**	**2.479**	**2.440**	**2.363**	**2.313**	**2.301**
Mutatie		*- 6*	*- 50*	*+ 55*	*+ 50*	*- 39*	*- 77*	*- 50*	*- 12*
Primair onderwijs									
De Horizon	246	246	244	245	239	231	230	240	231
Dr. H. Bavinckschool	236	247	285	298	333	333	343	339	322
Prinses Julianaschool	321	296	289	272	262	261	236	213	189
De Repelaer	312	306	297	304	276	263	260	268	285
De Fontein	237	255	248	244	244	234	251	261	269
De Regenboog	325	317	303	309	306	331	308	306	280
EBS Eden	75	94	121	141	170	175	182	184	199
Prins Bernhardschool	299	300	276	268	271	265	267	256	246
De Sterrekijker	325	339	342	350	362	380	412	434	444
Het Kristal	350	361	374	384	389	378	380	389	376
SBO Anne Frankschool	94	75	68	63	66				
SBO Het Noorderlicht	120	115	106	86	86				
SBO De Toekomst						173	163	155	158
Totaal basisonderwijs	**2.940**	**2.951**	**2.953**	**2.964**	**3.004**	**3.024**	**3.032**	**3.045**	**2.999**
Mutatie		*+ 11*	*+ 2*	*+ 11*	*+ 40*	*+ 20*	*+ 8*	*+ 13*	*- 46*
Totaal H3O	**5.370**	**5.375**	**5.327**	**5.393**	**5.483**	**5.464**	**5.395**	**5.358**	**5.300**
Mutatie		*+ 5*	*- 48*	*+ 66*	*+ 90*	*- 19*	*- 69*	*- 37*	*- 58*
Hans Petrischool	**221**	**264**	**298**	**308**	**279**	**272**	**269**	**249**	**242**
Mutatie		*+ 43*	*+ 34*	*+ 10*	*- 29*	*- 7*	*- 3*	*- 20*	*- 7*

Ten behoeve van de vergelijkbaarheid zijn bij het VO geen vavo-leerlingen (omdat deze elders onderwijs genieten) en bij het PO voor EBS Eden en SBO Anne Frankschool cijfers van vóór de fusie met H3O meegenomen (per augustus 2013 resp. augustus 2014).

Aantal groepen	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Peuterspeelzalen/-opvang	37	37	36	36	36	30	29	29	27
Kinderdagverblijven	5	5	4	3	3	3	3	3	3
Buitenschoolse opvang	16	16	16	14	13	15	15	15	15

Elke groep bij de peuteropvang heeft maximaal 16 kindplaatsen. Mede afhankelijk van de toegepaste variant kunnen wekelijks op een locatie meerdere groepen draaien. De daling in het aantal groepen vanaf 2014 is het gevolg van de daling van het aantal reguliere groepen (per groep 2 dagdelen) en de stijging van het aantal VVE-groepen (per groep 4 dagdelen). Vanaf 2018 heeft H3O enkel VVE-groepen. Een groep in de buitenschoolse opvang heeft 20 kindplaatsen en bij de kinderdagopvang 12 kindplaatsen. Onder de kinderdagopvang worden tevens niet-gesubsidieerde peuteropvanggroepen geschaard.

BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES

	31-12-2017	% van de baten 2017	Resultaat-bestemming	Mutaties reserves	31-12-2018	% van de baten 2018
H3O						
Buffer H3O	2.247.102	4,9 %	- 910.902	708.146	2.044.346	4,5 %
Financiering vaste activa H3O	938.497	2,1 %	0	- 85.524	852.973	1,8 %
subtotaal	*3.185.599*	*7,0 %*	*- 910.902*	*622.622*	*2.897.319*	*6,3 %*
Primair onderwijs						
Financiering vaste activa PO	2.613.211	5,8 %	0	- 247.436	2.365.775	5,1 %
Voortgezet onderwijs						
Financiering vaste activa VO	2.810.492	6,2 %	0	- 375.186	2.435.306	5,3 %
Subtotaal H3O enkelvoudig	*8.609.302*	*19,0 %*	*- 910.902*	*0*	*7.698.400*	*16,7 %*
Praktijkonderwijs Dordrecht						
Buffer praktijkonderwijs Dordrecht	697.955	1,5 %	257.840	- 13.070	942.725	2,0 %
Financiering vaste activa Hans Petri	355.411	0,8 %	0	13.070	368.481	0,8 %
subtotaal	*1.053.366*	*2,3 %*	*257.840*	*0*	*1.311.206*	*2,8 %*
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	**9.662.668**	**21,3 %**	**- 653.062**	**0**	**9.009.606**	**19,5 %**
Primair onderwijs						
Flexibele BAPO	93.795	0,2 %	- 2.475	0	91.320	0,2 %
Privaat kapitaal overschrijdingsregeling	1.088.884	2,4 %	- 132.184	0	956.700	2,1 %
subtotaal	*1.182.679*	*2,6 %*	*- 134.659*	*0*	*1.048.020*	*2,3 %*
Voortgezet onderwijs						
Flexibele BAPO	310.260	0,7 %	- 64.170	0	246.090	0,5 %
Kwaliteitsverbetering Insula College	0	0,0 %	800.000	0	800.000	1,7 %
subtotaal	*310.260*	*0,7 %*	*735.830*	*0*	*1.046.090*	*2,2 %*
Peuterwerk / Kinderopvang						
Privaat kapitaal	677.950	1,5 %	- 132.321	0	545.629	1,2 %
Subtotaal H3O enkelvoudig	*2.170.889*	*4,8 %*	*468.850*	*0*	*2.639.739*	*5,7 %*
SCOD						
Privaat kapitaal	1.692.554	3,7 %	15.568	0	1.708.122	3,7 %
Praktijkonderwijs Dordrecht						
Flexibele BAPO	47.160	0,1%	- 2.250	0	44.910	0,1%
TOTAAL BESTEMMINGSRESERVES	**3.910.603**	**8,6 %**	**482.168**	**0**	**4.392.771**	**9,5 %**
TOTAAL GENERAAL RESERVES	**13.573.271**	**29,9 %**	**- 170.894**	**0**	**13.402.377**	**29,0 %**

De resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

Tot en met 2006 werd in de toelichting op de algemene reserve binnen het eigen vermogen niet ingegaan op de voor de financiering van materiële vaste activa benodigde middelen, maar op de ontwikkeling van het saldo van de resultaten van de sectoren (gecorrigeerd voor mutaties bij de bestemmingsreserves). Indien deze wijze van toelichting zou zijn gehandhaafd, zou de enkelvoudige algemene reserve voor H3O als volgt zijn opgebouwd:

	31-12-2017	% van de baten 2017	Resultaat-bestemming	Mutatie reserves	31-12-2018	% van de baten 2018
Primair onderwijs	**3.254.845**	**7,2 %**	**2.475**	**0**	**3.257.320**	**7,1 %**
Voortgezet onderwijs	**5.354.457**	**11,8 %**	**- 913.377**	**0**	**4.441.080**	**9,6 %**
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	**8.609.302**	**19,0 %**	**- 910.902**	**0**	**7.698.400**	**16,7 %**

BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN

AVG	-	algemene verordening gegevensbescherming
BAPO	-	bevordering arbeidsparticipatie ouderen
BSO	-	buitenschoolse opvang
BTW	-	belasting toegevoegde waarde
BW	-	burgerlijk wetboek
CAO	-	collectieve arbeidsovereenkomst
CVB	-	college van bestuur
FBD	-	facilitair bedrijf Dordrecht
GGD	-	gemeentelijke gezondheidsdienst
GL	-	gemengde leerweg
GPL	-	gemiddelde personeelslast
HAVO	-	hoger algemeen voortgezet onderwijs
HP	-	Hans Petrischool
ICT	-	informatie- en communicatietechnologie
I&B	-	programmagroep ICT en bedrijfsvoering
IHP	-	integraal huisvestingsplan
IKC	-	integraal kindcentra
IPB	-	integraal personeelsbeleid
K&O	-	programmagroep kwaliteit en onderwijs
KDV	-	kinderdagverblijf
LWOO	-	leerwegondersteunend onderwijs
MAVO	-	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MFA	-	multi functionele accommodatie
MWC	-	programmagroep medewerkers, waardering en communicatie
NOA	-	nationaal onderwijsakkoord
OAB	-	onderwijsachterstandenbeleid
OCW	-	onderwijs, cultuur en wetenschap
OOP	-	onderwijsondersteunend personeel
OP	-	onderwijsgevend personeel
OPOD	-	stichting openbaar primair onderwijs Dordrecht
POP	-	persoonlijk ontwikkelingsplan
PO	-	primair onderwijs
PW/KO	-	peuterwerk en kinderopvang
RVT	-	raad van toezicht
SBO	-	speciaal basisonderwijs
SCOD	-	stichting steun christelijk onderwijs Dordrecht
SDL	-	stedelijk dalton lyceum Dordrecht
SKOBA	-	stichting voor katholiek onderwijs Bernardus Alfrink
SO	-	speciaal basisonderwijs
SZW	-	sociale zaken en werkgelegenheid
SWV	-	samenwerkingsverband passend onderwijs
TMO	-	tussen de middag opvang
VAVO	-	voortgezet algemeen volwassenen onderwijs
VMBO	-	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VO	-	voortgezet onderwijs
VPB	-	vennootschapsbelasting
VSV	-	voortijdig schoolverlaten
VVE	-	voor- en vroegschoolse educatie
VSO	-	voortgezet speciaal onderwijs
VWO	-	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WGA	-	regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WNT	-	wet normering bezoldiging topfunctionarissen (semi)publieke sector
W&T	-	wetenschap & techniek
WOZ	-	wet waardering onroerende zaken